Published by Janardan Sakharam Kudalkar, M. A., LL. B., Curator of State Libraries, Baroda, for the Baroda Government, and Printed by Manilal Itcharam Desai, at
The Gujarati Printing Press, No. 8, Sassoon Buildings, Circle, Fort, Bombay.

Price Rs. 2-0-0

INTRODUCTION.

The work presented in the following pages is a rare historical work, dramatizing an important event in the history of Gujarat.

The present work—The Hammiramadamardana is a drama in five acts, dramatizing the repulsion of an attack of the Mahomedans on Gujarat. It is not to be confounded with the Hammiramahâkâvya of Nayachandra Sûri, dealing with the history of Hammira, the Chowhan king of Mewar, composed about two centuries later. The present drama was acted on the occasion of the festival of the procession of the God Bhimeśvara at Cambay, under the orders of Jayantasinha, son of Vastupâla.

The Author.—The author of the drama is Jayasinha Sûri, the pupil of Vîrasûri and the Âchârya of the temple of Munisuvrata at Broach. Tejahpâla had been once on a pilgrimage to this temple, when the author recited a poem praising and requesting him to provide twenty-five Devakulikâs in the Śakunikâ Vihâra of Âmbaḍa with golden staffs. Tejahpâla with the consent of Vastupâla granted his request and erected twenty-five golden flag staffs. Jayasinha Sûri, in order to commemorate this gift, composed a beautiful long Praśasti (panegyric) praising the brothers for their donation. It seems to have been incised on a slab of stone in the walls of that temple. The Śakunikâ Vihâra has been turned into a mosque but the Praśasti has been saved for us through the copy preserved at the end of the Ms. of Hammiramadamardana. The donation seems to have further actuated the author to compose the present drama to glorify the two brothers and their lord Vîradhavala.

Our author need not be confounded with Jayasinha Sûri of Kṛshṇarshi Gachchha, pupil of Mahendra and the author of the commentary on the Nyâyasâra and of Kumarapâla Charitra composed in 1365 A. D.

The Date of the Drama.—The exact date of the composition of the drama cannot be fixed, but it must be put after Samvat 1276, the beginning of Vastupâla ministry and before Samvat 1286, the date of the present Ms.

The Ms. Material.—The present edition is based on two Mss. of the drama—(1) palm leaf and (2) paper Ms. The palm leaf Ms. is preserved very zealously in the famous Bhandar in the fort at Jaisalmere. The other Ms. belongs to the Bhandar of the Vâḍi Pârśvanâtha's temple at Pattan and is, as in the case of many Mss. of that Bhandar, a direct copy of the Jaisalmere palm leaf Ms. The palm leaf ms. consists of 116 leaves—(1) Hammiramadamardana folios 1—90. (2) Vastupâla-Tejahpâla Praśasti and (3) Stutikâvyas 1—16. One leaf seems to be missing at the end as the Stutikâvyas are not complete. The Ms. is well preserved but some letters here and there and one whole side

of a leaf are obliterated and it would have been very difficult to edit from this Ms. alone without the help of the paper Ms. The paper Ms. consists of 20 leaves—(1) Hammiramadamardana 1–15 a. (2) Praśasti 15b–18a. (3) Stutikâvyas 18b–20a. The paper Ms. seems to have been copied under the orders of Jinabhadra Sûri from the original palm leaf Ms. about Samvat 1480–1490 when copies of other works of the palm leaf Mss. removed by him to Jaisalmere were taken to Pattan. The present edition was undertaken only on the strength of the paper Ms. and the first form was even struck off. But in the meanwhile I had to go to examine the Jaisalmere Bhandars. Further printing of the work was, therefore, stopped, and when I went to Jaisalmere in October 1916, I carefully revised the press-copy with the help of the original palm leaf and paper Mss. Otherwise there would have remained many doubtful passages and mistakes particularly in the Prâkṛta portion.

Analysis of the Play.—The play consists of five acts. It opens with a salutation to the Eternal Lustre. Then follows a dialogue between the stage manager and the actor. Jayantasinha, son of Vastupâla, has ordered the performance of a play with nine sentiments on the occasion of the festival of the procession of God Bhîmeśvara at Cambay. The Hammiramadamardana, composed by Jayasinha Sûri, pupil of Vira Sûri of Broach, is decided to be acted on the occasion. The prelude being over, Vîradhavala and Tejahpâla enter the stage. Vîradhavala praises his minister Vastupâla for his unique statesmanship. He remembers how Vastupâla had brought about friendship with Srî Sinha, ruler of Broach, who was formerly an enemy when he was afraid of the march of Sinhaṇa and the hopes of his getting help from the king of Malva were slackened. Tejahpâla replies that it was only due to the *heroism of the lord that the intellect and tact of the ministers are successful.* Vîradhavala replies that he should not obscure his true description of the minister's tact by his over-praising his lord. Vîradhavala then goes on to describe how Vastupâla had on former occasions foiled Sangrâmasinha, nephew of Sinha, the lord of Lâtadeśa and son of Sindhurâja, who had, remembering the enmity with his father, called in aid the army of Simhana in his attempt to attack his rear. Even now the situation is serious. On one side Sinhana encouraged by Samgrâmasinha is ready for march with his army. On the other side the Turushka warrior with a large cavalry, and the mighty-armed king of Malva too have marched. This compact of enemies from all sides can be scattered *only if Vastupâla's intellect comes to help.* Vastupâla now enters and begins to praise the enthusiasm which Lâvanyasinha, Tejahpâla's son, is displaying in state matters. He tells how some spies employed by Lâvaṇya-[illegible]ha without the knowledge of war-officers are roaming all throughout the [illegible]ntry and kings play as puppets in their hands. Vîradhavala congratulates [illegible] on this good fortune. Vastupâla and Tejahpâla, then, begin to praise [illegible] king, the latter specially referring to his feats of valour on the battle-field

of Panchagráma. Víradhavala then tells of his intended march again Turushka warrior Hammíra. Vastupála warns him against the danger hand-to-hand fight and of pursuing the enemy too far. He, then, advises dhavala to start immediately and win over to his side the Márvár kings be they join the approaching lord of the Mlechchhas.

Act II.—Lávaṇyasinha enters. He tells how the Márvár kings, So sinha, Udayasinha and Dhárávarsha, on account of the quick march Víradhavala arranged by his uncle, joined of their own accord the army a Bhímasinha of Suráshṭrá has quickly come to help. The king Vikramádit and Sahajapála, who had once formed a close coalition but were put variance at the time of Sinhaṇa's attack, have also come vying with eac other to please Víradhavala. Armies of other small chiefs, too, have als come up. Thus has borne fruit the desire-fulfilling herb in the form of the intellect of Vastupála. The spy Nipuṇaka, then, enters and begins to relate how he has been able to effect a split between Sangrámasinha and Sinhaṇa. He (Nipuṇaka) went to the camp of Sinhaṇa. His younger brother Suvega, who was, as previously arranged, serving under guise of the horse-keeper of Devapála of Malva, stole away his best horse and gave it to Sangrámasinha, who was leading the army of Sinhaṇa. Nipuṇaka then goes on to tell that he, too, entered the camp of Sinhaṇa saying that he was the spy Sucharita, who was deputed to watch the movements of the Gurjara king. He then told the king how the boundaries of the Gurjara Kingdom were ravaged by the marches of the army of Hammíra, that King Víradhavala had proceeded against him with forced marches and that there will be a fight within a week or so. Sinhaṇa was deligheed to hear this and intended to march over Gujarat but Nipuṇaka advised him that it would be easy to inflict a defeat on Víradhavala after the ranks of his army have been thinned in the battle with Hammíra, and that he should, therefore, divert himself for the time being in the forests of the Tapti, on the bifurcation of the roads leading to Malva and Gujarat. Sinhaṇa approved of this and encamped in the forest of the Tapti. Suvega under the guise of a Tápasa came there and Sinhaṇa went to pay him his obeisance but in the meanwhile Suvega ran away. This created suspicion and he was caught by the king's soldiers. He was brought before the king and a letter addressed to Sangrámasinha was found from his matted hair. It was mentioned in the letter that a horse marked with the name of Devapála was sent as present to Sangrámasinha by the Málava king and that the former remembering the murder of his father should draw his sword against Sinhaṇa when the Málava king attacked Sinhaṇa on his entering Gujarat. Sinhaṇa asked Nipuṇaka to ascertain the fact about the horse. Nipuṇaka informed Sangrámasinha through Suvega that the king was angry with him. Sangrámasinha, thus frightened, fled away. Here ends the prelude. Vatsupála then enters the stage and begins to describe the bright fame of his lord. His spy Kuśalaka then enters and info

how Sangrâmasinha, seceded from Sinhana through Vastupâla's intellect, is proceeding to besiege Cambay. Vastupâla gives orders for the mobilization of the army for the protection of Cambay and calls Sangrâmasinha's minister Bhuvanaka before him. Bhuvanaka tells that his master is marching to the help of Vîradhavala. Bhuvanaka is then dismissed. Nipuṇaka tells Vastupâla that he left Sangrâmasinha ready to cross the river Mahî. Vastupâla, after making arrangements for the protection of Dholka, proceeds to Cambay.

Act III—Vîradhavala and Tejahpâla enter. It is nearly the outbreak of dawn. Vîradhavala goes on to describe the setting of the moon and says that the hostilities with the mighty end only in serious troubles. Vîradhavala is anxious to get the news about Hammîra, who was to begin hostilities against the Mewar king Jayatala, who priding himself on the strength of his sword, had not joined him. Then enters the spy Kamalaka and tells how the whole Mewar was burnt by the soldiers of the enemy and how the people were killed with dismay by the entrance of ruthless Mlechchha warriors in the capital. Vîradhavala asks if Jayatala fought furiously against the enemy. Kamalaka with a smile tells that he sees others like himself just as a child on a seesaw sees others revolving like himself. Kamalaka, then, goes on to relate how there came forward no Kshatriya to their rescue. The people through terror preferred dying at their own hands. Some fell into wells, some set fire to their houses and burnt themselves, some hanged themselves, while others filled with anger fell on the enemy. Kamalaka, who was there in the guise of a Turushka moved by the screams of the children, whom the cruel soldiers had begun to murder, at once cried out "Fly away, fly away, Vîradhavala is coming to the rescue of the people." Hearing this the Turushka warrious fled away and the people began to look eagerly in all the directions, where Vîradhavala was. Kamalaka, then, removed his guise and told them that Vîradhavala was fast approaching. The people encourged by him pursued the enemies, who ran away through fear of Vîradhavala. Vîradhavala ascribes all this to the intellect of Vastupâla and says that it is through his plans that he has been able to conquer all his enemies except the Mlechchhas. Tejahpâla tells him not to worry himself about Hammîra, as Vastupâla has laid out plans for his discomfiture too. Vîradhavala then marches to win over the allied kings.

Act IV.—Two spies Kuvalayaka and Śighraka in the guise of Turushkas enter. Śighraka begins to praise the policy of Tejahpâla, which is purified by that of Vastupâla, and has scattered the whole circle of enemies. Śighraka then tells Kuvalayaka how he was sent by Tejahpâla to the Khaliph of Bagdad, the over-lord of all the Mlechcha tribes as messenger came from Khapparkhana and told him that Milachchhrikâra arrogance did not obey his orders. On hearing this the Khaliph sent with an order to Khapparkhan to send Milachchhrikâra to him in

chains.' Seeing this order Khappara Khan marched over the territories of Mlaćhćhhrikāra. He acted as a secret spy of the son of Mlaćhćhhrikāra and informed him about this march and his son was sent to him to take this news to Mlaćhćhrikāra. Kuvalayaka also tells how he also won over the Gurjara chiefs Gulavāla, Pratapsinha &c. by telling them that Vīradhavala will give them the whole country of Turushkas when they are killed in battle. The whole circle of the enemy is thus shattered. Both of them depart to do their work. Here ends the interlude. Then enters Mlaćhćhhrikāra troubled with feelings of anxiety, anger, grief and shame, with his minister Gorī Isaph. Mlachchhrikāra then tells the country of Mathurā has been run over by the forces of Khappar Khan, who, taking advantage of his encounter with the enemy, is marching against him. The king of Gujarat, too, knowing the march of Khappar Khan is proceeding to meet him He tells his minister that he has sent his two preceptors Radi and Kādi for the pacification of the anger of the Khaliph and asks his advice for further steps. The minister advises a retreat in order to protect his own country from Khappar Khan. Mlachchhrikāra is much enraged at this advice and says—"Let my country go into the mouth of the devil. Let my son even meet a sudden death. I do not care for this." Then a noise of the march of an army is heard. It is of the army of Vīradhavala whose soldiers fall upon the army of Mlach-chhrikāra and search for Mlachchhrikāra and his minister. Then suddenly the voice of Vīradhavala is heard and both of them fly away. Vīradhavala enters with his bard who praises him for his valour Vīradhavala is disappointed to find that the enemy has slipped out of his hands The bard is then dismissed and Tejahpala is called in. Tejahpala enters praising the valour of Vīradhavala. Vīradhavala then tells that the enemy has fled away from his hands but will not go from the plans laid out by Vastupāla and then goes on to praise the intellect of Vastupāla.

Act V The chamberlain enters musing on his old age and thinking out means for diverting queen Jayataladevī, who is in a forlorn condition on account of the long separation from her lord Vīradhavala. He hears the voice telling that Vīradhavala returns to Dholka with his heart filled with joy by the flight of Hammīra Then enter Vīradhavala and Tejahpāla describing the places coming on their way to Dholaka. After passing over Mount Abu the seat of God Achaleśvara, the Vasishthāśrama and the ascetics living there, Chandrāvatī, the capital of the Paramāra kings, the sacred river Sarasvatī and the temple of Bhadramahākāla on it, Anhilavāda the capital of the Gurjara kings, Karṇāvatī on the banks of the Sabarmatī held by Lavaṇaprasāda, they reach Dholka. Vīradhavala alights in the pleasure-garden of his queen, while Tejahpāla enters the city in order to make preparations for the entry of the king. Vīradhavala meets his queen Jayataladevī, pining through his separation.' Vastupāla and Tejahpāla enter suddenly to receive the king.

Tejahpâla tells Vastupâla that during his absence he consulted Yaśovîra, son of Udayana and the minister of Udayasinha. Vastupâla replies that it was well done, as they regarded Yaśovîra like their elder brother Malladeva. Vastupâla seeing the king, alights from the horse and while going to make obeisance is embraced by the king. Vîradhavala tells how he can pay the debt of Madanadevi who nourished him in his infancy, of Lavaṇaprasâda who maintained him in his youth, and of Vastupâla whose intellect accomplished the stability of his kingdom. It is merely through his intellect which brought his heroism to a higher pitch that the Hammîra, the crest of the circle of of devils is so much frightened that he now does not again proceed against him. Vastupâla then, further informs him that the true preceptors of Milachchhrîkâra, Radi and Kâdi were coming in a ship with their chief officer Vajradin getting from the Khaliph the favour of establishing a kingdom. He got this news from his secret spies and sent at once ships with warriors for their capture. They were captured and kept in Cambay. Milachchhrikâra often sent his ministers for their release. This has resulted in a life-long peace with him. All then enter the city. The city is decorated, the people garlanded and the ladies are dancing. Coming to the palace, Vîradhavala at once enters the temple of Śiva, whom he begins to praise with much devotion. Pleased with his devotion, the God appears in person and tells him to ask boons. Vîradhavala says that he has already got through his favour the wonder-working ministers Vastupâla and Tejahpâla, his fame and glory are vying with the moon and even his enemies are vying with each other in offering their services to him. Still he would ask that there may be plenty of rains and crops, there may arise many kings who may achieve glorious conquests, the learned may take themselves to poetry and good men may incessantly do pious deeds.

After the end of the drama the poet has added two poems telling us this attempt of his is as useless as that of besmearing the moon with sandle paste, throwing of milk in a pool of nectar and perfuming of flowers. The drama offered is sent to him by the Goddess of Learning Herself.

The Vastupâla-Tejahpâla-Praśasti. The Praśasti seems to have been inscribed on a slab of stone in the Śakunikâvihâra in order to commemorate the gifts of Tejahpâla to the temple. The Praśasti begins with a salutation to Munisuvrata and Sudarśanâ and then goes on to describe the genealogy of the Chaulukyas from Mûlarâja forward to Vîradhavala. Mûlarâja humbled the king of Kachchha and put to agitation the King of Sindh. Thirty-six kings came to wait on him daily. Châmundarâja decorated the earth with the heads of enemy-princes. His sword is compared to the well of the Goddess Harasiddhi, where the ruthless enemies, prepared for death, earned fame by pouring their blood. Of Bhîmadeva, it is said that it was proper that on his attack the Goddess of Wealth left the heart, the Goddess of learning the

mouth, and the sword the hand of Bhoja. Jayasinha's victory over the Mālava King is referred to. Kumārapāla adopted Jainism, overcame Arṇorāja with arrows, took Konkaṇa, enhanced the glory of Śiva and stopped the practice of confiscating the wealth of those who died heirless. The child Mūlarāja fighting in the battlefield uprooted the enemies. Bhīmadeva was very charitable. He made Lāvaṇyaprasāda son of Arṇorāja, who has made enterprising in battles, his regent to revive the glory of his Kingdom. The poet then goes on to praise Lāvaṇyaprasāda's son Vīradhavala. Vīradhavala requested King Bhīma to give him some good minister. King Bhīma, therefore, told him—"There flourished Chaṇḍapa of the Porwad clan, foremost among ministers, who was as it were, the ornament of the capital of Gujarat. The mighty plan of his intellect fulfilled the desires of the kings of Gujarat. His son Chaṇḍaprasāda is described as the favour of the Goddess of Learning. His fame extended to the three worlds. His son Soma was, as it were, a clear mirror of the council of Siddharāja. He believed in no God except Jina, no preceptor except Haribhadra and no lord except Siddharāja. He had through his wife Sītā a son named Aśvarāja, who was much devoted to his mother. He has a son named Malladeva. His two younger brothers Vastupāla and Tejaḥpāla are working as my ministers. I shall give them to you as a matter of friendship." Bhīma, thus, gave to Vīradhavala these two brothers like his dear wealth. Vastupāla overcame the army of Sinhaṇa with the valour of his hands. He erected an Indramaṇḍapa before the God Ṛṣabha on Mt. Śatrunjaya with the temples of Pārśvanātha and Neminātha on both the sides, a toraṇa on the temple on mt. Śatrunjaya, a lake in Pālitāna and Drkapāleka. He also built the temple of Nābehya and Pārśva in the temple of Neminātha and also restored the temple of Nābheya-Neminātha and Stambhaneśa. He built many other temples, wells, tanks, resting houses for yatis, gardens and places for drinking water and supplied golden staffs to many temples. Vastupāla consecrated the images of Pārśvanātha and Vīra in the Śakunikāvihāra at Broach. Tejaḥpāla once told his brother that Jayasinha Sūri had shown him, when he had been on a pilgrimage to Broach, twenty-five devakulikās without golden staffs, and asked his permission to supply them. Vastupāla granted the request and Tejaḥpāla supplied twenty-five golden staffs. The poet then goes on to praise the brothers for this gift.

The Sukṛitakīrtikallolinī.—This is a Praśasti composed by Udayaprabha Sūri the religious preceptor of Vastupāla. As its name implies it is an eulogy of the pious deeds and the glory of the two brothers Vastupāla and Tejaḥpāla. It seems to have been composed on the occasion of Vastupāla's pilgrimage to Śatrunjaya and he inscribed the Praśasti on a slab of stone in the Indra-Maṇḍapa erected by him. Notwithstanding its high poetic merits, the Praśasti is very important for its historical value. Like the [illegible]

of Arisinha it gives the genealogy of Vastupāla and describes both the Chapotkata and the Chaulukya kings. The other important works of our author are Dharmābhyudaya or Saṅghādhipaticharitramahākāvya composed on the occasion of Vastupāla's pilgrimage, Ārambha Siddhi a work on Jyotisha and Upadeśamālā Karṇikā a commentary on the Upadeśamālā composed in Samvat 12[illegible].

Viradhavala. As the writer has in this work put Samvat 1288 throughout, it is to be considered as the date of making the collection and not that of the events. The date 1288 is thus not to be taken as the actual date of the treaty. If even such a treaty was signed, it was merely a truce because from the *Biruda* "the volcanic fire to day at the ocean of the army of Sinhana." of Visaladeva given in a grant of his reign dated Samvat 1317, it must be understood that Sinhaṇa might have once more attacked Gujarat in Visaladeva's time and might have been defeated by him. In an inscription at Amhem two invasions of Sinhaṇa over Gujarat are referred to. Herein a Brahman chief named Koleśvara is spoken of as having hurt the pride of the Gurjara prince and his son Râma led, as a general of Sinhaṇa, an expedition of Gujarat. Râma advanced upto the Narbada where a battle was fought and Râma was killed. It appears from the Praśasti to the Vratakhaṇḍs of Hemâdri that hostilities between the two empires continued even during the times of Sinhaṇa's successors. Later on we find the last of the Gûrjara king Karaṇa when defeated by Allaudin, taking refuge in the fort of Baglan, and planning a marriage of his daughter with Śankaradeva, son of Râmadeva, successor of Malladeva.

From this it would appear that the kings of Devagiri and Gujarat were often at war with each other. Attracted by the internal mismanagement of the Gurjara empire, the Yâdava kings ran over the territories of Gujarat adjoining their countries and at the best could reach as far as Broach. There they seem to have been checked and pitched-battle took place. Sometimes the Yâdava armies were repulsed and sometimes they have been propitiated with presents Notwithstanding this there were times of truces and these peaceful times tended to a freer communication between the capitals of both the empires. Jahlaṇa the commander of troops and elephants of the Yadava king Krshna, has included in his work Sûktimuktâvalî the poems of many authors of Gujarat-Hemachandra, Siddharâja, Śrîpâla, Somaprabha, Vastupâla, Atasi Thakura, Vijayapâla etc.

The works composed at the capital of Gujarat also found their way in the capital of the Yâdava king as is attested by the ms. of Vardhamâna's Guṇaratnamahodadhi written at Devagiri in Saka 1151 (1229 A. D.) in Sinhaṇa's time. From the Jain works, moreover, we find that many Jain merchants of the capital of Gujarat went to Devgiri on business and built temples there.

Saṅkha alias Sangramasinha—He is another prince frequently mentioned in the present drama. He is described as Maṇḍaleśvara and Gûrjaramahîkhaṇḍamaṇḍala[illegible]. He was the son of Sindhurâja, brother of Sinha, the king of Lâṭadeśa. Sinhaṇa, the Yâdava king, frequently invaded the Lâṭadeśa, the southern portion of the Gurjar empire and thus the main burden of the attacks fell on the king of Broach. Saṅkha led the Lâṭa army against the forces of Sinhaṇa, which had come up to the banks of the Narbada and

was successful in repulsing the hostile attacks. The Vasantavilâsa informs us that Sankha was once taken prisoner and was shackled in the jail of the Yâdava king. Though attacked on one side by the sons of Arṇorâja (Lavaṇaprasâda and Vîradhavala) the brave warrior Śankha, making the Mâlava king to interfere, repulsed an attack of the Yâdava army which had been attracted by the conflict. Images of twelve kings were tied to his feet. At the time of the invasion of Hammîra, he joined the army of Sinhana but was seperated through the plans of Vastupâla. He then attacked Cambay. Lâta was under the control of the Gûrjara kings. We find that Governors were sent to Broach by them. But during Bhima's time Maṇdaleśvaras of Broach raised their heads and tried to become independent, but they seem to have been suppressed by Vîradhavala as we find from the colophon of a palm-leaf ms. that Lavâṇyasinha, son of Tejahpâla, high minister of Vîradhavala and Viśâladeva, was the governor of Broach in Samvat 1296. The princes of Broach were of the Châhamâna clan, and as late as Sam. 1533 we find that there were municipalities of the Châhamanas in the Lâtadesa. The other works, Kîrtikaumud and Vasantavilâsa, written by contemporary poets, give the same account. The later writers, however, have made some confusion in this matter. The Prabandhachintâmaṇi tells that Vastupâla had a quarrel with the sea-merchant, Saîd, who called in his help Mahâsâdhanika Sânkha, from Broach. The Prabandhakośa and Jinaharsha's Vastupâlacharitra give the names of the merchant sailor as Sadîka and Śankha chief of the port of Vadva which is some five miles from Bhavnagar. The cause of the quarrel is given as the insult given by Sadîka to Vastupâla in disregarding his authority.

सूत्रधारः—कं प्रबन्धमुरीकृत्य लसन्नवरसोज्ज्वलम् ।
भयानकरसोद्विग्नांस्तोषयिष्ये सभासदः ॥ २ ॥

नटः—प्रेमस्थेमविकम्पदम्पतिमनोऽन्योन्यानुवेधप्रभो-
द्भासौ बन्धरसौ नवोढसुमुखीसद्रूपमोऽर्थागमः ।
यत्काव्येषु पदं च चञ्चति चिरायातप्रियालोकन-
प्रीतिस्फीतवधूविलोचनविभावैशद्यविद्यागुरुः ॥ ३ ॥

अरिकरिजयसिंहः क्ष्मापतिर्यत्र नेता
नवरसनवदुग्धाम्भोधिविष्णुः कविश्च ।
कमपि तमुपनीय श्लाघ्यबन्धं प्रबन्धं
स्वयमभिनयदक्ष प्रीणयामुं समाजम् ॥ ४ ॥

सूत्रधारः—(सचमत्कारस्मितम्) अये ! ईदृग्विधमधुमधुरगुणग्रामराम-णीयकानुविद्धप्रबन्धप्रस्तुतिषु जयसिंह इत्यक्षराणि श्रवणदोलाकेलिभिरन्दो-लयता भवताऽनुस्मारितोऽस्मि ।

सूरिः श्रीवीरसूरिर्भृगुमुनिनगरीकर्णपूरारविन्द-
प्रायः श्रीसुव्रताङ्घ्रिद्वितयमधुकरः श्रेयसां भूः पराऽभूत् ।
द्वारा भेजुर्जनानामुरसि सरसयत्सूक्तिपीयूषपान-
प्रागल्भ्यप्रह्वकर्णाञ्जलियुगलगलद्बिन्दुवृन्दानुवादम् ॥ ५ ॥

तच्चरणपरिचरणरोचमानमानसः प्रतिकविमानसमुद्गलोपलोपामुद्रापतिः सिताम्बरमुनिशतसेव्यमानपदपद्मो निश्छद्मविद्याविद्योतितसमग्रदिग्जयश्रीः श्रीजयसिंहनामा कविरस्ति ।

यासाम्भोजसमुद्भवैर्मधुलवैर्वेधा व्यधाच्छ्रिरं
वाणी पाणिविलासपद्मजनितैस्तां सिञ्चतीवान्वहम् ।
इत्थं पद्यमृतोर्मिरोचकविकसत्कल्पद्रुमस्वादन-
स्वादाय नदन्ति नन्दनवनक्रीडापिकीजानयः ॥ ६ ॥

अस्ति तदाननेन्दुकौमुदीसमुदयायमानम्, असमानलसच्छ्वरसातिशरण-परिगलितशब्दसन्निस्यन्दसुन्दरसुधाकूपदमविष्टमहीमण्डलमूलं, दुर्गसनाथ-धनरसर्नायं, तर्गोयदिव यतः कुमुदस्यकुलकाननकल्पतराः श्रीवीरधवलदे-वस्य, महदपहृदपमुदासुद्धाटकं हम्मीरमदमर्दनं नाम नाटकम् । तदभिनयमानः स्वयमानयामि सामाजिकान् ।

(विमृश्य सोल्लासम्) अहो ! महनीयमिदमस्मदीयं खलु निखिलमप्युत्तरो-त्तरगुणोपनिपतत्परिषदाराधकं साधनम् ।

तथाहि—

एते नाटककर्ममर्मसु नटाः प्रत्येकमुत्कर्षिणः
सभ्योऽयं च जयन्तसिंहसचिवश्चिद्रूपचूडामणिः ।
शौर्यश्रीसदनं च वीरधवलोऽधीशः कविश्चाद्भुत-
प्रज्ञः श्रीजयसिंहसूरिरिति मे कोऽप्येष पुण्योदयः ॥ ७ ॥

नटः—नन्विदं वदामि कविरयं कथमिव त्रिभुवनभवनाङ्गणप्रगुणकीर्तिं-लताविताच्छायाविष्टरनिविष्टहृष्टविद्वज्जनमनःसम्भावनाभूपांस्यपि प्रथमपृथि-वीपतिशतचरित्राणि परिभूय वर्तमानमानवाधिपतिचरितमुरीकृत्य च निचितसु-धावचनाभिर्निजवचनरचनाभिः कविजनचूडामणिः प्रबन्धममुमनु सानुबन्धः ।

सूत्रधारः—अये ! न तावज्जानाति भवान् ! ! यतः—

कैः कैर्नाम न रामराघवपृथाधुप्रादिपृथ्वीभृतां
विश्वश्चिरितानि तानि परितः सर्वार्थितान्यादितः ।
एकत्रैव तदद्य वीरधवले तेषां गुणानुल्वणान्
पश्यन्नेव कवीन्दुरस्य चरितं सूक्तामृतैः सिञ्चति ॥ ८ ॥

(नेपथ्ये गीयते)

[1]हैयरायमंडलयरप्पसरो सूरस्स सारही पुरओ ।
परिमिलियमलिणमउलमलणो गज्जनगाओ जयइ ॥ ९ ॥

अये ! कथमारम्भमेव महोत्सवप्रवर्तैर्नर्त्तकैः, यदियं श्रीवीरधवलदेवक्षि-तिधवमूर्धप्रतापस्य मतिसंरम्भस्तम्भितसकलरिपुराजकुलस्य प्रसृमरतेजस्ते-जःपालाग्रजन्मनः श्रीवीरधवलसचिवस्य प्रावेशिकी ध्रुवा। (पुरो निरूप्य सोत्साहम्) अहो ! कथमिहैव महामन्त्रिणा तेजःपालेन सह किमपि मन्त्रयमाणः श्रीवीर-धवलदेवनृपतिस्तिष्ठति। तदेहि, क्षितिपतीनामपदक्षीणं हि षाड्गुण्यम्, इत्या-यामप्यनन्तरकरणीयोपकरणाय प्रगुणीभवाय इति ।

(निष्क्रान्तौ)

प्रस्तावना

---

[1] हलराजमण्डलचरप्रसरो सूर्यस्य सारथिः पुरतः ।
परिमिलितमलिनतमःकुल्मर्दनो गुरुजागरुकः जयति ॥

(ततः प्रविशति भद्रपीठोपविष्टः श्रीवीरधवलः पुरोनिविष्टस्तेजःपालश्च)

वीरधवलः—यद्यारम्भचयैः सहस्रनयनो यन्नीतिवाक्यैः सुधा-
हारो यज्ञनिनार्जुनैश्च कनकक्षोणीभृदोकःस्थितिः ।
ऐन्द्रं सोऽहमथाप येन च गुरुप्रायेण पुण्योदयः
शङ्के कोऽपि पुराकृतः स तनुमान्मे वस्तुपालः कृती ॥१०॥

(सविमर्शम्) अहो ! सहोत्थप्रतिभाप्रतिभासमानमानसस्य किं ब्रूमहेऽस्य महेच्छस्य ।

यस्यैभिः शान्तदोषैरुपचयशुचिभिश्चन्द्रिकाचर्मकल्पै-
र्धीसङ्कल्पैरनल्पैरमृतभरमहातापवृष्टिप्रकृष्टैः ।
सोऽहं लब्धप्रभावः सततसमुदयन्मण्डलाभोगराजी
राजा शूरश्च जातः कुवलयकमलामोदरोचिष्णुरोचिः ॥ ११ ॥

(सोत्कर्षं च) मम वल्लभे अपि प्रभूत्साहशक्ती मन्मनोवशीकरणकर्मकर्मठाया यद्युक्तमन्त्रशक्तेर्मुखनिरीक्षणेनैव प्रतिक्षणमवाप्य क्षणमेते मां निषेवेते । (सप्रमोदानुरागम्) नूनमनूनमतेरस्य सचिवपतेरुपमानदानव्यावर्णनेन यशःक्षीरार्णवेऽपि जन्मापूर्वं पङ्कारोपणमपि स्यात् । यतः—

देवेन्द्रः पततापि मन्त्रितगुरुस्तार्क्ष्येण जिग्ये पुरा
शुक्रे सत्यपि तत्र मन्त्रिणि बिलं निन्ये बलिं वामनः ।
शत्रूनुत्पततोऽपि तुङ्गिमकलाभाजोऽपि जित्वा पुन-
र्न्यक्चक्रे कति नाहमत्र सचिवे श्रीवस्तुपाले सति ॥ १२ ॥

(सविस्मयस्मितम्) सखे तेजःपाल ! अस्य महामात्यमौलिमाणिक्यस्य मतिसुधासञ्जीवितचाणक्यस्य तन्नीतिचातुरीचरितं वज्रसदृशि समुत्कीर्णमिव वर्त्तते मन्मनसि । यस्तदा—

दूराकृष्टप्रकृष्टोत्तरलयदुमहीपालसेनाभयार्त्त-
ग्रस्तश्रीमालवोर्वीधवशिथिलसुहृच्चक्रसाहाय्यशक्तिः ।
श्रीसिंहोऽनेन निन्ये मयि कृतकरिपुर्लाटदेशाधिनाथः
प्रज्ञासम्पृक्ततेजस्तृणगणितजगच्चक्रवालोऽपि मैत्रीम् ॥ १३ ॥

तेजःपालः—देव त्रिविक्रमविक्रम ! पतिप्रतापतपनातपं विना कदाचिदपि विपुलशास्त्रामृतसिक्तेष्वपि न प्ररोहन्ति मतिप्रतानिन्यः सचिवहृदयालवालवलयेषु ।

यन्मुञ्चन्त्यमृतानि चन्द्रदृषदो यर्हि च सूर्योपलाः
सर्वोऽप्येष विभावरीविभुविभाधीशप्रभावोदयः ।
मन्त्रीन्द्रस्य फलन्ति यन्मतिलताश्चिन्तानुरूपं फलं
किञ्चित्प्रोदितमप्रतापवसतेरेतद्विभोर्वैभवम् ॥ १४ ॥

किञ्च । क्षत्रस्याग्नेरपि महः सहजं परदाहकृतनिमित्तमात्रं, मन्त्रीन्द्रा मन्तश्च तद्गुणौ। (सोच्छ्वासं च) देव! सङ्क्रन्दनमनःसङ्क्रमितविक्रमचमत्कृतेस्तव

चरितामृतरसमनिशं रसयना न तृप्यतेऽस्मन्मनसा ।
श्रुत्वा घनरवमिव तव गलगर्जितमूर्जितं निरुद्धनभः ।
इह मण्डलेशगोपीगोविन्दस्त्वदसिसागरेऽमज्जत् ॥ १५ ॥

(सप्रकर्षं च) तद्वाहयो तव सुधाविवरात्तमार्ग-
स्त्वत्खड्गभिन्नरिपुकुञ्जरकुम्भरत्नैः ।
पातालमूलतिमिराण्यपि युक्तदक्ष
नक्षत्रमण्डलमवापुरलब्धपूर्वम् ॥ १६ ॥

किमेकमेकरसनया रसयामि तव विक्रमोत्कर्षम् ।
नीचैःकृत्य प्रसादं मदनविजयिनो विप्रदत्ताङ्गनानां
न्यक्कृत्याशीर्वचांसि प्रतिपदमधरीकृत्य वाञ्छामपि स्वाम् ।
मन्त्रीन्द्राणां च नीतिप्रचयमनुचरीकृत्य नित्यं तवेदं
स्वामिन्नैश्वर्यमूर्जस्वलमजनि भुजाविक्रमैरक्रमेण ॥ १७ ॥

वीरधवलः—(सविलक्षस्मितम्) सखे चण्डपकुलमण्डन! मदुक्तां सचि-
वेन्द्रचरितकथनपथातथ्योक्तिं मद्वर्णनमयीभिरत्युक्तिभिरभिभवितुमुद्यतोऽसि ।
(सचमत्कारशिरःकम्पम्) अहो! महामात्यशक्रस्य विक्रमविक्रीडितमपि कम्पित-
सुरासुरशिरःशेखरम् । यतस्तदा मयि मरुनरेन्द्रनिग्रहविग्रहव्यग्रे तत्पितृवै-
रमनुस्मरतः स्मरारिपालकस्य सिन्धुराजतनुजन्मनो लाटदेशाधिपसिंहभ्रातृव्यस्य
समाकृष्टसिंहनसेनापतिततेः सङ्ग्रामसिंहस्य मत्पार्ष्णिग्राहसाहसिकमनसो
ऽनुधावतः कृपायता तेन युद्धसङ्घट्टेन स्खलितमरच्यत सचिवचाणक्येन ।

(सोल्लासहासम्) कोपाकुलेऽस्मिन् सचिवे न शस्त्रा-
भ्यासो रिपूणां फलदस्तदाऽभूत् ।
तेषां क्षणाद्वाहनवाहवेगा-
भ्यासस्तु सद्यःफलदो बभूव ॥ १८ ॥

अधुना तु [illegible]
जनितोन्मादोऽस्मानपि प्रयाणकाय प्रगुणीभूय [illegible]
श्रीसिंहनभूपतिः । इतस्तु [illegible]
ऽपि प्रयाणकमकार्षीत् । इतस्तु [illegible]
[illegible] मारवमहीन्द्रप्रमुखप्रयाणोपक्रमम् । [illegible]
माकस्मिकः सर्वतोऽपि सङ्कटसङ्कटः । [illegible]
विजयपरिभोगसमुन्मुखी यदि श्रीवस्तुपालस्यैव शेमुषी । (पुरोऽवलोक्य) अये !
किमयमित एवाभिवर्तते सचिवचूडामणिर्वस्तुपालः ।

(ततः प्रविशति श्रीवस्तुपालः)

वस्तुपालः—(कतिचित्पदानि दत्त्वा सरोमाञ्चम्)

एते तावस्य शात्रवसरसुरगुरोरद्भराजस्य शिक्षा-
क्षीराम्भोधेस्तरङ्गा इव विमलरुचो मन्मनीषाविशेषाः ।
उल्लासं किञ्चिदुच्चैर्दधति वसुमतीभर्तुरस्य प्रतापे
धीरस्य ग्रीष्मभीष्मे स्मरमभुवनदयपुष्टभूभृत्कुटुम्बे ॥ १९ ॥

(पुरो निरूप्य सप्रमोदम्) किमयमिहैव विनयविनतमौलिना तेजःपालेन प-
रिचर्यमाणचरणोपान्तो महाराजः श्रीवीरधवलदेवः । (इत्युपसृत्य प्रणमति)

वीरधवलः—महामात्य ! इहास्यताम् (इति पादपीठं दर्शयति)

वस्तुपालः—(उपविश्य विहस्य च) अहो ! महोत्साहस्य तेजःपालतनु-
जन्मनो लावण्यसिंहस्य कियदनालस्यं राजकार्येषु ।

वीरधवलः—कथमिदम् ? ।

वस्तुपालः—तेन हि मदाज्ञावशेन सन्धिविग्रहिकस्याप्यविदिताः केऽपि
स्वकीया गूढप्रणिधयः प्रयुक्ता विश्वेषामपि विश्वम्भरापतीनां सन्धिविग्रहव्या-
पारिणः सेवमानाः सततमस्मद्वितीर्णवित्तसुखिनो निरीहतया हितविहिततद-
नेकप्रयोजनप्रकाशास्तत्र विश्वासपात्रीबभूवुः ।

वीरधवलः—(सोल्लासम्) ततस्ततः ।

वस्तुपालः—ततश्च । अमी तदाज्ञया तद्विश्वासगूढपुरुषीभूय देवस्य
हितमेवाचरन्तः सञ्चरन्ति निखिलेष्वपि राज्येषु । तदिदानीमस्मदादेश्यचारचक्षुषः

था सञ्चरन्ति ।

वीरधवलः—(सरोमाञ्चं तेजःपालं प्रति) सखे सोमान्वय ! पश्य ! पश्य !!
ोधिरिव दुर्लङ्घयोऽयं मम भाग्योदयः ।

श्रीवस्तुपालश्रितगढमन्त्रस्फुरन्महावर्त्तविवर्तिताङ्गाः ।
उच्छ्वासमौन्नत्यभृतोऽपि यत्र कदापि न क्षोणिभृतो भजन्ते ॥ २० ॥

हर्षम्) विश्वालोकनिबन्धनाय नयनीभूतैः प्रभूतैश्चरै-
रेवायं शृणुते समस्तभुवनोद्गीर्णं कथाप्रक्रमम् ।
एवं दृक्श्रवसामधीश्वर इव श्रीवस्तुपालः क्षितिं
धत्ते क्ष्माभृदहं गरिष्ठकटकस्तद्भारकारी पुनः ॥ २१ ॥

वस्तुपालः—(सञ्चमारोपम्) देव महीचक्रसङ्क्रन्दन ! मैवं वोचः ।

तेषु त्वद्भटसिंहनादघटया ग्रस्तेषु दिग्दन्तिषु
क्षीणे त्वद्धुजिनीगजव्रजरदाभ्यासेन भूभृद्गणे ।
त्वत्कीर्तिश्रुतिभिश्च कम्पितशिरोभागे भुजङ्गप्रभौ
धत्ते त्वद्भुज एव सम्प्रति महीगोलं विलोलं यदि ॥ २२ ॥

ससंरम्भम्)

पश्यन्तो भुजगाधिपं तव भुजभ्रान्त्या भृशं भीरवः
पातालं न पराभवन्ति दनुजाः क्ष्मारक्षणैकक्षम ! ।
त्वद्विद्यारिनवीनदंधनघ्नः शक्रोऽपि न क्रोधिभि-
र्जेयः शत्रुजनैर्जगत्त्रयमुदे त्वद्विक्रमक्रीडितम् ॥ २३ ॥

तेजःपालः—देव महीसहस्रांशो! भृत्यगस्तव न पवित्रं यचः प्रपञ्चय-
ः । पञ्चग्रामसङ्ग्रामसङ्कटे स्वकीयनयनपथपथिकीकृतभवद्विक्रमेणाहमपि
पयामि निजरसनां स्फुटव्यावर्णनेन । तथाहि—

यत्त्वद्घातपृथक्कृतेऽपि शिरसि क्ष्वेडानिनादं मुखैः
कुर्वन्तः करवालपाटपटवोऽधावन्कबन्धैर्द्विषः ।
तन्मन्ये कटुकोपपाटलदृशं त्वां वीक्ष्य विस्मारित-
स्तत्प्राणापहृतिक्षणोऽपि चकितैः कीनाशदासैस्तदा ॥ २४ ॥

वीरधवलः—(सकोपमिव तमपाङ्गेन मृगयमाणो, वस्तुपालं प्रति) तदभितो मति-

भिरेव प्रतिनृपतिशतानि स्तम्भयन्तु भयन्तु, साम्प्रतं मम हम्मीरवीरं प्रति प्रयाणप्रयत्नः ।

(नेपथ्ये)

सुखाय विजयाय च भवतु देवस्य ।

(सर्वेऽपि उपश्रुतिशकुनशुभवचनमभिनन्दयन्तः सप्रमोदमुल्लासं नाटयन्ति)

(पुनर्नेपथ्ये)

स एष मध्याह्नसन्ध्यास्फटिकतिलकायमानः कमलिनीजानिः ।

प्रक्रीडद्विभवो भवानिव करैराक्रम्य दिङ्मण्डलं
लोकानां तिलकायताकृतिरयं प्रौढप्रतापो रविः ।
सन्ताप्य क्षितिभृत्कदम्बमवनीमम्भोधिवेलावनी-
पर्यन्तामभिदीप्य सम्प्रति धृतस्थैर्यश्चिरं चश्चति ॥ २५ ॥

अपि चामीपामियमिदानीम्,

देव ! त्वयेव सूरेण मूर्ध्नि प्रतपताऽभितः ।
व्यलोपि भूभृतां छाया दूरभूपितभूरपि ॥ २६ ॥

वस्तुपालः—अहह ! अदृष्टदैवनशुभवचनमिव किञ्चिद्वैतालिकसुभाषिनमिदम् । (वीरधवलं प्रति) देव पुरन्दरसुन्दर ! त्वरितं रिपुजयप्रतिष्ठापै प्रतिष्ठतां भवान् । न पुनः समीपकाय क्वापेयं क्वापि करणीयम् । यतः कुसुमसमरमपि कुसुमेषोरिव कदाचिदनङ्गत्वाय जायेत, न च रणातिरेकजनितं जयश्रीनाण्डवमपि पाण्डवानामिव पुत्रपौत्रादिप्राणप्रियजनविरहनिरहङ्कृतीनां शवायमानवपुषां सुखाय स्यात् । किञ्च—

रणोत्सङ्गं शृङ्गारयतु रिपुरन्यायमलिनः
क्षमोऽहं द्रष्टोऽस्मीं विजयिषु जयश्रीर्विधिवशा ।
अनायत्याचारः स्फुरितपरितापोऽयमकरः
करश्रेणीमान्द्यं कलयति राहुर्दिनकरम् ॥ २७ ॥

न च कदाचिदपि चकितः पलायमानो मानिना रिपुरन्वेष्टव्यः । स हि मद्वचैश्चमूचरचयैर्निकटानुधावद्भिर्भयादश्रान्तनिशितविघटितगुल्मैः सममवद्यागतमृत्युमुखगतमन्यो चलमानःपदूर्भूतपराक्रमो यद्गमस्मागमनश्रमविघटितसुभटस्कन्धाग्निपरिवारेण सेनाप्यमस्मदीयप्रतापः मधुरतरमेव दुर्गमार्ग- [illegible] अयमित्यम ।

द्वावेव दिव्यसुदृशः सदृशौः प्रहासै-
र्धिक्कुर्वते रणविलोकनकौतुकिन्यः ।
मुक्तत्रपं समरसीम्नि पलायते य-
स्तस्यापि पृष्ठमनु पश्च ददाति घातम् ॥ २८ ॥

अपरं तु, परित्रस्तोऽपि रिपुर्जीवन् गतः पुनरपि विक्रमेणोपक्रममाणश्चि-
द्रेगाय सम्भवति । तद्विशुद्धबुद्ध्या बुधा एव राजानः सुखिनो जयिनश्च ।

यतः, प्रतापाग्निप्लुष्टं मुहुररिमहीवल्लभमही-
रुहां वृन्दं प्रादुर्भवति शतशाखं समयतः ।
इदं मूलादुन्मूलितमतिशयोत्तुङ्गमपुनः-
प्ररोहाविर्भावं विदधति पुनर्बुद्धिसरिता ॥ २९ ॥

अपि च—

पौरुपदवदहनः क्वचिदहितवनं दहति ननु न च क्वचन ।
अभितोऽप्यनन्यमहिमा मतिहिमपातः पुनर्दहति ॥ ३० ॥

तदिदानीं म्लेच्छचक्रवर्तिनममुमभ्यर्णवर्तिनमननुभविशत एव मरुपती-
रीकरोतु देवस्त्वरिततरसञ्चरणेन । तदयमपि भवत्सामीप्यभयजर्जरबुद्धयैव
यतनीयः ।

इति तेजःपालस्य कर्णे एवमेव, वीरधवलं प्रति

देव महीमहेन्द्र ! अहमपि चरमचयप्रपञ्चाय प्रगुणीभवामि ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

प्रथमोऽङ्कः

भिरेव प्रतिनृपतिशतानि स्तम्भयन्तु भवन्तु, साम्प्रतं मम हम्मीरवीरं प्रति प्रयाणप्रयत्नः।

(नेपथ्ये)

सुखाय विजयाय च भवतु देवस्य।

(सर्वेऽपि उपश्रुतिशकुनशुभवचनमभिनन्दयन्तः सप्रमोदमुल्लासं नाटयन्ति)

(पुनर्नेपथ्ये)

स एष मध्याह्नसन्ध्यास्फटिकतिलकायमानः कमलिनीजानिः।

प्रक्रीडद्भिरवो भवानिव करैराक्रम्य दिङ्मण्डलं
लोकानां तिलकायताकृतिरयं प्रौढप्रतापो रविः।
सन्ताप्य क्षितिभृत्कदम्बमवनीमम्भोधिवेलावनी-
पर्यन्तामभिदीप्य सम्प्रति धृतस्थैर्यश्चिरं चञ्चति ॥ २५ ॥

अपि चामीपामियमिदानीम्,

देव! त्वयेव सूरेण मूर्ध्नि प्रतपनाऽभितः।
व्यलोपि भूभृतां छाया दूरभूपिनभूरपि ॥ २६ ॥

वस्तुपालः—अहह! अदृष्टदैवतशुभवचनमिव किञ्चिद्वैतालिकसुभाषितमिदम्। (वीरधवलं प्रति) देव पुरन्दरसुन्दर! त्वरितं रिपुजयप्रतिष्ठायै प्रतिष्ठतां भवान्। न पुनः समीपकाय कापेयं क्वापि करणीयम्। यतः कुसुमसमरमपि कुसुमेषोरिव कदाचिदनङ्गत्वाय जायेत, न च रणातिरेकजनितं जयश्रीताण्डवमपि पाण्डवानामिव पुत्रपौत्रादिप्राणप्रियजनविरहनिरहङ्कृतीनां शवायमानवपुषां सुखाय स्यात्। किञ्च—

रणोत्सङ्गं शृङ्गारयतु रिपुरत्यापमचलः
क्षमोऽहं हहोऽसौ विजयिषु जयश्रीर्विधिवशा।
अनापद्व्यापारः स्फुरितपरितापाधमकरः
करश्रेणीमान्द्यं कवलयति राहुर्दिनकरम् ॥ २७ ॥

न च कदाचिदपि चकितः पलायमानो मानिना रिपुरन्वेष्टव्यः। स हि मदपरैश्चमूचरलक्षैर्निरस्तानुधावद्दहितभयादभ्यङ्गिनिभिरविघटितगुल्मैः समयदपागतमृत्युमुखगतमन्यो वल्मानप्रादुर्भूतपौरुषो यष्टमल्लीगमनश्रमविघटितसुमटपटलस्वल्पितपरिवारेण तेनाप्यस्खलनीयप्रतापः मधुकरस्येव दुर्गंधोजटधिमश्रितां जयश्रियम्।

किञ्च—

द्वावेव दिव्यसुदृशः सदृशीः प्रहासै-
र्धिक्कुर्वते रणविलोकनकौतुकिन्यः ।
मुक्तत्रपं समरसीम्नि पलायते य-
स्तस्यापि पृष्ठमनु यश्च ददाति घातम् ॥ २८ ॥

अपरं तु, परित्रस्तोऽपि रिपुर्जीवन् गतः पुनरपि विक्रमेणोपक्रममाणश्चिरमुद्वेगाय सम्भवति । तद्विशुद्धबुद्ध्या बुधा एव राजानः सुखिनो जयिनश्च ।

यतः, प्रतापाग्निप्लुष्टं मुहुररिमहीवल्लभमही-
रुहां वृन्दं प्रादुर्भवति शतशाखं समयतः ।
इदं मूलादुन्मूलितमतिशयोत्तुङ्गमपुनः-
प्ररोहाविर्भावं विदधति पुनर्बुद्धिसरिता ॥ २९ ॥

अपि च—

पौरुषदवदहनः क्वचिदहितवनं दहति ननु न च क्वचन ।
अभितोऽप्यनन्यमहिमा मतिहिमपातः पुनर्दहति ॥ ३० ॥

तदिदानीं म्लेच्छचक्रवर्त्तिनममुमभ्यर्णवर्तिनमननुप्रविशत एव मरुपतीनुररीकरोतु देवस्त्वरितनरसञ्चरणेन । तदयमपि भवत्सामीप्यभयजर्जरबुद्धयैव विघटनीयः ।

(इति तेजःपालस्य कर्णे एवमेव, वीरधवलं प्रति)

देव महीमहेन्द्र ! अहमपि चरप्रचयप्रपञ्चाय प्रगुणीभवामि ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

प्रथमोऽङ्कः

द्वितीयोऽङ्कः

(ततः प्रविशति लावण्यसिंहः)

लावण्यसिंहः—(सर्वतो निरूप्य) अये! सायम्प्राय इव दिवसः।
तथाहि—

आगत्य प्रत्यगुर्वीधरशिरसि चिरभ्रान्तिजश्रान्तिजिह्मो
विश्रान्तस्तापमौज्झज्झरिजलकणिकासेवनेनेव साक्षात्।
अप्यात्मीयानि पश्यन्निव दिवसपतिर्वञ्चितानि प्रतीची-
सिन्धोर्वीचीषु शोणः प्रतितपनचमूकोपरोपादिवाभूत् ॥ १ ॥

(विचिन्त्य च) अहो! महान्तोऽपि विवशा एव दिवसात्यये।
यतः, अत्यद्भुतैरभिसृताजनभोगभाग्यैः
सैष प्रणुन्न इव सम्प्रति चण्डरोचिः।
अब्धौ पतत्यपरशैलशिखाग्रभाग-
विक्रीडदुन्मुखकरप्रकरावलम्बः ॥ २ ॥

(ऊर्ध्वमवलोक्य)

शङ्केऽभ्यर्णस्थपङ्केरुहगहनपरिम्लानिदानोग्रताप-
क्षिप्ते चक्राङ्गनानामिह विरहदवोदर्चिरुच्चैःप्रदीप्तः।
उद्भ्रान्तध्वान्तधूमावलिरुडुचलपव्याजपिङ्गस्फुलिङ्गः
सन्ध्यादम्भेन यस्मान्नभसि सरभसः कोऽपि कीलाकलापः ॥

(ध्वान्ताधिक्यं विभाव्य)

व्योम व्याप्तं दृगन्धीकृतदुरितभरैरित्वरीलोकलीला-
कान्तारैरन्धिमप्रगुमणिकरगणालाननिर्माणभूमैः।
विश्रान्तीर्णानमामभ्रमचकरिकुलैः सत्वरस्कामसेना-
रेणुव्यूहैर्वियोगिव्यथयितृपनिशारूपशोभिस्तमोभिः ॥ ४ ॥

(विमृश्य सविषादम्) अहह! निरस्तशूरमहसि मलिनसमये किमकुलस्
क्षुद्रैर्जगः। तथाहि सम्प्रति,

उच्चैःकृतपदनिष्ठानि प्रभोद्गत्यो महीतले।
तारकाणि हसन्तीव प्रनृत्यन्तीव दीपकाः ॥ ५ ॥

तथेदानीम्, प्रसृमरतिमिरालीकालसर्पेण दष्टा
इव दिवसविधातुः कान्तयः कान्दिशीकाः ।
अचलनिचयचूलाचक्रमाक्रम्य सम्यक्
सपदि पदमकुर्वन्नोषधीषु प्रदोषे ॥ ६ ॥

(निरूप्य च) अहो ! निरतिशयता तिमिरनिकुरम्बस्य ।

अङ्घ्रिस्पर्शमिता मही ननु तनूमात्रावकाशं विय-
द्दृष्टिर्युक्तिगतेव वस्तु मृगयत्यक्षान्तरैर्लक्षितम् ।
ध्वान्तैकार्णवतां गते त्रिभुवने तेजोऽभिधानं महा-
भूतं यद्यधुनाऽस्ति धीरधवले धीरालिमालामणौ ॥ ७ ॥

(विमृश्य विहस्य च) अहो ! सुगृहीतनामधेयानां मतिभिरतिदर्पेण दीप्यते सहजदीप्तोऽपि प्रसृमतापः । तथाहि स्वदेशमन्यदेशमभिसरत्सु स्वेच्छया म्लेच्छराजसैन्येषु तातकारितया प्रयाणकस्य भूवनदीर्घकारितया तथा निरतिशयामाशामाशङ्कां च प्रपञ्चयन्तः स्वयममिलन्नमी मरुदेशनरेशाः श्रीवीरधवलस्य । तदिदानीम्,

श्रीसोमसिंहोदयसिंहधारावर्षैरमीभिर्मरुदेशनाथैः ।
दिशोऽष्ट जेतुं स्फुटमष्टबाहुस्त्रिभिः समेतैरभवत्प्रभुर्नः ॥ ८ ॥

अपि च । आराज्यमुक्तिसुधारेऽक्षतोद्रेकस्य मदनदेवीनन्दनप्रेमपादपस्य परिपाकपेशलं फलं फलयितुमिव त्वरिततरमाजगाम सङ्ग्रामभासुरः सुराष्ट्रावनीमन्तमणिः श्रीभीमसिंहः । (सविमर्शम्) अहो ! ज्येष्ठतातमतिकल्पलतेव सम्प्रति फलति स्म ।

यस्तदा मदान्धसिन्धुरदुर्धरगुर्जरधराधवकरैरस्माभिर्विघटय्य संहननैव स्फुरन्ती चिरकालसम्बन्धार्थीमपि पृथ्वी महीतटमहीपतिलाटदेशदेशाधिपती विक्रमादित्यसहजपालाभिधौ भेदयित्वा पृथक्कृतेनाम् । तदिदानीमन्योन्यमनन्यमन्युमहोत्साहावपि पूर्वतया स्वयं समागमतुरस्मदधिपपदपावर्जनाय ।

अन्यच्च—उत्तुङ्गानां भूभृतां सप्तमेषां चित्रालोभिर्वाहिनीभिर्मिलित्वा ।
कोटीसङ्ख्याः सर्वतः क्षुद्रभूभृत्सङ्घा हिन्दोऽपि प्रादुरस्मद्बलाब्धिम् ॥ ९ ॥

(विचिन्त्य) कथमद्यापि दक्षिणापथनिपालमालवनरेन्द्रयोर्यात्रानिवर्तनकार्यसमाप प्रसारिणी निपुणकतुकेनाभिधानी चिरयति प्रधानी ।

(ततः प्रविशति निपुणकः)

निपुणकः—

[1]जो वत्थुवालस्स मई कमेइ तिलोययं पगयपण सिग्घं ।
तं चिंतयंतस्स सया वि मज्झ कुदो सुदूरागमणे वि खेओ ॥ १० ॥

(पुरोऽवलोक्य) अये [2]तिमिरचक्कवालपंकमज्झंमि परागपुंजपिंजरियं महुयरमिहुणसोहियं पंकेरुहव्व किमिदं दीसदि ? । (उपसृत्य सप्रमोदम्)

[3]मणिघडघडियकिरीडप्पहापहावेण पयडियं पुरओ ।
दीसइ वियसियनयणं वयणं सिरिल्लूणसीहस्स ॥ ११ ॥

(किञ्चिदुपसृत्य) [4]देव अणुवमाउयरकमलमराल ! पणमामि ।

लावण्यसिंहः—(तदाकर्ण्य स्वगतम्) अये ! विनयवैदग्ध्यमधुरोऽयं स्वरो निभृतरिपुचरितनिवेदननिपुणं निपुणकमावेदयति । (प्रकाशम्) अये निपुणक ! कुशलं भवतः ।

निपुणकः—

[5]देव ! तुह मुहचंददंसणेण, रिपुरायसुहडघडविहडणावणेण य ।

लावण्यसिंहः—(सहर्षम्) कथमिव विघटितं रिपुसुभटपटलमिति श्रुतिवाञ्छा समुत्सुकयति श्रुतियुगलम् ।

निपुणकः—[6]तया तुम्ह वयणंदुवयणचंदियाचओरीभविय गओहं सिंघणदेवखंधावारं । इत्थंतरे तेणावि पुव्वसंकेदिदेण मह लहुसहोयरेण कुसलयाभिहेण मालवनरिंदस्स चिरयालवल्लहहयवालीभूएण मालवरज्जलच्छीजीवियं व सयलसाहणसेहरो हरी अवहरिऊण देवपालनरिंदनामंकिओ ढुक्किओ दाहिणधरणिसुणासीरसिन्नासीरवीरस्स संगामसीहस्स ।

---

१ या वस्तुपालस्य मतिः क्रामति त्रिलोकमेकपदेन शीघ्रम् ।
तां चिन्तयतः सदाऽपि मे कुतः सुदूरागमनेऽपि खेदः ॥

२ तिमिरचक्रवालपङ्कमध्ये परागपुञ्जपिञ्जरितमधुकरमिथुनशोभितं पङ्केरुहमिव किमिदं दृश्यते ।

३ मणिघटाघटितकिरीटप्रभाप्रभावेण प्रकटितं पुरतः ।
दृश्यते विकसितनयनं वदनं श्रीलावण्यसिंहस्य ॥

४ देव अनुपमोदरकमलमराल ! प्रणमामि । ५ देव ! तव मुखचन्द्रदर्शनेन रिपुराजसुभटघटाविघटनेन च । ६ तदा युष्मद्वदनेन्दुवचनचन्द्रिकाचकोरीभूय गतोऽहं सिंहनदेवस्कन्धावारम् । अत्रान्तरे तेनापि पूर्वसङ्केतितेन मम लघुसहोदरेण कुशलकाभिधेन मालवनरेन्द्रस्य चिरकालवल्लभहयपालीभूतेन मालवराज्यलक्ष्मीजीवितमिव सकलसाधनशेखरो हरिः अपहृत्य देवपालनरेन्द्रनामाङ्को ढौकितो दक्षिणधरणीसुनासीरसैन्यनासीरवीरस्य सङ्ग्रामसिंहस्य ।

लावण्यसिंहः—(साक्षेपम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तओ वि य अमुणा अस्सहारिणा सुपयट्टियवयणो एसो त्ति मज्झ समप्पियं तुरयरयणमिमं । इय चिंतिऊण संगामसीहेणावि पसाइऊण य पासंमि रक्खाविओ एसो ।

लावण्यसिंहः—(स्वगतम्) अहो ! रहोविनारम्भचिरोऽयं प्रपञ्चश्चरणमस्य । (प्रकाशम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तओ अहं वि य तत्थ सुचरिओ नाम चरो गुज्जरचरियाणि चरिउं पुव्वि पेसिदो आगदुत्ति संधिविग्गहवावारिणा रायस्स सयासं नीदो । तओ तस्स सुहोदक्कं च विन्नवियं मए । जं देव ! जज्जरिओ गुज्जरधराए परिसरंतो पसरंतेहिं हम्मीरखंधारेहिं । तं सुणिऊण समुच्छलिओ समत्थपच्चत्थिसत्थेहिं विग्गहुक्कंठियत्थुव्व उद्धसिअंगो धसिओ गुज्जरधरुद्धरणधवलो सिरिवीरधवलो गरुयगरुएहिं पयाणेहिं । संपत्तो वि य नियधरित्तीसीमंते सीमंतिए रिउरायराईहिं ।

लावण्यसिंहः—(सप्रमोदम्) साधु निपुणक ! साधु । त्वद्वचनमिदं हृदयगोचरीभूतं कामवस्थामनयत्तामवनीधवम् ।

निपुणकः—तओ एरिसपोरिसुक्करिसकहायन्नचमक्कारायंकपुलकियकंपियसरीरेण कहं चलियनियसिन्नसायरो पत्तो सत्तुसंमुहो एवुत्ति पुच्छियम्हि तेण महामहिंदेण ।

लावण्यसिंहः—ततस्ततः ।

---

१ ततोऽपि च अमुना अश्वहारिणा सुप्रवर्तितवदन एष इति मम समर्पितं तुरगरत्नमिदम् । इति चिन्तयित्वा संग्रामसिंहेनापि प्रसाद्य च पार्श्वे रक्षापित एषः । २ ततोऽहमपि च तत्र सुचरितो नाम चरः गूर्जरचरित्राणि चरितुं पूर्वं प्रेषितः आगत इति सन्धिविग्रहव्यापारिणा राज्ञः सकाशं नीतः । ततस्तस्य शुभोदर्कं च विज्ञप्तं मया । यदेव जर्जरितो गूर्जरधरायां परिसरन् प्रसरद्भिः हम्मीरस्कन्धावारैः । तच्छ्रुत्वा समुच्छलितः समर्थप्रत्यर्थिसार्थैः विग्रहोत्कण्ठितार्थ इव उद्धसिताङ्गो धावितः गूर्जरधरोद्धरणधवलः श्रीवीरधवलो गुरुकगुरुकैः प्रयाणैः । सम्प्राप्तोऽपि च निजधरित्रीसीमंते सीमन्तिते रिपुराजराजिभिः । ३ तत एतादृशपौरुषोत्कर्षकथाचमत्कारातङ्कपुलकितकम्पितशरीरेण कथं चलितनिजसैन्यसागरः प्राप्तः शत्रुसम्मुख एव इति पृष्टोऽस्मि तेन महामहीन्द्रेण ।

निपुणकः—मैए भणियं ।

जोण्हाकणुव्व तिमिराण मुहे रिऊणं
पुव्वं पि वीरधवलो मिलिओ झडत्ति ।
पच्छा पयासि कुमुयं उइयं कमेण
तं रायमंडलमसेसकलाणिवेसं ॥ १२ ॥

तओ सव्वो वि महसिन्नमुहमालिन्देणावि तिणुव्व पलायदि रायवंसो । एसो उण अम्हाण सुयजुयलाभोयभापघेएण रणत्थं फुडं फोरविउत्ति विहसिओ सो वि हम्मीरो तुरयवई । तओ संपइ तत्थ सत्तहदिणमज्झंमि जुज्झं संभावीयदित्ति मह वयणं सवणभूसणीकरिऊण हरिसिएण भणियं तेण भूवइणा जं इयाणि महाविग्गहनिग्गहविग्घिएसु तेसु खत्तिएसु सुहसाहियं गुज्जरत्तसिरिकरग्गहणं, ता अम्हाणं न जुज्झए पयाणकालक्खेवो ।

लावण्यसिंहः—(साशङ्कम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तओ हसिऊण जंपियं मए । जं नाह सुरगुरुमईणं तुम्हाणं पुरओ वेरिणी अम्हाणं सेमुही । तहा वि य जारिसं तारिसं चिय ससंभमुव्व मह भाणियं संभावेमि त्ति तुह पमाणेण तुराविदो किंपि जंपिस्सं । अहुणा अओ ठाणाओ न उचियं च्चेय पयाणयं, कोणामरिसिकरकोडिफुडियसुहडपरियालियचियकूलकालकरालविकमाणं ताणं रणरहस्सं जाव, जहा जियगुज्जरो वि उत्तरत्तनियसत्तवसहुसुहडलद्धयविद्धुरपरियरो सुहेण गहणीओ होइ गुज्जरराओ । इत्थ पराजिएऊण तारिसनिस्सरणसुअतुरयसंहरणजणिया जयलच्छी

---

१ मया भणितम् । ज्योत्स्नाकण इव तिमिराणां मुखे रिपूणां पूर्वमपि वीरधवलो मिलितो झटिति ।
पश्चात्पयसि कुमुदमुदितं क्रमेण तद्राजमण्डलमशेषकलानिवेशम् ॥

तत: सर्वोऽपि महासैन्यमुखमालिन्येनापि तृणमिव पलायते राजवंशः । एष पुनरस्माकं भुजयुगलाभोगभापनेन रणार्थं स्फुटं स्फोरित इति विहसितः सोऽपि हम्मीरतुरगपतिः । ततः संप्रति तत्र सप्ताहदिनमध्ये युद्धं सम्भाव्यत इति मम वचनं श्रवणभूषणीकृत्य हर्षितेन भणितं तेन भूपतिना यदिदानीं महाविग्रहनिग्रहविघ्नितेषु तेषु क्षत्रियेषु सुखसाधितं गुर्जरराज्यश्रीकरग्रहणं, ततो न युज्यते प्रयाणकालक्षेपः ॥ २ ततो हसित्वा जल्पितं मया यन्नाथ सुरगुरुमतीनां युष्माकं पुरतः वैरिणी अस्माकं शेमुषी । तथापि च यादृशं तादृशमेव ससम्भ्रममिव मम भणितं सम्भावयिष्यामीति तव प्रमाणेन त्वरितः किमपि जल्पिष्यामि । अधुना अतः स्थानान्न उचितमेव प्रयाणकं, कोपामर्षिक[illegible] [illegible] तेषां रणरहस्यं यावत्, यथा जितगुर्जरोऽपि [illegible] सुखेन ग्रहणीयो भवति गुर्जरराजः । अत्र पराजित्य

अप्पाणं गुज्जरमहीगहणकित्तीए कण्णकुंडलीहोइ । अण्णहा अहुणा गहियविग्गहेसु तुम्हेसु जइ वेरिवीरेहिं कयसंधाणो ताणं परिग्गहं गहिऊण अप्पाणं संमुहो परागच्छदि, ता येण साहिउं सक्कीयदि मंतसत्तिसमुत्तुंगियपहुच्छाहसत्ती सिरिल्लूणप्पसायअंगुलभमिओ । ता इह ज्जेव गुज्जरमालयणसम्वमसमन्तामुपलमुहसन्निवेसम्मि ठाऊण तावीतीरवणगहणविहारकोऊहलेण कीरइ मज्जुज्झपवट्टि जाव समयविलंबो ।

लावण्यसिंहः—(सौत्सुक्यम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तेओ एयंविहमंतवियारहरिसियहियओ महाणपरिहाविय-कप्पुधेरो न हु पणिहिमन्तपओयजुग्गोमित्ति भणिऊण पहाणपुरिसगारवेण मं समंज्जेय गहिऊण विहरिओ तवणतणयानइणीतीरतरुसंडेसु दाहिणाहमंडलाहंडलो ।

लावण्यसिंहः—(सप्रमोदम्) निखिलार्थशिरोमणे ! भयाद्गौरेयावनीपालसचिवरोपिताः सफलतां नीयन्ते मतिप्रतानिन्यः ।

तथाहि—मतिप्रकाशो जातेऽपि तृणमोहतमोहरौ ।
अमात्याः क प्रगल्भेरन्स्फुरचारचक्षुषः ॥ १३ ॥

ततस्ततः ।

निपुणकः—(संस्कृतमाश्रित्य) ततश्च मन्मतिप्रपञ्चनिश्चितविजयप्रमाणरसान्तोपपोषभिरं विमतिः तापीतीरकान्तारतरुलतानिकुञ्जेषु ।

तथाहि—क्वचिद्दोलावेल्लि क्वचिदपि च पुष्पावचयनं
क्वचित्स्वैरालापं क्वचिदपि च नूपुरशिञ्जितरम्यान् ।

तावत्ततोऽतिरमणगुणगणसंद्रव्यमनिता जयलक्ष्मीरात्मना गूर्जरमहीग्रहणकीर्त्याः कर्णकुण्डलीभवति । अन्यथा अधुना गृहीतविग्रहेषु युष्मासु यदि वैरिवीरैः कृतसन्धानः तेषां परिग्रहं गृहीत्वा आत्मनः सम्मुखः परागच्छति । तद् येन साधयितुं शक्यते मंत्रशक्तिसमुत्तुङ्गितप्रभूत्साहशक्तिः श्रीलवणप्रसादाङ्गोद्भवः । तदिहैव गूर्जरमालवदेशान्तरमार्गमुखसंनिवेशे स्थित्वा तापीतीरवनगहनविहारकौतुहलेन क्रियते मध्युदयवृत्ति यावत् समयविलम्बः ॥

१ ततः एवंविधमन्त्रविचारहर्षितहृदयः स्नानपरिधापितकर्पूरधवलोऽपि न खलु प्रणिधिमन्त्रप्रयोगयोग्योऽसि इति भणित्वा प्रधानपुरुषगौरवेण मां समज्जेव गृहीत्वा विहृतः तपनतनयानदिनीतीरतरुषण्डेषु दक्षिणभूमण्डलाखण्डलः ।

सिषेवे देवोऽसौ प्रणयलयलीलामयमनो-
गलचैनन्याभिः सह सहचरीभिः प्रतिलवम् ॥ १४ ॥

तदनु च—

अनुकूनरूरलीलालोलकल्लोलतापी-
नलिनवदनताद्दक्चुम्बनक्रीडयेव ।
मृदुतरगतिरागात्सम्मुखीनः समीरो
भृशमवनिविनेतुस्तीरमभ्यागतस्य ॥ १५ ॥

लावण्यसिंहः—तावदमन्दानन्दरसार्णवमग्न एवायमभवदवनिधवः । ततस्ततः ।

निपुणकः—तेओ तत्थ तावीतरंगभुअपरिसंगरंगेहिं कलियजलसीअरनिउरंबं मलयसेलंकुरुंबिउव्व समीरणं सेवमाणस्स तस्स कुसुमिअ-[illegible]सुदनिधिद्धस्स नरिंदस्स सुवेगो कलियनयोहणवेसो तडिणीतडपा-[illegible] नयणगोयरं गदो । अवारसंसारसायरपरिसोसण-[illegible]नअनिहिं मह पुनायड्ढिओ सयंव्वेव महेसरव्व महीयीं अवयरिओ एसो । एवं भासिऊण तप्पयपणामसमूसुअहिओ तुरिअ-तुरिएहिं [illegible]हिं चलियो राआ ।

लावण्यसिंहः—([illegible]) अहो ! [illegible] महीशस्य । ततस्ततः ।

निपुणकः—[illegible] पयाहलोअपरियारियं पहुणीसहं परायडिदं पि-[illegible] एसो तावसो ।

लावण्यसिंहः—(सहर्षम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तेओ—

को वि [illegible] वि [illegible] एसो [illegible] नरिंदो [illegible] [illegible] ।

---

१ [illegible]

२ [illegible] ॥ ३ [illegible] । ३ [illegible]

विदं। अत्थि रविरहवाहाणं अट्ठमो विय मालवियरायनामंकिओ तुरिओ त्ति विस्सुविय सीहणदेवस्स। इत्थंतरे भूवइभएण पलाइदो संगामसिंहो। तओ कवडेण वि अंगीकयगंगाहरवेसो एसो न मारिउं जुज्जइ त्ति मए सुवेओ मिल्लाविओ।

लावण्यसिंहः—साधु निपुणक साधु! साधु प्रज्ञानिधे साधु!। कस्त्वदन्योऽस्मन्मतिमियन्तं महिमानमानेतुमीष्टे। ततस्ततः।

निपुणकः—तओ अइकोवानलपज्जलिओ चलिओ मालवम्मि मेइणीनाहो। सिरिदेवपालदेवो वि तस्स सम्मुहंज्जेव परावडिदो। एवं तत्थ परप्परगरुयविग्गहग्गहियगव्वम्मि रिउजुयले एरिसकहाकहणत्थं सिरिवत्थुवालपासम्मि सुवेअं पेसिऊण अहं पि तुम्हाणं समीवं समागओ।

लावण्यसिंहः—अहो महनीयः कश्चिदेष सामग्रीविशेषः।

तथाहि—त्रैलोक्यातिगमेव वीरधवलक्षोणीपतेः पौरुषं

पूज्यानामपि शेमुषी सुरगुरुप्रागल्भ्यदीक्षागुरुः।

एतेऽपि प्रतिपक्षपार्थिवबलस्तम्भैकमन्त्राक्षराः

माहात्म्यं बत मादृशोऽपि लभते यन्मध्यमध्यासितः॥१३॥

तदिदानीमिदमशेषमपि चरितं निवेदयामो जगदेकवीरस्य श्रीवीरधवलदेवस्य।

(इति निष्क्रान्तौ)

विष्कम्भकः

(ततः प्रविशति वस्तुपालः)

वस्तुपालः—(प्रोऽवलोक्य) अये हिमकरकिरणाङ्कुरसीमन्तिततिमिरचिकुरनिकुरम्बा न कस्य्वयति प्रमोदेन कस्य हृदयानि दिगसौ वासवाधिवासिना।

युष्माकं कुपितो गतेति सङ्ग्रामसिंहाय कथयितम्। अस्ति रविरथवाहानामष्टम इव मालवीयराजनामाङ्कितो तुरग इति विश्रुतं सिंहनदेवस्य। अत्रान्तरे भूपतिभयेन पलायितः सङ्ग्रामसिंहः। ततः कपटेनापि अङ्गीकृतगङ्गाधरवेष एष न मारयितुं युज्यत इति मया सुवेगो मोचितः। १ ततः अतिकोपानलप्रज्वलितमुखो मालवेषु मेदिनीनाथः। देवपालदेवोऽपि तस्य सम्मुखमेव परापतितः। एवं तत्र परस्परगुरुकविग्रहगृहीतगर्वे रिपुयुगले एतादृशकथाकथनार्थं श्रीवस्तुपालपार्श्वे सुवेगं प्रेष्य अहमपि युष्माकं समीपं समागतः॥

सम्प्रति हि, चलन्ती नभसि हिमांशुधामलेश-
व्याजेन प्रथममुदित्वरी पताका ।
कामोर्वीक्षितुरनीकिनीमनीषि-
रायान्तीं कथयति जेष्यतो जगन्ति ॥ १७ ॥

(विभाव्य च) अयमुदयमहीभृच्छृङ्गसङ्गद्धजन्मा
दव इव जयतीन्दोः पिञ्जरः कान्तिपुञ्जः ।
इति हृदयनिवेशं व्यञ्जयामम्बुजाक्षि-
ज्वलितमिव वधूनां मङ्क्षु मानो मुमोच ॥ १८ ॥

अहह ! महत्त्वमुतिपतनमहाप्रतापोच्छलितजलधिजलबिन्दुरिव चिरादुच्छ्वसदम्बरमिदमिन्दुबिम्बम् । (विमृश्य च) अहो महत्त्वसुहृदोरम्बराम्बुना-थयोरुपकृतिप्रत्युपकृतिचरितरुचिरः कश्चिदपूर्वोऽयमपवादः । तथाहि—

यददित निजरत्नं भास्करं व्योमदेश-
स्तदुपकृतिरिवाभिरम्बुराशिर्निसर्गं ।
यदयमपि हिमांशुं प्रत्यदादात्मरत्नं
सपदि तदमुनाऽपि ज्योत्स्नया ह्रस्यते स्म ॥ १९ ॥

तान्यपि,

नीलानि षट्पदकुलानि हसन्त्युर्वीनां
लीनानि भान्ति हृदयेषु कुमुद्वतीनाम् ।
दृग्गाम्बुपेतनिजकान्तकरान्तराल-
पीयूषपानविरहानलसन्निभानि ॥ २० ॥

इतः [illegible] हुतभुज इव रिपोरभ्युदयाभोगः ।
तदस्यां,

उन्मीलद्विमलकलङ्कपिशितरुचिरं मण्डलं चन्द्रमस्तां
धाम्नां वृन्दैरपांशुं सुरभितककुभं कुङ्कुमस्याङ्कमेव ।
निर्यद्दृक्पुञ्जभृङ्ग[illegible]
साक्षादम्भोजदम्भादमृतकरतुलितो मीलयामास नेत्रम् ॥ २१ ॥

(गगनावलोकनमभिनीय) सोऽयं मन्दं मन्दमुदयति देवः ।

भृङ्गीमधि [illegible] कस्तूरिकाङ्कं निशा-
श्रीवत्सश्रीः [illegible] कन्दर्पवीरः स्फुटः ।
रक्षाभोगिविभूषितं [illegible] वधू-
नैर्मल्य [illegible] विधुः ॥ २२ ॥

अपि चेदानीम्,

प्रगुणिनमिव मन्मथेन दृष्ट्वा
विषधरदिव्यघटोपमं मृगाङ्कम् ।
किल सपदि मदः पलायितः प्रा-
गपहृतदम्पतिकामकेलिचित्तः ॥ २३ ॥

(चन्द्रिकातिशयं विभाव्य) नूनमिदानीम्,

भृङ्गा भृङ्गकुलेषु पुष्पितलतालीनेषु पुष्पभ्रमा-
ल्लीयन्तेऽभ्रमुवल्लभभ्रमभृतोऽन्योन्यं नमन्ति द्विपाः ।
ते भोगीन्द्रधिया च भर्गभुजगा भक्तिं भजन्ते मिथः
पीयूषत्विषि कौमुदीसमुदयाद्वैतं समातन्वति ॥ २४ ॥

(सहर्षोल्लासं च) अहो ! नहि कदाचिदपि स्वजनैर्भुज्यमाना विलीयन्ते विभूतयः । तथाहि—

आभ्रान्तापि जगद्विलोचनपरीणाहैश्चकोरीकुलै-
रापीतापि निरन्तरं कुमुदिनीवृन्दैरपि स्वीकृता ।
व्यक्तं शुक्तिकुटुम्बकैः कवलिताप्याकाशकोशालय-
क्रोडान्तः प्रतिवर्द्धते प्रतिलयं सान्द्रैव चान्द्री रुचिः ॥ २५ ॥

(इन्दोर्वैशद्यातिशयमुद्भाव्य)

यद्वत्स्पर्द्धा वदनसदनैर्लोचनैरङ्गनाना-
मङ्गीचक्रे तुहिनकिरणोत्सङ्गसङ्गः कुरङ्गः ।
दर्शंदर्शं बत जितमिवात्मानमप्राप्यमीभिः
शङ्के सङ्कोचयति निचितव्रीडपीडः क्रमेण ॥ २६ ॥

अपि च । ध्रुवमविरलतारासीकरोत्क्षेपहारि
व्यधित गगनगङ्गावारिणि स्नानमिन्दुः ।
प्रथमजलधिमध्योत्थाननीरप्रचार-
प्रचितमिव यदङ्कादङ्कपङ्कं मुमोच ॥ २७ ॥

(तारकानुच्छतां च संचिन्त्य)

कनीयस्यां दृश्या न खलु दिवि तारा यदिह त-
त्प्रपावेशाच्छेषः फणिनरि विधौ विस्तृतकरे ।
घनश्मानप्रष्ठेषु क्षितिरुहलतामण्डलदला-
न्तरस्फूर्जज्ज्योत्स्नाकणनिकरसन्दोहमिषतः ॥ २८ ॥

अहह ! महद्भ्योऽपि महान्तो महनीयतामावहन्ति । यतः—

वक्त्रस्पर्द्धाविरोधात्कथयतु पयः सिन्धुवीचीमरीची-
न्नुच्चैः सधवलतां वा कुमुदसमुदयोदञ्चदंशुप्रपञ्चैः ।
चन्द्रादमन्द्रावकुल्यामयरुचिनिचयादस्तु संघमितं वा
तच्चान्द्रं धाम सान्द्रं तदपि निभमभून्मत्प्रभोर्नैव कीर्त्तेः ॥२९॥

(विचिन्त्य) अहो मत्प्रभोर्भाग्योदयः परमां सौभाग्यभङ्गीमङ्गीकरोति । येन हि,

स्फारचारनयनैर्निरीक्षिता वैरिवीरपृतनाः समन्ततः ।
स्तम्भभावमसिदम्भवेपथः कुम्भिकुम्भकुचसम्भृता दधुः ॥३०॥

(सविमर्शं च) सुवेगवदनारविन्दमकरन्देन विघटितसङ्ग्रामसिंहस्य सिंहनादवर्योदन्तेन प्रमोदपदवीमारोपिताः स्मः । स खलु तमेतद्देशीयमग्रेसरं विना न विनाशयितुमीष्टे किञ्चिदप्यस्मदीयम् । तीव्रोऽपि हि कुठारो दारुदण्डं विना न दारु दारयितुमुदारतामासादयति ।

(सचमत्कारोत्कर्षम्) सत्यं वाचामगोचराणि सङ्ग्रामसिंहस्य जगत्पवित्राणि तानि चरित्राणि ।

अन्वर्कं शुचिशालिनोऽनु शशिनं सौम्यस्पृशोऽन्वर्जुनं
योद्धारोऽनु बलिं च दानचतुरा जातेति नित्या श्रुतिः ।
एकत्रैव तु सिन्धुराजतनये तादृग्यशो जल्पतां
चेष्टिताय विभाति वीरधवलक्ष्माभृद्गुणानुस्मृतिः ॥ ३१ ॥

(तद्गुणस्मरणं च)

दुस्साध्यं बत बाहुकोटिभिरपि श्रीसिंहनोर्बान्धव-
स्कन्धावारभरं भुजद्वयसखः श्रीसैन्धुराजिर्जयन् ।
रेवाया विन्ध्यलोप विस्मयरसं सङ्ग्रामजाग्रद्यशो-
धीवाहृद्गलितदुद्भूतार्जुनभुजासम्भारसम्भाविनम् ॥ ३२ ॥

सोऽपि सम्प्रति ततो विघटितः समागच्छन्निह सन्धानमिच्छुर्निजप्रधानपुरुषं भुवनकाभिधानमनुयुज्य सुवर्णनोपायनादिभिरस्मानावर्जयामास । तदनेन पुराणपुरुषपौरुषेण कृतकां मैत्रीमातन्वता प्रभुपृष्ठिधानरक्षणगुल्मोऽपि मम समर्थः स्यात् । तदयमिदानीं क्व भविष्यतीति कुतः प्रवृत्तिं लप्स्यामहे ।

(ततः प्रविशति पटाक्षेपेण कुशलकः)

कुशलकः—झायंतो पुव्ववेरं तरलियतुरयक्खेरपायप्पहार-
प्पब्भारुक्खित्तधूलीवलयकवलियासेससूरप्पहावो ।
तुम्हाणं सेमुहीहिं कडयविहडिओ संपइत्थंभतित्थ-
त्थंभत्थं एइ रोसप्पसरकलुसिओ नाह संगामसीहो ॥३३॥

वस्तुपालः—(पुरोऽवलोक्य ससंरम्भम्) किमात्थ भो कुशलक किमात्थ ? ।

कुशलकः झायंतो पुव्ववेरं, इत्यादि पुनः पठति

वस्तुपालः—(सक्रोधम्) अये प्रहितप्रधानपुरुषप्रपञ्चेन विप्रनार्य चिरमस्मानाकस्मिकप्रपातेन स्तम्भपुरीं परिभूय पूर्वकलुषितं यशो विशदयितुमिच्छति सैन्धुराजिः । धिग् मौढ्यमस्य ।

यतः—क्षत्रस्य त्रस्यतो युद्धे दुर्यशोवह्निरुल्लसेत् ।
सा स्यान्मञ्जरिता योद्धुं छद्मना पुनरेष्यतः ॥ ३४ ॥

(सारम्भं च) कः कोऽत्र भोः ? ।

(प्रविश्य)

पुरुषः—आणवेदु भट्टा ।

वस्तुपालः—प्रहिणु स्तम्भतीर्थाय वीरवर्गोदग्रां सैन्यसामग्रीमिहाकारय च भुवनकाभिधानं सङ्ग्रामसिंहप्रधानम् ।

पुरुषः—जं आदिसदि देवो । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति भयवेपमानवपुर्भुवनकः)

भुवनकः—(स्वगतम्) कथमिव प्रकाशतां गतोऽयमर्थः । अथवा अतीन्द्रियज्ञानमयं नयनमिव विप्रकृष्टकालाध्वप्रयोगालोकनेऽपि विभवति गुप्तचरचक्रं सचिवचक्रवर्तिनाम् । (पुरोऽवलोक्य प्रकाशम्)

अये इहैवास्ति मतिल्लतालवालः शत्रुकवलनकालः श्रीवस्तुपालः ।

(भयभयगणि कतिचित्पदानि दत्त्वा प्रणमति)

वस्तुपालः—(सावहित्थकोपम्) इहास्यताम् ।

(भुवनक उपविशति)

१ ध्यायन् पूर्ववैरं तरलितुरगखुरन्यस्तपादप्रहारप्रोद्भूतोत्क्षिप्तधूलीवलयकवलिताशेषसूर्यप्रभावः । युष्माकं शेमुषीभिः कटकविघटितः सम्प्रति स्तम्भतीर्थस्तम्भार्थमेति रोषप्रसरकलुषितो नाथ सङ्ग्रामसिंहः ॥ २ आज्ञापयतु भर्ता । ३ यदादिशति देवः ।

(नेपथ्ये)

भो भो सेनासुभटाः! द्रुतगतिभिः स्तम्भतीर्थावष्टम्भसंरम्भिणो भवन्तु भवन्तः।

कृष्णाङ्गी यमुनाऽतिपाण्डुरतनुर्गङ्गेति यन्नो महा-
नद्योरप्युपलब्धदूषणपदः साक्षादयं जायताम्।
क्रुध्यद्वीरविदारितारिपृतनाकीलालकालेयका-
लेपस्मेरमहीभिरिङ्कृतपरीरम्भानुरक्तोऽर्णवः ॥ १५ ॥

ततश्च समरश्रमालोकनसमेतदिविषत्परिषदानन्दसन्दर्भाय,
कुर्वद्भिर्गलगर्जितानि मुरजस्थानोद्धृतानि स्फुटं
धीरैरपि तारगीतरुचिरं हेषारवं वाजिभिः।
प्रस्पर्धैरिभतोत्सर्धकृतुकं श्रीस्तम्भतीर्थे जया-
दास्तां ताण्डवडम्बरव्यसनिनी देवी जयश्रीः स्वयम् ॥ १६ ॥

वस्तुपालः—(समाकर्ण्य सहर्षसंरम्भम्) अये स्तम्भतीर्थं प्रति प्रयाणाय प्रगुणीभवन्ति सुरपालादयः सेनापतयः। (भुवनकं प्रति) तेन भवत्प्रभुणा स्वत्प्रेरणादस्मान्विप्रतारयता कपटावस्कन्दकन्दलितकलङ्काङ्कुरेण सङ्ग्रामसिंह इति निजनामार्थं व्यर्थं समर्थयता सम्प्रति,

शङ्के पङ्कनिधिर्निमग्नमयशःसिन्धुः प्रयायन्महा-
पाहव्यूहखुरक्षतक्षितिरजःप्रक्षेण सर्वं चिरात्।
सादग्रं रणरम्भसाररभसाविर्भूतसेनाभट-
प्रस्वेदाम्बुपदव्ययेन शमितः सोऽपि प्रतापानलः ॥ १७ ॥

इदानीमपि मत्सैनिकनिकराः,
दूरावस्कन्दघातारभसभरतनुद्भूतखेदापनोदं
निर्मातुं स्फारधाराम्भसि मदसिमहासिन्धुपूरे निमज्ज्य।
ते वयः स्वादयन्तस्तुहिनकरफलापत्रवालोपदंश-
स्वादं स्वर्णाङ्गनाभारसमधुरमधु स्वान्तरभावं भजन्ताम् ॥ १८ ॥

(नेपथ्ये दुन्दुभिः स्कन्दनध्वनिं करोति)

भुवनकः—(समाकर्ण्य स्वगतम्) कथं पतितमेव सकलमपि बलं स्तम्भतीर्थाय। अहो! त्वरितगतिता सचिवशेखरस्य। तदिदानीमनुभोदर्क इव फलानेन

(ततः प्रविशति पटाक्षेपेण कुशलकः)

कुशलकः—आयंतो पुव्ववेरं तरलियतुरयक्खुरपायप्पहार-
प्पब्भारुक्खित्तधूलीवलयकवलियासेससूरप्पहावो ।
तुम्हाणं सेमुहीहिं कडयविहडिओ संपइत्थंभतित्थ-
त्थंभत्थं एइ रोसप्पसरकलुसिओ नाह संगामसीहो ॥३३॥

वस्तुपालः—(पुरोऽवलोक्य ससंरम्भम्)किमात्थ भो कुशलक किमात्थ ? ।
कुशलकः आयंतो पुव्ववेरं, इत्यादि पुनः पठति

वस्तुपालः—(सक्रोधम्) अये प्रहितप्रधानपुरुषप्रपञ्चेन विप्रलभ्य चिर-
मस्मानाकस्मिकप्रपातेन स्तम्भपुरीं परिभूय पूर्वकलुषितं यशो विशदयितुमि-
च्छति सैन्धुराजिः । धिग् मौढ्यममुष्य ।

यतः—क्षत्रस्य त्रस्यतो युद्धे दुर्यशोवह्निरुल्लसेत् ।
सा स्यान्मञ्जरिता योद्धुं छद्मना पुनरेष्यतः ॥ ३४ ॥

(सारम्भं च) कः कोऽत्र भोः ? ।

(प्रविश्य)

पुरुषः—आणवेदु भट्टा ।

वस्तुपालः—प्रहिणु स्तम्भतीर्थाय वीरवर्गोदग्रां सैन्यसामग्रीमिहाका-
रय च भुवनकाभिधानं सङ्ग्रामसिंहप्रधानम् ।

पुरुषः—जं आदिसदि देवो । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति भयवेपमानवपुर्भुवनकः)

भुवनकः—(स्वगतम्) कथमिव प्रकाशनां गतोऽप्यमर्थः । अथवा अती-
न्द्रियज्ञानमयं नयनमिव विप्रकृष्टकालाध्वप्रयोगालोकनेऽपि विभवति गुप्त-
चरनकं मन्त्रिचक्रवर्तिनाम । (पुरोऽवलोक्य प्रकाशम्)

अये इहैवास्ति मलिम्लनालचालः शत्रुकवलनकालः श्रीवस्तुपालः ।

(भयमन्थराणि कतिचित्पदानि दत्त्वा प्रणमति)

वस्तुपालः—(साविहित्थकोपम्) इहास्यताम् ।

(भुवनकः उपविशति)

आयान्[illegible] पूर्ववैरं तरलिततुरग[illegible]
३३. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नाथ संग्राम-
सिंहः ॥ २. आज्ञापयतु भर्ता । ३ यदादिशति देवः ।

(नेपथ्ये)

भो भो सेनासुभटाः! द्रुतगतिभिः स्तम्भतीर्थावष्टम्भसंरम्भिणो भवन्तु भवन्तः।

कृष्णाङ्गी यमुनाऽतिपाण्डुरतनुर्गङ्गेति सद्यो महा-
नद्योरप्युपपुष्टदर्पणपदः साक्षादयं जायताम् ।
कुप्यद्वीरविदारितारिपृतनाकीलालकालेयका-
लेपस्मेरमहीमहेलिकृतपरीरम्भानुरक्तोऽर्णवः ॥ ३५ ॥

तदथ समरसमालोकनसमेतदिविषत्परिषदानन्दसन्दर्भाय,

कुर्वद्भिर्गलगर्जितानि मुरजस्वानोद्भटानि स्फुटं
धीरेन्द्रैरपि तारगानरुचिरं हेषारवं वाजिभिः ।
प्रस्पर्द्धैरिभतान्तसर्वकसुभगे श्रीस्तम्भतीर्थं जवा-
दास्तां ताण्डवडम्बरव्यसनिनी देवी जयश्रीः स्वयम् ॥ ३६ ॥

वस्तुपालः—(समाकर्ण्य सहर्षसंरम्भम्) अये स्तम्भतीर्थं प्रति प्रयाणकाय प्रगुणीभवन्ति शूरपालादयः सेनापतयः । (भुवनकं प्रति) तेन भवत्प्रभुणा स्वत्प्रेरणादस्मान्प्रतारयता कपटावस्कन्दकन्दलितकलङ्काङ्कुरेण सङ्ग्रामसिंह इति निजनामार्थं व्यर्थं समर्थयता सम्प्रति,

शङ्के पङ्कनिधिर्यशोमयपयःसिन्धुः प्रधावन्महा-
वाहव्यूहखुरक्षतक्षितिरजःश्रेणा चक्रे चिरात् ।
तादृग्दूरतरप्रचारसभयाविर्भूतसेनाभट-
प्रस्वेदाम्बुकदम्बकेन शमितः सोऽपि प्रतापानलः ॥ ३७ ॥

इदानीमपि तत्सैनिकनिकराः,

दूरावस्कन्दयात्राश्रमभरसमुद्भूतखेदापनोदं
निर्मातुं स्फारधाराम्भसि मदसिमहासिन्धुपूरे निमज्ज्य ।
ते मत्ताः स्वादयन्तस्तुहिनकरकलाचन्दनालोपदंश-
स्वादं स्वर्धामरामाधरमधुरमधु स्वास्थ्यभावं भजन्ताम् ॥ ३८ ॥

(नेपथ्ये हयहेषारवः स्यन्दनचक्रचीत्कारश्च)

भुवनकः—(समाकर्ण्य स्वगतम्) कथं चलितमेव सकलमपि बलं स्तम्भतीर्थाय। अहो! त्वरितकारिता सचिवशेखरस्य। तदिदानीमशुभोदर्क इव सहानेन

(ततः प्रविशति पटाक्षेपेण कुशलकः)

कुशलकः—झायंतो पुव्ववेरं तरलियतुरयक्खुरपायपब्भार-

प्पब्भारुक्खित्तधूलीवलयकवलियासेससूरप्पहावो।

तुम्हाणं सेसुद्दीहिं कडयविहडिओ संपइत्थंभतित्थ-

त्थंभत्थं एइ रोसप्पसरकलुसिओ नाह संगामसीहो ॥३३॥

वस्तुपालः—(पुरोऽवलोक्य ससंरम्भम्)किमात्थ भो कुशलक किमात्थ ?।

कुशलकः झायंतो पुव्ववेरं, इत्यादि पुनः पठति

वस्तुपालः—(सक्रोधम्) अये प्रहितप्रधानपुरुषप्रपञ्चेन विप्रनार्य चिरमस्मानाकस्मिकप्रपातेन स्तम्भपुरीं परिभूय पूर्वकल्पितं यशो विशदयितुमिच्छति सैन्धुराजिः। धिग् मौढ्यममुष्य।

यतः—क्षत्रस्य त्रस्यतो युद्धे दुर्यशोवह्निरुल्लसेत्।

सा स्यान्मञ्जरिता योद्धुं छद्मना पुनरेष्यतः ॥ ३४ ॥

(सारम्भं च) कः कोऽत्र भोः ?।

(प्रविश्य)

पुरुषः—आणवेदु भट्टा।

वस्तुपालः—प्रहिणु स्तम्भतीर्थाय वीरवर्गोदग्रां सैन्यसामग्रीमिहाकारय च भुवनकाभिधानं सङ्ग्रामसिंहप्रधानम्।

पुरुषः—जं आदिसदि देवो। (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति भयवेपमानवपुर्भुवनकः)

भुवनकः—(स्वगतम्) कथमिव प्रकाशतां गतोऽयमर्थः। अथवा अतीन्द्रियज्ञानमयं नयनमिव विप्रकृष्टकालाध्वप्रयोगालोकनेऽपि विभवति गुप्तचरचक्रं सचिवचक्रवर्तिनाम्। (पुरोऽवलोक्य प्रकाशम्)

अये इहैवास्ति मतिलतालवालः शत्रुकवलनकालः श्रीवस्तुपालः।

(भयमन्थराणि कतिचित्पदानि दत्त्वा प्रणमति)

वस्तुपालः—(सावहित्थकोपम्) इहास्यताम्।

(भुवनक उपविशति)

१ ध्यायन् पूर्ववैरं तरलिततुरगसम्बन्धिपादप्रहारप्राग्भारोत्क्षिप्तधूलीवलयकवलिताशेषसूर्यप्रभावः। युष्माकं सेसुद्दीभिः कटकविघटितः सम्प्रति स्तम्भतीर्थस्तम्भार्थमेति रोषप्रसरकलुषितो नाथ सङ्ग्रामसिंहः॥ २ आज्ञापयतु भर्ता। ३ यदाऽऽदिशति देवः।

(नेपथ्ये)

भो भो सेनासुभटाः ! द्रुततरमिभिः स्तम्भतीर्थावष्टम्भसंरम्भिणो भवन्तु भवन्तः ।

कृष्णाङ्गी यमुनाऽतिपाण्डुरतनुर्गङ्गेति मध्ये मही-
नद्योरप्युपयुद्धदृप्तपदः साक्षादयं जायताम् ।
कुप्यद्वीरविदारितारिधनताकीलालकालेयका-
लेपस्मेरमहीमरिल्कुलपरीरम्भानुरक्तोऽर्णवः ॥ १५ ॥

ततश्च समरसमालोकनममेनदिविषत्परिषदानन्दमन्दभाय,
कुर्वद्भिर्गलगर्जितानि मुरजस्वानोत्कटानि स्फुटं
धीरेन्द्रैरपि तारगीतरुचिरं हेषारवं वाजिभिः ।
प्रस्यन्देरिमहोत्सवैस्तनुभृतो श्रीस्तम्भतीर्थे जया-
दास्तां ताण्डवडम्बरव्यसनिनी देवी जयश्रीः स्वयम् ॥ १६ ॥

वस्तुपालः—(समाकर्ण्य सहर्षोल्लासम्) अये स्तम्भतीर्थं प्रति प्रयाणकाय प्रगुणीभवन्ति सुरपालादयः सेनापतयः । (शुभनं प्रति) तेन भवत्प्रभुणा स्वस्मेरणादस्मान्विप्रतारयता कपटापस्कन्दकन्दलितकन्दुकाङ्कुरेण सङ्ग्रामसिंह इति निजनामार्थं व्यर्थं समर्थयता सम्प्रति,

शङ्खः पङ्कनिधिर्यशोमयपयःसिन्धुः प्रधावन्महा-
पाहन्यूहखुरक्षतक्षितिरजःक्षेपेण पङ्के चिरात् ।
माद्यत्कुम्भरप्रचाररभसापरिभूतसेनाभट-
प्रस्वेदाम्बुकदम्बकेन शमितः सोऽपि प्रतापानलः ॥ १७ ॥

इदानीमपि मत्सेनिपतिनिषादाः,

कृपायरकन्दयाग्रारम्भरसमतुङ्गाखेदापनोदं
निर्मातुं स्फारधाराम्भसि मदरिमहासिन्धुपूरे निमज्ज्य ।
ते वयः स्वादयन्तस्तुहिनशतकणासमवाणोपदंश-
स्वादं स्वर्गाङ्गनासाधरमधुरसं स्वाल्पभावं भजन्ताम् ॥ १८ ॥

(नेपथ्ये एवमेवास्तु, स्वस्तिस्वस्तिसेनागणेषु)

भुवनकः—(समाकर्ण्य सहासम्) कथं पतितमेव सकलमपि बलं स्तम्भतीर्थाय । अहो ! स्वरितकारिता सचिवशेखरस्य । मदिरागीतमनुमोदने इव सागरेण

तेनाऽधुनाऽभिनवदीधितिकैतवेन
क्रोधादिवापुरपराः ककुभोऽरुणत्वम् ॥ ५ ॥

अहो! महस्विना सह विग्रहारम्भो निशितव्यसनोल्लासायैव।

काष्ठावद्धान्तरिक्षाहवभुवि विकसत्तारकापुष्पहस्तः
संपूर्णश्चन्द्रयोद्धा कृतकरविततिः स्फायमानस्फुरश्रीः।
दृष्ट्वा शूराङ्कारं निहितकरगणं दूरतोऽप्युत्पतन्तं
त्रस्तः संन्यस्तहेतिर्झगिति गिरितटे लक्ष्मघातः पपात ॥ ६ ॥

इदानीं तु,

हरिहयहरिदङ्कन्यस्तमूर्त्तिः समस्तां
कवलयति कराग्रैरेष नक्षत्रमालाम्।
उदयदतुलतापो दाडिमीबीजराजी-
सदृशमुखविकीर्णामम्बरे बालसूर्यः ॥ ७ ॥

(विमृश्य च) अये! बालमघोनपादाग्रप्रहतः कन्दुक इव क्व जगाम कुमुदिनीजानिः। सम्प्रति हि,

अम्भोजिनीभिरमुना तपनातपेन
त्यक्ता तुषारकरजाड्यकृतेव मूर्च्छा।
कान्तप्रसङ्गरजनीकृतजागरेव
साक्षादियं कुमुदिनी च ततान निद्राम् ॥ ८ ॥

तेजःपालः—देव! गतानुगतिक एवायं लोकः। तथाहि—

सुधादृष्टिव्यग्रे विलसति सुधाधामनि सुधा-
मयं पुष्णत्कर्माशिशिरि शशिदृषद्भिः क्षितिभृतः।
वितन्वाने तारव्यतिकरमिदानीं दिनकरे
करालां ज्वालाग्नीस्तरणिमणिभिर्विभ्रति पुनः ॥ ९ ॥

वीरधवलः—नूनं तनुमतां यथाकथैव रोचते वस्तुषु स्वभावः।

रथाङ्गानङ्गारैरिव हिमकरो नक्तमसित-
न्मयूखैः पीयूषैरिव स्मरकरः सम्प्रति पुनः।
दरीरत्नागर्भामकरकरपुद्गलस्य शिशिरं
नलिन्यां किं च पुष्पमपगमुना व्यालम्बदर्पणम् ॥ १० ॥

(तेजःपालं प्रति) मन्त्रिमाणिक्य ! प्रमोदातिशयादग्रहणीयदूषणमनुभवपुनरुक्तं किमपि वदामि ।

लीलानुरञ्जितमहीवलयः सहस्र-
पत्रप्रकाशनपरः किरणप्ररोहः ।
निन्येऽधुना दिनपतिं महिमानमुच्चैः
श्रीवस्तुपालसचिवो ननु मामिवासौ ॥ ११ ॥

(विहस्य च) सोऽपि तावदद्भुतभुजभुजङ्गराजकृष्णायमानकृपाणवशीकृतश्रीः सैन्धुराजिरपि मैत्र्यधुरामधिरूढोऽस्माकं सचिवेन्द्रयोर्मुषीगुणावलम्बेन । तं पुनः प्रतिपार्थिवायुर्वायुकवलनप्रसर्पदसितसर्पायमाणकृपाणदर्पस्मिरमस्मदमिलितं मेदपाटपृथिवीललाटमण्डलं जयतलं विग्रहीतुं कृतादरस्य हम्मीरमहीशितुः किंवदन्तीं निवेदयितुमद्यापि न कोऽपि दूतः समुपैति ।

(ततः प्रविशति सम्भ्रान्तः पुरुषः)

पुरुषः—(पुरो निरूप्य) [1]अये किमिहव्वेव सुरत्ताणविद्दप्पइव्व सिरिवीरधवलतेअपालसचिवपाया चिट्ठंति ।

(इति सत्वरं किञ्चिदुपसृत्य नृपं प्रणमति)

तेजःपालः—(नरेन्द्रं प्रति) देव ! स एवायं कमलको नाम चरस्तुरुष्कचरितानि चरितुं प्रहितोऽभूत् ।

कमलकः—[2]णाह ! दाहिअं सअलंपि मेअवाडअं हम्मीरवीरेहिं ।

वीरधवलः—कथमिव ? ।

कमलकः—[3]अचिंतिअवलिएहिं तेहिं अकिअक्खणकणक्कडपडिएहिं व अयालजणकवलणकोऊहलवहुलीकयकयंतमुहनीहरियरसणेहिं व्वग्गसणाहकरेहिं दसमदारदृक्कसिपसुरजरापकिरणनिउरंबसरिसक्कयसियसेसेहिं पलयारंभस्थत्थंभियसधूमकालानलविष्फुलिंगपिंगनयणेहिं घम्मिल्लोपनिहयपुंछंडिपच-

---

१ अये किमिहैव सुरत्राणदृप्ता इव श्रीवीरधवलतेजःपालपादाः तिष्ठन्ति ।

२ नाथ ! दाहितं सकलमपि मेदपाटकं हम्मीरवीरैः ।

३ अचिन्तितपतितैः अक्षयक्षणकृतदावैरिवाकालजनकवलनकौतूहलबहुलीकृतकृतान्तमुखनिःसृतरसनैः खड्गसनाथकरैः दशमद्वारदृक्कोलमिनदूरपाकिरणनिकुरम्बसदृक्कसितकेशैः प्रलयारम्भार्थोत्थभितसधूमकालानलविस्फुलिङ्गपिङ्गनयनैः धम्मिल्लोपनिहितपुच्छकलितजूट-

लिकालकियनियंगपूगेहिं पईं(?)सरिच्छजीवियसयलकप्पकीणासकुटुंबेहिं व ग-
ब्भिणीगब्भगालणगरुअगहिरसीहसद्देहिं उचंडियकोअंडगुणटंकारकवलियह-
यहेसियरवेहिं मारेह मारेहित्ति भासमाणेहिं दावानलकीलाकलावेहिं व पुर-
पविट्ठेहिं विहुरिओ सयलोवि लोओ।

वीरधवलः—तदिति पुरपारवश्यं निरूप्य किं प्रतिपन्नं मेदपाटपतिना?।

कमलकः—किं पडिवन्नं! जं हम्मीरवीरेहिं पसरियपहरणेहिं पडिव-
ज्जीयदि।

वीरधवलः—(सरोमाञ्चम्) किमेष निजपरुपपौरुषोत्तेजनाय शाणीचक्रे
रिपुचक्रम्?।

कमलकः—(सहासम्) भमिपरिभमियसरीरो वालुव्व सव्वंपि अप्प-
पसरिसं पेक्खेसि।

को तुह विणु सुसमत्थो इत्थं हम्मीरअहिमुहो फुरइ।
विणु कालचित्तयलयं को जलपूरस्स संमुहं चडइ॥

वीरधवलः—(सावज्ञमिव) किमयमप्यन्ध इव परिहृतप्रवीरमार्गः पपात
दुर्यशोऽन्धकूपे?।

कमलकः—अह किं।

वीरधवलः—(सनिःश्वासम्) धिग् धिग् रे पौरुषं जन्मान्तर अतिथीभ-
विष्यति मृत्यौ किमिच परिहृतं धारातीर्थमिदम्।

युद्धे दृग्जलकज्जलैर्भुजभृतः शत्रुप्रियाणां निज-
स्त्रीणां वा वदनेन्दुमण्डलमहो चिन्होचितं कुर्वते।

तन्निजाङ्गपूगैः (?)सदृशजीवितसकलकल्पकीनाशकुटुम्बैरिव गर्भिणीगर्भगालनगुरुकगभीरसिंहशब्दैः
उच्चण्डितकोदण्डगुणटङ्कारकवलितहयहेषितरवैः मारयत मारयतेति भाषमाणैः दावानलकीलाकला-
पैरिव पुरप्रविष्टैः विधुरितः सर्वोऽपि लोकः।

२ किं प्रतिपन्नं! यत् पतिपन्नं यत् हम्मीरवीरैः प्रसृतप्रहरणैः प्रतिपाद्यते। ३ भ्रमिपरिभ्र-
मितशरीरो बाल इव सर्वमपि आत्मसदृशं पश्यसि॥

कस्त्वय विना सुसमर्थ एवं हम्मीराभिमुखः स्फुरति।
विना कालचित्रकलतां कः जलपूरस्य सम्मुखं चटति॥

आत्मानं च परांश्च गोत्रमपि च क्षत्रव्रतं च क्षणा-
न्मालेयांशुकलं कलङ्कयति कस्त्रस्यन्भवन्तं विना ॥ १२ ॥

ततस्ततः ।

कमलकः—तओ कयसत्तिणब्भवहारेसु कुकइकव्वेसु व बहुपवालवंभ-
णगोउलमहिलामहणपवट्टिएसु तेसु हा रक्खध रक्खध पधावद पधावद
धुत्तेहि व मिच्छुअहिदेवएहिं मारिज्जंतं सयललोयमिमं । कथं तिहुयणे वि न
कोवि विप्फुरइ खत्तियफुलिंगो । न कस्सवि विहसइ हिययम्मि साहसरसो ।
पडिओ कत्थ वि अंधकूवे पोरिसुक्करिसो ।

तेजःपालः—

*तेऽपि त्वत्पदपूरपिष्टपृथिवीपातभ्रमात्पन्नगाः
पाताले विकलं चलंति किमु तत्पाताऽसि विश्वत्रयीम् ॥

वीरधवलः—(सत्रपातिरेकं कोशकञ्चलितकरवालः समुपविश्य कमलकं प्रति) ततस्ततः ।

कमलकः—तओ नूणं अवीरप्पसवा एसा भयवई पुहवी न उण कावि
खत्तिणी कत्थवि परदुक्खदुक्खियं तणयं पसूयत्ति झत्ति कलिपाउलकलय-
लेसु तेसु नयरनिवासिलोएसु न कोवि कुदोवि उक्कंठिअंगो धाविओ खत्ति-
यकुमारो ।

वीरधवलः—(सखेदम्) धिक् कष्टमियमुत्सन्नैव क्षितौ क्षत्रजातिः ।
ततस्ततः ।

कमलकः—तओ ताणं अविसंकिपहियपाणं तिव्वतरवारिदारियज-
णउअरुच्छलियरुहिरवारुणीरसणोवदंसीकयकालहंडहंडाणं कीलालकद्दमिय-
कुधयकेसाणं मलिणजाईणं अइभएण ताणं ।

---

१ ततः कृतसतृणाभ्यवहारेषु कुकविकाव्येष्विव पटुबालगोपालब्राह्मणगोकुलमहिलामथनप्रव-
र्तितेषु तेषु हा ! रक्षत रक्षत, धावत, धावत धूर्तैरिव मृत्युविधिदैवतैः मार्यमाणं सकललोकमिमम् ।
कथं त्रिभुवनेऽपि न कोऽपि विस्फुरति क्षत्रियस्फुलिङ्गः, न कस्यापि विहसति हृदये साहसरसः,
पतितः कुत्राप्यन्धकूपे पौरुषोत्कर्षः । * Ink having faded on leaves 46 b (of 2
lines) and 47 b (of 4 lines) of the palm-leaf ms., it is impossible to
make out 6 lines of 45 letters each and hence that much portion is left
out before this. २ ततो नूनमवीरप्रसवा एषा भगवती पृथ्वी न पुनः कापि क्षत्रिणी
कुत्रापि परदुःखदुःखितं तनयं प्रसूतेति झटिति कलिनाकुलकलकलेषु तेषु नगरनिवासिलोकेषु न
कोऽपि कुतोऽपि उत्कण्ठिताङ्गो धावितः क्षत्रियकुमारः । ३ ततस्तेषामविशङ्कितहृदयानां तीव्रत-

हा ताय हा तणय हा पिय हा मइच्छि
　　हा भाय हा भगिणी हा भड हा सुणाह ।
एवं जणाण विहुराण परप्परम्मि
　　कोलाहलेहि फुडियं हियय न कस्स ॥

वीरधवलः—(सबाष्पकण्ठगद्गदाक्षरम्) ततस्ततः ।

कमलकः—तओ मलिणजणहत्थमरणेण न होइ गई । इय चिंतिऊण गलनिगडियरडंतवालाइं कूएसु पडियाइं काइवि मिहुणाइं । कत्थ पच्छावि चिअदहणदहणं विणावि गइसंभवो होइत्ति केवि सयलनियकुडुंवपूरियंतरेसु सव्वओवि जलणं पज्जालिऊण पविट्ठा सयंच्चेव नियमंदिरेसु पुरिसा । न हु पिक्खिस्सं मारियमाणस्स नियजणस्स दुहंति केवि कंठसंठवियरज्जुग्गहा कयपरिकंदेसु कुडुंवेसु मरणं संपत्ता । केवि पडंतेसु रिउखग्गवग्गघाएसु विहुरनियगब्भरूवचूयाणं उवरिपरिवडियनियकलत्तमरणाखणविग्घरूवीभूया । केवि पुट्ठिसंठावियनिहुयरडंतनियकुडुंवा अमरिसरसुल्लसिया उद्धसिअंगा धसिऊण रिउसिन्नसमुद्दे वडवग्गिफुलिंगत्तणं पत्ता ।

वीरधवलः—साधु भोः सुभटचूडामणयः ! साधु ! साधु भो विपक्षपक्षकक्षाशुशुक्षणयः साधु ! । युष्मानेव दोष्मतः सात्त्विकराजान् धारयन्ती राजधानीति सान्वयमभिधानमधत्त मेदपाटपुरी । यतः—

रवारिदारितजनोदरोच्छलितरुधिरवारुणीरसनोपदंशीकृतकालखण्डखण्डानां कीलालकर्दमितकूर्चकेशानां मलिनभावीनामतिभयेन तेषां ।

　　हा तात हा तनय हा प्रिय हा मृगाक्षि हा भ्रातः हा भगिनि हा भड हा सुनाथ ।
　　एवं जनानां विधुराणां परस्परं कोलाहलैः स्फुटितं हृदयं न कस्य ॥

१ ततो मलिनजनहस्तमरणेन न भवति गतिरिति चिन्तयित्वा गलनिगडितरटद्बालानि कूपेषु पतितानि कान्यपि मिथुनानि । कुत्र पश्चादपि चितादहनं विनाऽपि गतिसंभवो भवतीति केऽपि निजकुटुम्बपूरितान्तरेषु सर्वतोऽपि ज्वलनं प्रज्वाल्य प्रविष्टाः स्वयमेव निजमन्दिरेषु पुरुषाः । न खलु प्रेक्षिष्ये मार्यमाणस्य निजजनस्य दुःखमिति केऽपि कण्ठसंस्थापितरज्जुग्रहाः कृतपरिक्रन्देषु कुटुम्बेषु मरणं सम्प्राप्ताः । केऽपि पतत्सु रिपुखड्गवर्गघातेषु विधुरनिजगर्भरूपचूतानामुपरि परिपतितनिजकलत्रमरणक्षणविघ्नरूपीभूताः । केऽपि पृष्ठसंस्थापितनिभृतरटन्निजकुटुम्बा अमर्षरसोल्लसिता उद्धर्षिताङ्गा धर्षित्वा रिपुसैन्यसमुद्रे वाडवाग्निस्फुलिङ्गत्वं प्राप्ताः ।

प्रसृतेषु तेषु सुभटेषु विभौ च भग्ने
मग्नासु कीर्तिषु निरीक्ष्य जनं भयार्तम् ।
यो मित्रबान्धवपुरजनवारितोऽपि वल्ग-
त्यरीन्प्रति रसेन स एव वीरः ॥

ततस्ततः ।

कमलकः—तैओ जणणि जणणि अहंपि समंजेव समागमिस्सं, अंब अंब मं खुहियतिसिअं परिहरिऊण कत्थ वच्चसि, ताय ताय सव्वयावि मं गहिऊण नयरमज्झम्मि जाएसि, ता कहं अहुणा मं मिल्हसित्ति, संतट्ठपियरजणमुक्काइं विलवंताइं वि बालयमंडलाइं मारिदुं पयट्टेसु तेसु निग्धिणेसु कलियतुरयल्लेसेण तम्मज्झवट्टिणा लोअकरुणाए मए गरुअसद्देण भणियं जं पलायध रे पलायध विक्कमकमियतिपलोओ कुदोवि जणरक्खणत्थं संपत्तो एसो वीरधवलो । एरिसेण अलियवयणेण वि भयभंगुरपोरिसा सव्वओ विप्पणट्ठा ते दुट्ठा । तेण पुरीलोएण वि मह वयणं सुणिऊण नाह नाह साहसनिहाण एदे अम्हाणं कुटुंबं मारिऊण रिउणो तुह पिक्खंतस्स पलायंति ।

वीरधवलः—(कृपाणिकानिहितपाणिः समुत्थाय) कामी कामी । (इति उद्भटपदपातमधुरभूविभागं प्रचरति)

तेजःपालः—देव ! देव ! कोऽसौ ते साहसरसवशंवदहृदयस्य पुनः पुनरपि मतिविभ्रमः ।

वीरधवलः—(सञ्भ्रमपरावृत्योपविश्य च) ततस्ततः ।

कमलकः—तैओ । एवं जंपंतेण कत्थ कत्थ सो अम्हाण अगालनायगो कत्थ कत्थ सो अम्हाणं जीवियसंधाणकारओ, कत्थ कत्थ सो तिहुयणस्स

---

१ ततः जननि जननि अहमपि सममेव समागमिष्ये, अम्ब अम्ब मां क्षुधिततृषितं परिहृत्य कुत्र व्रजसि, तात तात सर्वदापि मां गृहीत्वा नगरमध्ये यासि, तत्कथमधुना मां मुञ्चसीति, संत्रस्तपितृजनमुक्तानि विलपन्त्यपि बालकमण्डलानि मारितुं प्रवृत्तेषु तेषु निर्घृणेषु कलिततुरुष्कवेषेण तन्मध्यवर्तिना लोककरुणया मया गुरुकशब्देन भणितं यत्पलायध्वं रे पलायध्वं विक्रमक्रमितत्रिलोकः कुतोऽपि जनसंरक्षणार्थं सम्प्राप्त एष वीरधवलः । एतादृशेन अलीकवचनेनापि भयभंगुरपौरुषाः सर्वतः विप्रणष्टास्ते दुष्टाः । तेन पुरीलोकेनापि मम वचनं श्रुत्वा नाथ नाथ साहसनिधान एते अस्माकं कुटुम्बं मारयित्वा रिपवः तव प्रेक्षमाणस्य पलायन्ते । २ ततः । एवं कथयता कुत्र कुत्र सोऽस्माकमकालनायकः,

विहुरबंधू, कत्थ कत्थ सो वसणवडियाणं विहिणा अलिहियं भायधेयंति, विरइयपमोयसद्देण विसुमरियरिउघायजायपीडेण, हरिसुल्लसियरोमंचराइराइयसरीरेण हियमज्झम्मि अमायंतेहिं व पमोयरसेहिं नीसरंतेहिं वयणमग्गेण हसियमयूहेहि धवलियनहंगणेण मलिणरिउजणदंसणमलिणीकयाइं सुज्झविउं सयणंतवित्थरियाइं नियलोयणाइं तुह मुहसुहाकुंडदंसणत्थं सरसाइं सव्वासु दिसासु परिक्खवियाइं । तओ तुमं अपिक्खंतेण दंसणुक्कंठिएण परिवाविअं सयलनयरमग्गेसु । कत्थ सो कत्थ सो नाहुत्ति भासमाणे तुह अदंसणविहुरिए तत्थ लोए तक्खणमुक्कतुरुक्कवेसेण मए भणियं ।

वीरधवलः—(सौत्सुक्यम्) किं तत् ।

कमलकः—(संस्कृतमाश्रित्य) यदयमदयारिदारणदारुणकृपाणरुचिनिचयरचितमूर्त्तकालरात्रिप्रपञ्चः द्वादशार्ककर्कशलसदिलोचनरोचिर्गतिस्तम्भितनवनसंरम्भेण निजमनसेव त्वरमाणेन तुरगेण हम्मीरवीरानयमनुधावति वीरधवलः।

इत्याकर्ण्य गिरं ममोत्सुकनमो लोकस्तदालोकन-
व्यासङ्गेन यथा यथा द्रुतगतिर्जातोऽनु शत्रूनिमान् ।
तूर्णं तेऽपि तथा तथा भयभृतो नेशुस्तुरङ्गैर्द्रुतै-
रासन्नोऽयमुपैति वीरधवलोऽस्मान् हन्तुमित्यातुराः ॥

तेजःपालः—धिग् धिग् रे मूढाः! अप्ररूढधियामपरमार्थदर्शिनां कोऽयं भवतां भयातिरेकः समरसमारम्भेषु ।

पूर्वं शार्वरघृद्दहार्जुनभुजैर्धन्वैव निन्ये परां
प्रागल्भीममुलाऽहमेव तु चिरादित्युन्मदोऽसिर्मुदा ।
अभ्यर्च्य क्षतहस्तिमस्तकमणिस्तोमैः प्रतीपार्थिपा
यं नीराजयते स वीरधवलो नाम्नाऽपि भीत्यै न किम् ॥

कुत्र कुत्र सोऽस्माकं जीवितमन्थानकारकः, कुत्र कुत्र सः विधुरबन्धुः, कुत्र कुत्र स व्यसनपतितानां विधिना अलिखितं भागधेयमिति विरचितप्रमोदशब्देन विस्मृतरिपुघातजातपीडेन हर्षोल्लसितरोमाञ्चराजिराजितशरीरेण हृदयमध्ये अमाद्भिरिव प्रमोदरसैः निःसरद्भिः वदनमार्गेण हसितमयूखैः धवलितनभोऽङ्गणेन मलिनरिपुजनदर्शनमलिनीकृतानि शोधयितुं सर्वथान्तविस्तृतानि निजलोचनानि तव मुखसुधाकुण्डदर्शनार्थं सरसानि सर्वासु दिशासु परिक्षिप्तानि । ततः युष्मानप्रेक्षमाणेन दर्शनोत्कण्ठितेन परिवारितं सकलनगरमार्गेषु । कुत्र स कुत्र स नाथ इति भाषमाणे तव अदर्शनविधुरिते तत्र लोके तत्क्षणमुक्ततुरुष्कवेषेण मया भणितम् ।

वीरधवलः—सखे तेजःपाल ! मास्मेदं वादीः । किं कदाचिदपि मयापि कृपाणपाणिना किमपि समरकर्म निर्मीयते स्म ।

दाम्बईयतपूर्वदैवतगुरुच्छन्देन यद्धस्पृहं
साक्षाद्वीक्षितया फलव्यतिकरव्यक्तीकृतारम्भया ।
युद्धेष्वेव मलयं नयन् रिपुचयं मद्धाम भीमं चिरा-
यमे चण्डपगोत्रमण्डनमणिर्मत्कामचिन्तामणिः ॥

युक्तं च तत्र तत्रसुमेदपाटलुण्टाका मन्दधियो वराकाः ।
सन्दोहस्य सुरद्रुमामिव कविर्वाचस्पतिः स्वर्गिणां
धर्मस्येव मर्मेष चण्डपकुलालङ्काररत्नाङ्कुरः ।
किं तस्याप्यरिसञ्चयस्य सचिवः कश्चिच्चमत्कारिणीं
शिक्षां यच्छति यया स्फुरन्ति फलिनस्ते विक्रमोपक्रमाः ॥

(सशिरोनर्तनं च) किमेकमहं मद्द्येयमस्य माहात्म्यं महामात्यश्रीवस्तुपालस्य ।

मतिः कल्पलता यस्य मनःस्थानकरोपिता ।
फलं गूर्जरभूपानां सङ्कल्पितमकल्पयत् ॥

किञ्च—सिक्तोऽस्य बुद्धिसुधया विभवत्युत्साहपादपोऽयं मे ।
नृपनिकरमौलिधार्यां यत्कुसुमस्रग् ममाज्ञैव ॥

(सप्रहर्षं च) दूरादुज्झितमानशुष्कमनसः शान्तप्रतापांशुम-
त्तत्कालोदितदुर्यशोमयतमश्श्यामोचितं चक्रिरे ।
सैरेलन्मतिदूतिकापरिचयैरभ्येत्य भूमीभुजो
भूमेर्मत्पदपीठशोणरजुषः सर्वाङ्गमालिङ्गनम् ॥

किञ्च । मया सचिवेन्द्रमतिमयायुधेन व्यजीयत सकलमपि म्लेच्छकुलावशिष्टमेनश्छिष्टपम् ।

तेजःपालः—देव ! शौर्यश्रीविलासवासनिलय ! हम्मीरशक्तिविलयकृतेऽपि कूलप्रयोगोऽस्यार्यः । तदिहापि निश्चिन्तीभवतु भवतां मनः ।

वीरधवलः—तदत्र कर्मण्यवधीयतां भवद्भिः । अहमपि मिलिताखिलक्षितिपालवर्गप्रेमसंवर्गणेन निराशीकरोमि रिपुनृपतिगूढचरचक्रवालम् ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

तृतीयोऽङ्कः

चतुर्थोऽङ्कः

(ततः प्रविशति तुरुष्करूपधारी चरः)

चरः—(सान्तस्तोषम्) अम्महे अपुरवो महंदोविय कोवि मंतो सिरितेअवालस्स । जेण जज्जरिदं सयलंपि अरादिभूवदिजादं ।

(सप्रमोदप्रकर्षं च)

सिरिवत्थुवालसिक्खाकदगहलखोदसंगमुल्लसिदा ।
अहरिदरिउउलपंका जयदि मदी तेअवालस्स ॥ १ ॥

(पुरोऽवलोक्य सस्मितम्) कधं इधज्जेव कुवलयाभिहाणो मह पुरवभूदभादा आगच्छदि ।

(ततः प्रविशति तद्वेषधारी कुवलयकः)

कुवलयकः—पेयदे नाधपसादे अम्हाहं भस्टजादिभूदाहं ।
एसे तुलुक्कवेसे लक्खसतुल्लेविय सुहर्द ॥ २ ॥

(पुरो निरूप्य) अये मह लहुयवंधवे सिग्घगनामधेए पुलदो पेक्खदे । (शीघ्रक उपसृत्य प्रणमति) वत्स ! कुदो दाणिं पत्थीयसि ।

शीघ्रकः—अज्ज ! मए सिरितेअवालमंतिमंतिदपधिदपयोगेण खप्परखाणभूवदिच्छलदूदीभोदूण सयलमिलिच्छजादिनरिंदनाधस्स वगदादिविसयवसुहाहिवस्स खलीपनामधेयस्स पुरो गच्छिय विन्नत्तं । जं नाह ! फुरिदाई

---

१ अहो ! अपूर्वो महानेव कोऽपि मन्त्रः श्रीतेजःपालस्य । येन जर्जरितं सकलमपि अरातिभूपतिजातम् ।

२ श्रीवस्तुपालशिक्षाकृतकफल्क्षोदसङ्गमोल्लसिता ।
अपहृतरिपुकुलपङ्का जयति मतिः तेजःपालस्य ॥

३ कथमिहैव कुवलयाभिधानो मम पूर्वभूतभ्राता आगच्छति ।

४ ···नाथप्रसादः अस्माकं भ्रष्टजातिभूतानाम् । एष तुरुष्कवेषः राक्षसतुल्योऽपि सुखार्थम् ॥ अये मम लघुकबान्धवः शीघ्रकनामधेयः पुरतः प्रेक्ष्यते । वत्स ! कुत इदानीं प्रतिष्ठसे ।

५ आर्य ! मया श्रीतेजःपालमन्त्रिमन्त्रितप्रहितप्रयोगेन खर्परखानभूपतिच्छलदूतीभूय सकलम्लेच्छजातिनरेन्द्रनाथस्य बगदादिविषयवसुधाधिपस्य खलीपनामधेयस्य पुरः गत्वा विज्ञप्तम् । यन्नाथ !

कारहुंकारमुहरिदकंठंतरो तिहुयणतवणीभूदपयावाहं तुम्हाहंपि सयलरायचू-डामणिपदाणाए आणाए न वट्टदि कदमुद्दिमंगीकारो मीलच्छीकारो । ता एदं आकण्णिदूण कुविदेण तेण पिधिवीनाधेण तए निगडिदूण कदाहिणिवेसो अम्हाहं पासम्मि पट्टावइदव्वुत्ति लिहिदरायादेसहत्थो अहंज्जेव पेसिदो । ता मए तस्स घणदादिनरिंदपेसिदो दूदोहं आगदुत्ति खप्परखाणनरिंदस्स सो रायादेसो समप्पिदो । ता तस्स रायादेसस्स दंसणमत्तेणवि मीलच्छीकार-देसोवरि चलिदो खप्परखाणराया । अध मए गूढपणिधिरूवेण देसरक्खण-वियक्खणस्स मीलच्छीकारनंदणस्स निवेदिदं तं विग्गहुट्ठाणं । ता इमिणा वि आउलीभूदेण मीलच्छीकारस्स कधिदुं पधाविदुम्हि ।

कुवलयकः—भो मदिसालिणा साहु साहु तए लविदं । मएवि गूढ-पुलिसत्तं पत्तेण गुज्जरराया तुम्हाणं मालिदतुरुक्कदेसंपि सयलंपि दाइ-स्सदि । ता तुम्हेहिं समलसमयंमि न जुज्झिदव्वंति वयणेहिं तोसिदूण भेदिदे गुल्पालपदावसीहप्पभिदिगुज्जरमंडलेसरसमूहे । ता जज्जलिदं सयलं पि रिउरायचक्कं ।

शीघ्रकः—अम्हहे फलिदा सचिवरायस्स मदिलदा । दाणिं खप्पर-खाणपयाणकधाए विहुरं करेमि मीलच्छीकारस्स कडयं ।

शृङ्गिमाहङ्कारहुङ्कारमुखरितकण्ठान्तरः त्रिभुवनतपनीभूतप्रतापानां युष्माकमपि सकलराजचूडामणि-प्रधानायामाज्ञायां न वर्तते कृतमद्रवाङ्गीकारो मीलच्छीकारः । तदेतदाकर्ण्य कुपितेन तेन पृथ्वी-नाथेन त्वया निगडयित्वा कृताभिनिवेशोऽस्माकं पार्श्वे प्रस्थापयितव्य इति लिखितराजादेशहस्तः अहमेव प्रेषितः । तन्मया तत्र घनदादिनरेन्द्रप्रेषितः दूतोऽहमागत इति खर्परखाननरेन्द्रस्य स राजादे-शः समर्पितः । ततस्य राजादेशस्य दर्शनमात्रेणापि मीलच्छीकारदेशोपरि चलितः खर्परखानराजः । अथ मया गूढप्रणिधिरूपेण देशरक्षणविचक्षणस्य मीलच्छीकारनन्दनस्य निवेदितं तद्विग्रहोत्थानम् । तदमुनापि आकुलीभूतेन मीलच्छीकाराय कथयितुं प्रधावितोऽस्मि ।

१ भो मतिशालिन् साधु साधु त्वया लपितं । मयापि गूढपुरुषत्वं प्राप्तेन गूर्जरराजः युष्माकं मारितुरुष्कदेशमपि सकलं दास्यति । तद्युष्माभिः समरसमये न योद्धव्यमिति वचनैः तोषयित्वा भेदितः कुमारपालप्रतापसिंहप्रभृतिगूर्जरमण्डलेश्वरसमूहः । तज्जर्जरितं सकलमपि रिपुराजचक्रम् ।
२ अहो ! फलिता सचिवराजस्य मतिलता । इदानीं खर्परखानप्रयाणकथया विधुरं करोमि मीलच्छीकारस्य कटकम् ।

कुवलयकः—हंगे विय भेदिदविपक्खपक्खनलवइकिंवयंतीए हलसियं कलिय दावइस्सं पयाणयं सिलिवीलधवललायादो ।

इति निष्क्रान्तौ ।

(प्रवेशकः)

(ततः प्रविशति चिन्ताक्रोधविषादव्रीडाविभज्यमानमानसो यथोचितवेशो गोरीईसरनाम्ना प्रधानपुरुषेण सह मीलच्छीकारः)

मील०—चाणामि त्तासितं तं चनवतमथुला खप्पणखानलावा
जं पत्तो सो छलेहिं लिउचनविधुलं मं चिलं चाणितूण ।
मंतूनं तेसफंकं कडयफडखडावचलासाविवाना
ताही तत्तं पयानं निचफुचमतिना कुचलेसेन तेन ॥ ३ ॥

(प्रधानं प्रति) चैलमुहादो चानितून तं विग्गहुट्टाणं ताव पिसिनं मए कुपितपगतातिफ्रुवतितोसणनिमित्तयं रदीकादीफिहाणं निचकुलथुकलं तुह मंतपयोकेन । ता किं दाणिं जुत्तं ।

प्रधानः—(साभिप्रायोल्लासं) तेवं तनुतनुच कुलु चालु विचालं । संपति अवदालनं ज्येव लवित्त न लक्खिज्जते निचतेसो । अन्नधा खप्पलखानलावलुंटितनिचचनवतसोगतूनमानसोज्झित्तनजुवलावो तुम्हाहं पवुत्तावहितपसहं हुविज्ज । ता इत्थ लियुचयचपलच्छी नहितए कामं तत्थं होति ।

मील०—(सक्रोधहासावेशम्) धिक्कुं धिक्कु ले फपलाचलावघाती सति सहितए मह पोलिसपातपुग्गूलनमत्ततंतावलुच्च तुह मंतो ।

---

१ अहमपि भेदितविपक्षपक्षनरपतिकिंवदन्त्या हर्षितं कृत्वा दापयिष्ये प्रयाणकं श्रीवीरधवलराजात् ।

२ जानामि त्रासितं तं मधुराजनपदं खर्परखानराजः
यत्प्राप्तोऽसौ छलैः रिपुजनविधुरं मां चिरं ज्ञात्वा ।
मत्वा देशभङ्गं फटकभटघटाप्रत्यला ····
तस्मादत्तं प्रयाणं निजभुज··गूर्जरेशेन तेन ॥

३ चरमुखात् ज्ञात्वा विग्रहोत्थानं तावत्प्रेषितं मया कुपितजगदादिभूपतितोषणनिमित्तं रतीकाद्यभिधानं निजगुरुयुगलं तव मन्त्रप्रयोगेण । तत्किमिदानीं युक्तम् । ४ देव तनुतनुज कुरु चारु विचारम् । सम्प्रति अवदारणमेव ··· न रक्षिष्यते निजदेशः । अन्यथा खर्परखानराजलुण्ठितनिजजनपदजोत्पन्नमानसोज्झित ····· युष्माकं ········· भवतु । तदत्र रिपुजयजय लक्ष्मी ···· भवति ।

१ The text seems corrupt.

तेसो एस पयातु लक्खसमुद्दे अकालकत्तंलता
सो पुत्तो वि छडित्ति जातु-मलणं किं तेहिं सोहं उण ।
संकडे मिल्दने पतंयति पलं दत्थून ता कंपते
सहं यालिनिधी पयोधलघडापाणेहिं निट्ठीयति ॥ ४ ॥

(नेपथ्ये कलकलः)

(सभयसंभ्रमम्) कधं एसो कप्पंतकुपियकीनाशकठोलताडाचच्चियमानदा-लीलस्स सयलस्सवि अतिमधितपयोनिधिसमुच्छलियकालकूडालोयनपलाइत-सुलासुलुघेसालविलवितकोलाहलसतिसो कलयलो सुणीयति कंधावालस्स ।

(पुनर्नेपथ्ये)

नाथ ! नाथ ! लक्ख ! लक्ख ! एदे कयलनुकंठिपपमक्किकला इव पह-लनपूलकलालकला इपञ्चेव धावंति केवि सुभडा ।

मील०——के एसे अंपुरच्चुप्पातुव्व मह सिविलमज्झम्मि ।

(पुनर्नेपथ्ये)

कत्थ रे कत्थ! सो निपभुपजुपलवलगलहत्थियकीनाशसारो मील-च्छीकारो ।

मील०——(सभयकम्पम्) अले! वीलधयल पलग्गे सलधाणुकपोलणिको-पनातिव्व एसो ।

(पुनर्नेपथ्ये)

नूनं नत्थि कत्थवि अम्हाहं नाहो। अन्नधा कधं एतिसेहिंवि विपुलविपु-लेहिं कोलाहलेहिं अम्ह लक्खणत्थं न धावन्ति ।

---

१ तेन एष प्रयातु राक्षससमुद्रे ·······
स पुत्रोऽपि झटिति जातु मरणं किं तैः सौख्यं पुनः ।
सङ्कटे मिलिते ···· बलं दृष्ट्वा मे कम्पते
शस्त्रं वारिनिधिः पयोधरघटापानीयैः निष्ठीयते ॥

कथमेष कल्पान्तकुपितकीनाशकठोरताडाचर्च्यमानशरीरस्य सकलस्यापि अतिमथितपयोनिधिसमु-च्छलितकालकूटालोकनपलायितसुरासुरपरिविलपितकोलाहलसदृशः कलकलः श्रूयते स्कन्धावारस्य । २ नाथ ! नाथ ! रक्ष ! रक्ष ! एते कवलनोत्कण्ठितकर्मकिङ्करा इव प्रहरणपूरकरालकरा इहैव धावन्ति केऽपि सुभटाः । ३ क एषोऽभ्रोत्पात इव मम शिबिरमध्ये । ४ कुत्र रे कुत्र स निजभुजयुगलबलगलहस्तितकीनाशसारो मीरच्छीकारः । ५ अरे ! वीरधवल: प्रलग्नः शरधनुष्कोपनो ···· एषः । ६ नूनं नास्ति कुत्रापि अस्माकं । नाथः अन्यथा कथमेतादृशैरपि विपुलविपुलैः कोलाहलैरस्माकं रक्षणाय न धावति ।

मील०—(सगर्वमभिनयाविष्टं प्रहसन्) चल चल सुत्थीकरेमि णिअ-करवालज्जालाकवलिदरिउराअवणमंडलो णिअसिण्णं ।

पुनर्नेपथ्ये

अरेरे! । क्षिप्तो येनाद्रिरब्धौ ज्वलति फणिपुरे निक्षिप्तो येन जिह्वा
येनोद्वृत्तापि सुप्तो हरिरजनि पुरो येन कालस्य कोपः ।
सोऽयं चौलुक्यको मज्जनपदविपदुग्रदोर्दण्डदर्पः
कासौ कामी समन्विष्यति मदमिरसौ रक्तपानोन्मदोऽन्यः ॥ ५ ॥

मील०—(पुरोऽवलोक्य सभयाशङ्कम्) अले कोवकविशलोअणो पधणोचिदवेसो एसो वीलधवलो इध ज्जेव आअच्छदि ।

इति विविधवल्गितावेगितनटाडम्बरेण पुरःप्रगल्भता प्रधानेन सह प्रयाते ।

ततः प्रविशति समरोचितरूपधारिणा द्वारभट्टेन अनुगम्यमानः "क्षिप्तो येनाद्रिरब्धौ" इति सावर्ण्यं पठन् यथोचितपरिवारानुगतः श्रीवीरधवलदेवः ।

वीरधवलः—रे रे तुरुष्काः! क स भवतामधिपतिः? ।

स्त्रैणभ्रूणद्विजसुरगृहध्वंसभूतैः प्रभूतैः
पापैस्तापं निदधदधिकं दुर्गतौ गन्तुकामः ।
प्रायश्चित्तं रचयति न किं सैष मत्खड्गधारा-
तीर्थस्नानैस्त्रिदशसुदृशां कार्मणैराशितीर्यैः ॥ ६ ॥

द्वारभट्टः—देव! देव! क्षुपितवैकुण्ठकण्ठीरवकठोरपौरुष! कथमिवाऽस्मिन्नियत्यपि तवायमियान् संरम्भः ।

नखच्छेद्ये विद्योतयसि परशुं किं तृणलवे
क्रमक्रीडालङ्घ्ये प्रगुणयसि पोतं च पयसि ।
स्वनासीरस्मेरोद्भटकटकसाध्येऽपि मलिने
यदस्मिन्साटोपं प्रकटयसि कोपं स्वयमपि ॥ ७ ॥

(सोत्प्रहासं च) अहो! महीयान् भाग्यपरिभोगोदयस्तस्य म्लेच्छराजस्य ।

क्रुध्यत्कृतान्तमदखण्डनचण्डिमाऽपि
कोऽप्येष कोपरभसस्तव शौर्यशौण्ड! ।

१ चल चल स्वस्थीकरोमि निजकरवालज्वालाकवलितरिपुराजवनमण्डलो निजसैन्यम् ।
२ कोपकपिशलोचनः प्रधनोचितवेष एष वीरधवल इहैवागच्छति ।

विश्वत्रयीसुभटपिष्टपमण्डलासु
यशो महान्तमनयन्महिमानमस्य ॥ ८ ॥

(अश्विमानश्वानिरीक्ष्य विभाव्य)

धात्रा ये निरमायिषत खलु भवद्भाग्यानुरूपश्रियं
व्यावल्गन्मनसैव ये विदधिरे तेषां गतिं किं स्तुमः ।
तेभ्योऽपि प्रसभत्वरागतिभरादायुः स्थिरं निर्मितं
येषां ते जवमञ्जुलेन नु कृता द्रुतेन केन दिवः ॥ ९ ॥

किञ्च—

अश्वास्त्वरया जग्मुरस्माकं पश्यतामपि ।
इति प्रौढाभरेणैव त्वद्युग्यास्तव वाजिनः ॥ १० ॥

शृङ्गमद्भुतानामपि परपरिभवपरिरम्भो विडम्बनडम्बराय जायेत ।

तथाहि—

गतिजित इव पुच्छोच्चालनच्छद्मनैव
स्वयमनुचरभावं प्राप येषां समीरः ।
प्रसभहितगतिश्रीनिर्जितास्तेऽप्यकीर्तिं
विदधति धुतधूलीकैतवास्त्वत्तुरङ्गाः ॥ ११ ॥

(सोत्प्रासहासम्) आत्मीयरूपसमदा इव येऽङ्घ्रिधूत-
धूलीभपादनितरां त्वरिताः स्फुरन्ति ।
क्षित्या रजो निजपदाहृतमेव तेषां
स्वद्वाजिनामपि मुखे रिपवस्त्रसन्ति ॥ १२ ॥

(सावेगं च) देव ! देव ! परिहर त्वं समरसमारम्भसरम्भममुम् । यतः-

क्रुद्धः सैव परेषु वीरधवलः क्रूरेषु साक्षादिति
ख्यातेनैव हतप्रतापमहिमा सङ्कोच्य दूरं करान् ।
अर्कोऽपि स्वमगोपयद्दिवि रजःपूरेण कोऽन्यः पुरः
स्थातास्ति त्वयि विष्टपैकमुकुटे दिग्जैत्रयात्राकृति ॥ १३ ॥

(सप्रभावनिरूपम)

म्लेच्छः स्फूर्जति नैष वीरधवलक्ष्मापालखड्गक्षतो
मामित्याप पतिस्त्रियां हृदि मुदं शस्त्राविद् धामिनि ।

एतत्पादरजःप्रसङ्गजनितं तस्याहरिष्यत्पुनः
कः शोकं यदि मा भविष्यदभितस्त्वत्कीर्तिमन्दाकिनी ॥ १४॥

वीरधवलः—कथं हस्ततः अस्त एव चिरकालोपस्थितोऽपि समरसमारम्भोऽयमस्मद्भुजस्तम्भयोरभाग्यरहस्येन ।

(सनिर्वेदं च)

एतस्मिन्सुचिरोपवासविपुलः क्षुत्पारणार्थं समा-
कृष्टप्रौढनरासिचन्द्ररसनाभीमे भृशं मद्भुजे ।
धिग्वातः किमु ढौकितोऽद्य कवलः पूर्वं त्वयाऽसौ हृत-
श्चेत्पश्चादपि कस्तवाप्ययमुपालम्भोऽथ कर्मेदृशम् ॥ १५ ॥

द्वारभट्टः—देव ! परिहरावेशमुत्तरङ्गम् । गतोयमतिदूरमलीकसुरताभिनिवेशस्त्वद्भयभङ्गुरस्वेच्छागतिः म्लेच्छाधिपतिः ।

वीरधवलः—(तथा विधाय भट्टं प्रति) त्वमप्यत्रैव निवेशय शिविरं, प्रवेशय च सचिवमरालं श्रीतेजःपालम् ।

भट्टः—यदादिशति देवः । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति तेजःपालः)

तेजःपालः—(सहर्षप्रकर्षोत्कटम्) कटरि ! पौरुषोत्कटता श्रीवीरधवलदेवस्य ।

श्रीलावण्यप्रसादाङ्गजशिबिरचरा दीप्रकुन्तप्रदीपा
यावद्धावन्ति शत्रुं तमसि रणरजोजन्मनि द्रष्टुमेनम् ।
तावद्दावाग्निदीपाकरतरणिशतैरप्यभेद्यं समन्ता-
दुष्कीर्तिध्वान्तमन्तः कृतनरलगतिः प्राविशत्सैष दक्षः ॥१६॥

(किञ्चिदुपसृत्य राजानं प्रणमति)

वीरधवलः—सखे ! सखेदा इव वयमस्मिन्नसुहृदि प्राणग्राहमपि प्रणश्य प्रयाते । अथवा—

दीपे दीप्रे गृहकुहरतो याग्यमेत्यन्धकारः
स्थानि यत्तां प्रसरतु पुनः कुत्र दीप्ते दिनेशे ।
मत्खड्गेऽस्मिद्गमनि समितः स प्रणश्य प्रयातु
क्वासौ गन्ता पुनरुपचिते वस्तुपालप्रपञ्चे ॥ १७ ॥

तेजःपालः—देव दिव्यशक्तिसम्पृक्तभुजादण्ड ! ।

उत्कर्पाय प्रभवति भुवः पौरुषाम्भोधिरन्त-
मंग्नक्ष्माभृत्ततिरतितरामुत्तरङ्गस्तवैव ।

वीरधवलः—(सस्मितम्) भृशमीदृशमेवैतत् ।

रक्षद्रङ्गालहरिरुचिरैर्वस्तुपालाननेन्दु—
ज्योत्स्नाजालैरुपचितरुचिः सैष शिक्षाविशेषैः ॥ १८ ॥

तेजःपालः—सत्यमेवेदम् ।

स्वामिन्नुग्रप्रतापस्तव सचिवपतेर्वस्तुपालस्य बुद्धि-
र्गौरी प्रेमातिरेकादजनि तदनयोरर्द्धनारीश्वरत्वम् ।
तेनैकामेव कान्तां निदधतुरपृथग्पल्लवाप्रप्रयोग-
प्रागल्भ्यैकप्रभावौ सुरसरिदुपमामुच्चकैः कीर्तिमेनौ ॥ १९ ॥

वीरधवलः—किं वच्मि सचिवपतिमतिचरितम् ।

युद्धे व्योमालवाले जलधि रुधिरैः खङ्गकुल्यारिगर्भा-
कृष्टान्तःसस्यशोणिःकणजनितजनिर्यत्प्रतापैकशाखी ।
सद्यः प्राप्नोति वृद्धिं वियति कुसुमतां नेतुमेनं सुराणां
नार्थ कालाभिरक्षं भुजगजगति च स्फारमूलानुकारम् ॥ २० ॥

सोऽपि सम्प्रति प्रतिभटदर्पाविघटनपटुना अस्य मन्त्रीन्दोर्मन्त्राटोपेन भृशमभिहतारम्भो मद्बलोकनादेव तथा पलायितवान् हम्मीरवीरः, यथा—

धिग् धिग् सुरत्राणमस्य समिनौ पृष्ठे स्वतयस्य यः
स्पिधाहृत्य कलङ्कपङ्कपदवीमायाति सोऽपि ध्रुवम् ।
मन्येतीव समीरजित्वरगतेरस्याधुना धावतो
रेणुः स्वग्राममरम्भयोऽपि न भृशं पृष्ठं परिस्पृष्टवान् ॥ २१ ॥

(नेपथ्ये)

द्रष्टुं त्वत्सैनिकायासमिव व्योमायसद्गतः ।
क्षणं स्थिरमतिः शर्मकर्म स्वाशीकरोतु ते ॥ २२ ॥
त्वयाऽभ्युदयोद्यानुगतरणिरजस्सत्रपातैः समन्ता-
द्युगङ्गिः पूर्वमस्तशुनिरजनि जगद्दीपनं चण्डरोचिः ।

पञ्चमोऽङ्कः

(ततः प्रविशति कञ्चुकी)

कञ्चुकी—(जरामन्थराणि कतिचित्पदानि प्रदाय सनिर्वेदम्)

सोऽहं षष्टिगतिस्त्रिविक्रम इति ख्यातः शृणोति श्रुति-
स्तारं वक्तरि माधुकेऽर्पितमुखे नामैव दातुं शिशोः ।
अङ्गुष्ठाङ्गुलिभिस्तपक्ष्मपुटके किञ्चिद्दृशौ पश्यतः
सर्वं जीर्णमिदं स्पृहेव तरुणी नाद्यापि मां मुञ्चति ॥ १ ॥

अपि च—सर्वाङ्गं पलितच्छलेन जरया मुक्ताः कटाक्षच्छटाः
स्वात्मा कम्पयते शिरश्च विषयाभोगान्निषेधन्निव ।
आलोकाय मुहुर्जलं वितरतो बाष्पच्छलाच्चक्षुषी
देहोऽप्यापि तथापि सङ्कुचति मे मृत्योर्भियेवाधिकम् ॥२॥

(सविमर्शम्) कथमधुना दयितजयलक्ष्मीदोलायमानमनसमानन्दयिष्ये देवीं श्रीजयतल्लदेवीम् । चिरविरहखिन्नाया हि देव्याः,

घटिका प्रहरायते पुनः प्रहरोऽस्या दिवसायतेऽधुना ।
दिवसस्तु युगायते दयन्निधुमन्ते तपनोत्करोत्कटम् ॥ ३ ॥
तदेतन्मनोविनोदनाय किमुचितं स्यात् ।

(आकाशे)

(कराकृष्टश्रवणकुलीविकस्वरविवरास्खलितपतत्कर्णं कर्णे दत्वा) किमात्थ भोः ? । "समीक-समपस्फुरदनीकभयपलायितहम्मीरप्रमोदपुलकितशरीरः श्रीवीरधवलदेवो देवीवदनारविन्दद्युतिमकरन्दपानोत्सवोत्सुकविलोचनरोलम्बयुगलो धवलकं प्रति प्रयाणकं कृतवान्" इति । तदहमप्यनयैव प्रवृत्त्या प्रवर्त्तयामि देवीम् ।
(इत्यौत्सुक्यत्वरितजरास्खलितपदं किञ्चिदुत्सर्पति)

(ततः प्रविशति नरविमानाधिरूढः श्रीवीरधवलो देवस्तेजःपालश्च)

वीरधवलः—(पुरोऽवलोक्य तेजः पालं प्रति) सखे ! क एष नभोमण्डलमण्डपावष्टम्भमूलस्तम्भायमानो गिरिः ? ।

तेजःपालः—देव !

धरित्रीधम्मिल्लो विलसति घनिष्ठप्रसुमान-
स्फुरद्भृङ्गः श्यामीकृतवपुरसावर्बुदगिरिः ।

इमे ताराभारास्त्वदहितयशःपद्मदजुषो
यदङ्गं रङ्गन्तः कुसुमभरभङ्गीमविभरुः ॥ ३ ॥

वीरधवलः—अहो कियत्सौभाग्यतुङ्गतालङ्कृतोऽयं गिरिः । तथाहि

उत्सङ्गे विनिविष्ट एव फणभृत्पुर्या भुजङ्गव्रज-
व्याजस्फूर्जदतुच्छकज्जलमिलद्बाष्पाम्बुपूरस्पृशः ।
चुम्बत्येष दिवं परिस्फुरदृडुस्वेदद्रवार्द्रो भुवा
कान्तारप्रकराङ्कुरच्छलचरद्रोमाञ्चयाऽऽलिङ्गितः ॥ ४ ॥

तेजःपालः—

पतदिह महताऽमुनैव मन्ये गगनमधारितरां धराधरेण ।
जलनिधिजलकैतवादिदं तु च्युतमवलक्षमलक्ष्यतैव दिक्षु ॥ ५

वीरधवलः—अमुमेव मौलिविभूषणतया विभूषयति भगवानचलेश्वर

यच्चूलाभाजि चन्द्रे विजयिनि विगलच्चन्द्रकान्तद्रवौघै-
रस्मिन् धत्ते पतङ्गोपलपटलशिखी न प्रतापं दिवापि ।
शङ्के पङ्केरुहाणि श्रियमतिशयिनीं न श्रयन्ति श्रवन्ती-
सन्तानेषु प्रतानं कुमुदसमुदयो न क्वचिन्मुञ्चते च ॥ ६ ॥

(सचमत्कारं च)

ते मेरुप्रमुखाः क्षयक्षणसमुद्भ्राम्यन्मरुद्दम्बरै-
रुड्डीना दिवि कर्करोत्करतुलां भूमीभृतो बिभ्रति ।
शैलोऽयं परिकम्पतेऽपि न पुनस्तां सप्तपातालिकां
भित्त्वोच्चैरचलेश्वरेण चलता संरम्भतः स्तम्भितः ॥ ७ ॥

तेजःपालः—देव काश्यपीकामुक! पश्य पश्य पर्वतस्योपत्यका
सरेषु कृतप्रतिष्ठो वसिष्ठाश्रमोऽयं न कस्य विश्रमयति नयनानि । इह हि—

तृणकवलनलीलापातसारङ्गकान्ताविरहविधुरमुच्चैःक्रन्दनं वालमेणम् ।
अपि मृगरिपुपत्नी दूरितातङ्कमङ्के कलयति करुणार्द्रा दुग्धपानोत्सवाय ॥

अहो! महामुनिमाहात्म्यवशंवदा इव,

कुसुमसमुदपान्तनान्तभृङ्गीकलकलकूसमिथःकथाविनोदाः ।
अनुवनमपर्यैरमत्र वासं दधतितमामृतवोऽपि तुल्यकालम् ॥ ९

(सप्रमोदानुरागम्) अहह महर्षिसंदर्शनादिव,
कादम्बस्पष्टशिराभरोपमलतासंवेष्टिताङ्का जटा-
जूटप्रायदलप्रतानमुकुटाः सौगन्धोपविष्टा ध्रुवम् ।
उत्फुल्लानि तपोवना इव वनोत्सङ्गे भृशं बिभ्रते
शुभ्रध्यानविभानिभानि शिरसा पुष्पाण्यमी पादपाः ॥ १० ॥

वीरधवलः—मन्त्रिमाणिक्य ! पविन्नय नेत्रमितोऽप्यत्र तपोधनेषु । अमी हि नियमनिरुद्धश्वासनिष्कम्पवपुषः पद्मासनोपविष्टा एव संसारसागरं तरन्त इव न कस्य चमत्कारयन्ति चेतांसि ।

तन्मालिन्यं दधति विषयग्रामपङ्कप्रपश्चैः
पश्चाप्यन्तःकरणकुहरे स्थापयित्वेन्द्रियाणि ।
एते नित्यं मुनिपरिवृढाः क्षालयन्ति क्षणेन
ध्यानाधानस्फुरितपरमानन्दपीयूषपूरैः ॥ ११ ॥

किञ्च— अनाहतरयोत्तरं परमसौरभं भास्वर—
प्रभापरिमलं सुधामृतमयं महाशैत्यवत् ।
ग्रहीतुमिव दुर्लभं प्रशमिनां परं ब्रह्म तत्
विशन्ति करणान्यहो हृदि समाधिदीपस्मिते ॥ १२ ॥

तेजःपालः—(सहर्षानुरागम्) देव ! निस्तन्द्ररौद्ररसव्यसनविवशानामपि मनांसि शमयत्ययं पवित्रो महामुनिचरित्रोत्सवः । तथाहि—
एता भाग्यधनुरक्तमुक्तिवनिताचञ्चत्कटाक्षच्छटा-
क्षेपाः कीर्तिलताङ्कुराः शमरसक्षीराब्धिनीरोर्मयः ।
सद्धर्मध्वजिनीनयध्वजपटाः कर्पूरपूरश्रियः
शुद्धध्यानवशप्रनीन्द्रदशमद्वारोद्गता दीप्तयः ॥ १३ ॥

किञ्च—
वृक्षत्वग्वसनं फलालिरशनं सारङ्गचर्मासनं
तल्पो भूतलमङ्गभूषणमहो भस्मैव वेश्माटवी ।
इत्येते सुकृतानि कष्टकलया क्रीणन्ति धन्याः सुखी
स्वामिन् ! यन्मतमोऽस्त्ययमून्पुनरयन्पुण्यांशभागी भवान् ॥ १४ ॥

वीरधवलः—(पुरोऽवलोक्य) केयं पुनरकालपुरंदरपुरा पुरी परितः परितोषयति जननयनानि ।

तेजःपालः—देव ! भविष्यत्पद्मभूवैभवेन जगन्निर्माणकर्मण्यात्मपरीक्षानिष्ठेनेव भगवता वशिष्ठेन विरचितस्य विक्रमातिक्रान्तसुरासुरचक्रस्य परमारवीरस्य वंशोद्भवानामवनिधवानामेकमहिषी महोन्नतचैत्यचूलाचलध्वजाञ्चलचुम्बितचन्द्रा चन्द्रावती नाम नगरी ।

या निर्मलाम्बुस्पृशि दीर्घिकायां नभःस्रवन्त्यामपि जातबिम्बा ।
कृतप्रयाणेव समं रराज भुजङ्गमस्वर्गिपुरीजयाय ॥ १५ ॥

अपि च—

नानारत्नकलापकल्पितमहाप्रासादवृन्दोदित-
ज्योतिश्चित्रितचञ्चलध्वजपटप्राग्भारदम्भच्छदैः ।
आहत्वा कलिकालकालफणिनं न्यायैककेकी सदा
यस्यां जातघनोदयप्रसृमरानन्दो नरीनृत्यते ॥ १६ ॥

वीरधवलः—परमारवीरभुजापरिघपरिपालिता परपरिभवानामभूमिर्भृशमसौ विराजति राजधानी ।

तथाहि—

उन्मीलत्कीर्त्तिदुग्धार्णवनवपरिखाभूपिनान्तं प्रताप-
ज्वालाजिह्वोग्रिताग्रं लसदसममहाशस्त्रसम्पातरौद्रम् ।
प्राकारत्वं प्रमारान्वयनृपतिभुजायुग्ममुच्चैः प्रतेने
यस्याः प्रत्यर्थिपृथ्वीपरिवृढपृतनासङ्घदुर्लङ्घ्यमेव ॥ १७ ॥

(नरविमानातिवेगनाटितकेन)

(पुरोऽवलोक्य) अये प्राप्तैव भगवती सरस्वती नाम महानदी ।

पुनाति स्नानेन त्रिदशतटिनी दर्शनवशा-
त्पुनर्देवी रेवा विरचयति पावित्र्यमतुलम् ।
इयं दूरे नामश्रुतिभिरपि दत्ते च शुचितां
सुता धातुः पूतं त्रिजगदपि भूतं तदनया ॥ १८ ॥

तेजःपालः—देव ! सुरासुरमहिता त्रिभुवनहितायैव धावत्यसौ । यतः—

त्रैलोक्योपकृतिक्रमेण जनताद्रोहप्ररोहन्मदः-
सन्दोहः सहसाऽनया जलनिधौ क्षिप्तः शिखी वाडवः ।
तत्तापोपशमेच्छया हृदि धृतं सम्भारमम्भोरुहा-
मेषा नैव कदापि दापिनमधुस्यन्दोघयं मुञ्चति ॥ १९ ॥

अपि च—मयि सत्यामपि भुवने नरका इति कथमियं कथाऽद्यापि।
निर्मूलयितुमिवैतानित्येषा प्रविशति भुवोऽन्तः ॥ २० ॥

वीरधवलः—(सहर्षोल्लासम्) नूनमस्याः सिद्धपुरपुरपरिसरे प्राचीमुखमक्षमरं पयःप्रवाहमधिवसन् सुचिरविरञ्चिशिरःकर्त्तनसञ्जातपातकविशुद्ध्यर्थमिव भगवान् भद्रमहाकालः,

चूलागलद्धवलसिन्धुपयःप्रवाहो व्यालोलचामरतुलां तनुते त्रिसन्ध्यम्।
नृत्यन्नसौ प्रसमरानलचक्षुरस्या नीराजनीभवति च स्वयमेव देवः ॥२१॥

अये! स्वर्गसीम्नि मुकुन्दानामनायव्ययेन दूयमानैरगण्यपुण्यार्जननैपुण्याधिभिरमरैरमरावतीवेषमस्यास्त्रिभुवनपाविञ्यपरायणायास्तीरेऽधिरोपिता पितामहसर्गावधिरधिरोहति नयनपदवीमदवीयसी गूर्जरराजभुजपालिता राजधानी।

उच्चैश्चैत्याग्रभागैः स्खलितमिह महस्त्वद्रथाङ्गस्य भावि
स्थाने स्थाने तदस्मान्निभृतमित इतो गम्यतां दूरदूरम्।
इत्यस्यां भूरिभासो दिनकरसुहृदः शातकुम्भीयकुम्भा
मिश्रं शश्वत्पताकापटकपटकरक्रीडया ज्ञापयन्ति ॥ २२ ॥

तेजःपालः—देव! पश्य पश्यामी।

किं मच्छृङ्गारशृङ्गावलिविभवभरोऽहारि हारीभवद्भिः
साक्षादस्यामितीवावनिधरविभुना चेष्टिता धर्मवेपात्।
तीव्रांशुं तप्तलोहोपममरगृहा व्योमगङ्गाम्बुरङ्गन्मौलिज्वालाः पताकावसनरसनया लेलिहन्तो नु शुद्धाः॥२३॥

वीरधवलः—(सस्मितम्)

निशि निशि तुहिनांशुज्योत्स्नया जातजाड्या-
कृतिरिव रविमूर्त्यामुल्लसन्त्यां हसन्त्याम्।
इह सुरगृहपङ्क्तिर्वासरे वासरेऽसौ
बत तपति पताकाहस्तविस्तारणेन ॥ २४ ॥

एतां पुनरनन्तश्रीमण्डनीयां मण्डयत्येककुण्डलमिव सहस्रसङ्ख्यशशिशेखरसुरगृहकच्छलमुक्ताफलपटलजटिलान्तं मध्यस्फुरद्दुस्मरतरुमाविनालवलयितान्तरीपमयमरकतमणिनिकुरंबकान्तं नितान्तनान्तनीरजरजःपरिरम्भ-

सम्भावितशातकुम्भशोभमम्भो विभ्राणं जगदानन्दनिधानं सिद्धसागराभिधानं सरः।

महाम्भोधिर्गम्भीरिमगरिममाधुर्यविभवै-
जितो येन श्यामोऽजनि जनितदुःखव्यतिकरः।
वहत्यौर्वव्याजादुरसि परितापं न घटते
सरस्वत्याप्येतद्विरचितपरीरम्भपरया ॥ २५ ॥

सदा पूर्णेऽभ्यर्णस्थितहरसहस्रालिकशशि-
प्रभाचञ्चञ्चन्द्रोपलपटलसोपानसलिलैः।
क सम्भाव्यो यत्र प्रलयसमयद्वादशरवि-
च्छविप्लोषैः शोषः कथितपृथुपाथोधिभिरपि ॥ २६ ॥

तेजपालः—देव ! एवमेवैतत्।

यत्रौर्वप्रकराः स्फुरन्ति गिरिशमासादकुम्भप्रति-
च्छन्दैः कुम्भचयाः पिबन्ति च सदा नाभूत्तथाप्यूनता।
एकौर्वज्वलनैककुम्भतनयक्रीडानिपीतोदक-
व्रीडार्त्तः पुरतः क तस्य सरसः क्षीरार्णवो वर्ण्यताम् ॥ २७ ॥

(पूजितनमस्कृतसमुत्तीर्णायां सरस्वत्यां नरविमानवेगं विभाव्य)

देव ! देव ! पश्य—

ये दूरक्षितिमण्डलस्थितिजुषो दृष्टा निविष्टा इव
त्वां सद्योनु विमानवेगरभसायातं निरूप्यैव ते।
अभ्युत्थानमिव क्षणात् क्षितिरुहः कुर्वन्ति ते सर्वतः
स्मेरत्पुष्पततिस्मितश्रुतिभृतो विस्तीर्णशाखाभुजाः ॥ २८ ॥

वीरधवलः—(अङ्गुल्या दर्शयन्) नयनमार्गमियमायातैव महीमहेलाकर्णावतंसकुसुमं कर्णावती नाम नगरी। यस्यामनवरतमपि,

तटस्फुटत्साभ्रमतीनरङ्गरङ्गन्मृदङ्गध्वनितेन लक्ष्मीः।
अस्मत्पितुः श्रीलवणप्रसाददेवस्य नर्नर्त्ति कराब्जरङ्गे ॥ २९ ॥

तेजःपालः—देव महीमण्डलमण्डन ! किमुच्यतेऽस्याश्चारुत्वम्।

एका साभ्रमती सरिद्विहरिपु स्वैरं द्वितीया पिपत्—
कुल्यावीचिषु रोचमानरजनादर्शोज्ज्वलासु ध्रुवम्।

मन्थाने निविडं तपः फणिपुरीगीर्वाणपुर्यौ सदा
स्पर्धन्त्यौ परिलम्भितबिम्बमिषतो यस्या ग्रहीतुं श्रियम् ॥ ३० ॥

वीरधवलः—अहो ! त्वरातिरेको नरविमानस्य ।

पश्यामि दूरस्थितमेव वस्तु विलोकनं यावदिदं पुरो मे ।
दूरेण पश्चात्तमितं निमेषात्तावदमोति चलन्मुखस्य ॥ ३१ ॥

तेजःपालः—देव ! प्रथमप्रत्युद्गमरभसादानन्दगुणबलाकृष्टमिव पुरः पपात नयनवर्त्मनि धवलक्कं नाम नगरम् ।

वीरधवलः—(पुरोऽवलोक्य) धवलक्कपुरलक्ष्मीलीलाधम्मिल्ल इव लक्ष्यते देव्या जयतलदेव्या विलासोद्याननिवेशः ।

अस्योपरि स्फुरति पाण्डुरसप्रसून-
व्यूहोद्भवा गगनसीम्नि परागराजिः ।
अन्तःप्रवेष्टुमनहा मिहिरस्य दीप्ति-
श्छायाच्छिदे प्रकुपितेव विकम्पमाना ॥ ३२ ॥

तेजःपालः—अहो ! अहितेन विहितः प्रकृतिप्रयोगोऽपि महतां हितायैव जायते । तथाहि—

वेल्लद्वल्लिच्छदनविवरैश्छेत्तुमप्रातिदूरं
छायापूरं क्षिपति खलु यां कर्कशां कान्तिमर्कः ।
साप्येतस्य भ्रमरनिकरश्यामधाम्नः पिशङ्गी
रङ्गत्यङ्केऽरुणमणिमयाकल्पसन्दोहकल्पा ॥ ३३ ॥

वीरधवलः—नूनमिदानीमिहैवात्मानं रमयमाणाऽस्ति देवी । तथाहि—

भान्ति तद्वदनचन्द्रचन्द्रिकाचन्द्रकाः कुसुमगुच्छकच्छलात् ।
शाखिमौलिषु चलद्दलावलीमध्यलब्धनिगमा इवोद्गताः ॥ ३४ ॥

तेजःपालः—देव ! धवलक्कपुरप्रवेशमुहूर्तमहोत्सवं यावदिहैवोद्यानलतासु खेलनीयं देवेन । पुनरहं पुरि पुरो गत्वा कारयामि प्रवेशोत्सवप्रगुणताम् ।

(इति तुरङ्गमं समारुह्य निष्क्रान्तः)

वीरधवलः—(नरविमानादुत्तीर्य परिजनं प्रति) एतौ अस्माकं प्रियवयस्यः

(ततः प्रविशति विदूषकः)

विदूषकः—(उपसृत्य) देवँ ! मह् बालबंभणीसिरकलियपलियकलावुज्ज-लजसपसरविहूसियतिहुयण ! नियघरघरिणीचरणनहसिहासिहिविहियनिच-अग्गिहुत्ताणं अम्हाणं बंभणाणं वयणेहिं सव्वदा सुही होहि ।

वीरधवलः—(सहासम्) वयस्य ! क स्थितो भवानियन्तं समयम् ।

विदूषकः—देवँ ! नियमंतिपरप्परकहावसणपडिएसु तुम्हेसु नियवा-हणपुट्टि अद्धंगठावियनियघरिणीसिहिणदकलाहलपत्तंकुरकरणपरमत्थलग्गो समंजेव अणुवडिओ ।

वीरधवलः—अहो ! महीयानयं अस्मद्व्यसनोपचयचकितस्य भवतः परमार्थप्रकर्षः ।　　(इत्यमुनैव सह उद्यानप्रवेशं नाटयति)

विदूषकः—(पुरो निरूप्य सेर्ष्यम्)

पैयडियफुल्लकरंबा मह खुहियमुहस्स सम्मुहं अहुणा ।
वाअंदोलियसाहंगुट्ठं नच्चावयंति लया ॥ ३५ ॥

(विलोक्य) नाह ! पिक्ख ! पिक्ख ! हद्धायड्ढियं सहस्सनयणस्स नयणसहस्सं प-रिपुंजियं सीसे वहंती कावि कुट्टिणी भयाउली भआतुरिएहिं पएहिं एयस्स लयाजालस्स मज्झम्मि परावट्टइ ।

वीरधवलः—(विलोक्य) नूनमत्रैव लतावितानकान्तारे मदिरहविह-लीभूताऽस्ति देवी जैत्रदेवी । यदियं हंसिका नाम तच्चरणपरिचारिका शिरसि कमलमण्डलं धारयन्ती त्वरितमितो व्रजति । (विदूषकं प्रति) धिग् धिग् रे मूढ ! गौर्या गौरत्वं पाण्डुरोगपदे पतितम् ।

---

१ देव ! मम बालब्राह्मणीशिरःकलितपलितकलापोज्ज्वलयशःप्रसरविभूषितत्रिभुवन ! निजगृह-गृहिणीचरणनखशिखाशिखिविहितनित्याग्निहोत्राणामस्माकं ब्राह्मणानां वचनैः सर्वथा सुखीभव ।
२ देव ! निजमन्त्रिपरस्परकथाव्यसनपतितेषु युष्मासु निजवाहनपृष्ठे अर्धाङ्गस्थापितनिजगृहिणी-स्तनद्राक्षापल्लवाङ्कुरकरणपरमार्थलग्नः सममेव अनुपतितः ।

३ प्रकटितपुष्पकरम्बा मम क्षुधितमुखस्य सम्मुखमधुना ।
वातान्दोलितशाखाङ्गुष्ठं नर्तयन्ति लताः ॥

नाथ ! प्रेक्षस्व ! प्रेक्षस्व ! हठाकृष्टं सहस्रनयनस्य नयनसहस्रं परिपुञ्जितं शीर्षे वहन्ती कापि कुट्टिनी भयाकुलीभूता त्वरितत्वरितैः पदैः एतस्य लताजालस्य मध्ये परावर्तते ।

विदूषकः—(सक्रोधम्) ण हु अहं तुह पासंमि ट्ठाइस्सं । वट्टियनिलपिंडपंडुरतुंडीए निअवंभणीए खुरसरसिजाइं सेविस्सं ।

(इति अपसरति)

वीरधवलः—भो भो वयस्य ! कथमिव मयि कोपवान् ? ।

विदूषकः—महं पडिवेसिओ नवनवइवरिसओ महापंडिओ अज्जवि पढणस्स अणिविण्णो माइयापदमक्खरं सिक्खंतो आसि । ता कहं मं मुट्ठं कहिमित्ति।

वीरधवलः—वयस्य ! देवीवदनारविन्दविलोकनविसंष्ठुलस्य ममेदमविचारतः पतितं वचसि स्खलितम् । बहुक्षमेण क्षम्यतां भवता । तदिदानीमेवेह लतान्तरित एव पश्यामि तावदात्मनः प्राणेश्वरीम् ।

(इति उपसृत्य लतागुल्मगुप्तवपुर्निरीक्षमाणीमतिमतिक्रियमाणविरहरहस्यवेदिनीं प्रेमाङ्कुरमेदिनीं देवीं विलोकयति)

देवी—(सखीं प्रति) ण हु एस संतावो हिययम्मि नलिणसंठवणेण निट्ठवीयदि ।

जं पीऊसमयूहफरसेण वि होइ विरसियप्पसरं ।
तं कह विरहहुयासणविणासणं फुरउ सहि कमलं ॥ १६ ॥

विदूषकः—अरे रासहरायसरिसगमणाओ ! कहं देवीतावोवसमणम्मि सयलसलिलायरनलिणुम्मूलणेण अप्पा किलामीयदि ।

लच्छीविलासभवणं हिययम्मि हारिस्ति कुणइ देवीए ।
एय सुपाणिनलिणं एगो च्चिय वीरधवलस्स ॥ १७ ॥

(इति सर्वा अपि ससम्भममूर्ध्वमवलोकय)

---

१ न खलु अहं तव पार्श्वे स्थास्यामि । वर्तितनिलपिण्डपाण्डुरतुण्ड्या निजब्राह्मण्याः क्षुरसरसिजानि सेविष्ये । २ मम प्रातिवेशिकः नवनवतिवर्षीयः महापण्डितः अद्यापि पठनस्यानिर्विण्णः मातृकापदमक्षरं शिक्षमाणोऽसीत् । तत्कथं मां मूढं कथयसीति । ३ न खलु एष सन्तापो हृदये नलिनसंस्थापनेन निष्ठाप्यते ।

यत्पीयूषमयूखस्पर्शेनापि भवति विरसितप्रसरम् ।
तत्कथं विरहहुताशनविनाशनं स्फुरतु सखि कमलम् ॥

४ अरे रासभराजसदृशगमनाः ! कथं देवीतापोपशमने सकलसलिलाकरनलिनोन्मूलनेन आत्मा क्लाम्यते ।

सख्यः—[1]देवि! देवि! पिक्ख! पिक्ख! तुह विवक्खभूयमयणं निअरूवेण निज्जिणंतो पत्तो कोवि कस्सवि पाणवल्लहो।

(देवी दयितमुखमवलोक्य अविचारीरथवल्लीपिञ्छविलोकसततविलक्षाति सखीवचनकल्पितहृदया सत्वरमुत्तिष्ठन्ती प्रलयपरवशावपुरुपविशति)

सख्यः—(सावहित्थस्मितम्) [2]देवि! देवि! विरहदुक्खासणविहुरीकआ उट्ठिदुं पि न समत्थीभूआसि।

वीरधवलः—(सहर्षोल्लासम्)

> व्याजेन नव्यपुलकस्फुटितस्य कार्श्य-
> केयूरितस्य चलपक्ष्मकरस्य देव्याः।
> देवः स्मरः शतमिनानि शरासनानि
> मां जेतुमुत्सुक इव प्रगुणीचकार ॥ ३८ ॥

(देवी सखीकरावलम्बनात्कथञ्चिदुत्थाय समुपसर्पति)

(देव्याः कार्श्यातिशयं विलोक्य) नूनममीर्वीविन्ध्यबन्धुरधन्वापि त्रिजगतीं विजित्य,

> अधुना विजेतुकामो मामिव कामोऽप्युत्सुकः कामम्।
> अतिकृशतामनयदिमां मौर्वीमिव धनुषि निर्मातुम् ॥ ३९ ॥

(इत्युपसर्पति। देवी सत्रपातिरेकं विकलितग्रीवमास्ते)

(स्वगतम्) अतिकृशमिदमङ्गं वीक्ष्य मे मा विलक्षी-

> भवतु हृदयनाथः प्रेमसम्भ्रान्तरात्मा।
> स्वमिति विपुलवेणीलीलया गोपयन्ती
> मयि विघटितकण्ठी कम्बुकण्ठी बभूव ॥ ४० ॥

(इति सविस्मयस्तम्भनयनो गत्वा सहर्षं देवीम्)

> वपुरपचितशोचिर्लाघवं देवि! तादृग्
> स्मरयति रति मन्युर्निर्गमस्यान्तरं मे।
> कृशमपि निरवद्याद्दर्शयोर्वाञ्छितुं तत्
> सुतनु! नयनयोः किं छद्मनापि आगतम् ॥ ४१ ॥

---

१ देवि! देवि! पश्य पश्य! तव विपक्षभूतमदनं निजरूपेण निर्जयन् प्राप्तः कोऽपि कस्यापि प्राणवल्लभः।
२ देवि! देवि! विरहदुःखासनविधुरीकृता उत्थातुमपि न समर्थीभूतासि।

किञ्च । ताहक्षे विरहेऽपि यस्य कथमप्यत्यक्ततादृग्भवे
लीलालुससरोरुहद्युतिरसावद्यापि दासः शशी ।
देवि ! त्वद्वदनेन तेन नयनद्वन्द्वं ममैतत्कृतं
वन्दीकृत्य कुतो गमिष्यति कृशेष्वङ्गेषु शृङ्गारिणि ॥ ४२ ॥

हंसिका—देव ! पिक्ख ! पिक्ख ! ।

देवीए तारिसघणविरहानलकरसिआइं अंगाइं ।
अहुणा तुह दंसणकयपुलकुग्गमपूरिपाइं रेहंति ॥ ४३ ॥

अवि च ।

तुम्हंगसंगमरसुल्लसिएहिं नूणं पीणत्थणेहिं हढतोडिदसंधिवन्धं ।
नो कंचुयं मुयइ कंटगसेयलग्गं देवीइ पिक्ख हिअयं अइलज्जियं च ॥४४॥

(नेपथ्ये)

देव धवलकुलधुराधौरेयधवल ! त्वर्यतां त्वर्यताम् । प्रत्यासीदति पुरप्रवेशमुहूर्त्तः ।

वीरधवलः—(अनाकर्णितकेन)

आनन्दकन्दलनकेलिसुधारसेन देवि ! प्रसादविशदेन विलोचनेन ।
अह्नं कृतार्थय मदीयमनङ्गशक्ते ! कर्णद्वयं सुललितेन च भाषणेन ॥४५॥

हंसिका—देव !

सुचिरागयम्मि दइए सुमुहीणं लज्जलुलियनयणाणं ।
हियपरसणगकयघणगपागयं भासियं हयइ ॥ ४६ ॥

(पुनर्नेपथ्ये)

देव कीर्त्तिकुमुदिनीकौमुदीकामुक ! त्वद्वदनावलोकनकुतूहलोत्तरलनयनोऽयं वर्तते सकलोऽपि लोकः । मुहूर्तमात्रान्तरायः प्रवेशमुहूर्त्तोऽपि मूर्त्तो जनानन्द इव पर्यापतितः ।

---

१ देव ! प्रेक्षस्व ! प्रेक्षस्व ! । देव्यास्तादृशघनविरहानलकृशानि अङ्गानि ।
अधुना तव दर्शनकृतपुलकोद्गमपूरितानि रेहन्ति ॥
अपि च । युष्माङ्गसङ्गमरसोल्लसितैः नूनं पीनस्तनैः हठत्रोटितसन्धिबन्धम् ।
नो कञ्चुकं मुञ्चति कण्टकस्वेदलग्नं देव्याः प्रेक्षस्व हृदयमतिलज्जितं च ॥
२ सुचिरागते दयिते सुमुखीनां लज्जाकुलितनयनानाम् ।
हृदयरसनामहृदयगतागतं भाषितं भवति ॥

सख्यः—[1]देवि ! देवि ! पिक्ख ! पिक्ख ! तुह विचक्खभूयमयणं निय-रूवेण निज्जिणंतो पत्तो कोवि कस्सवि पाणवल्लहो ।

(देवी दयितमुखमवलोक्य अविचार्य वीरधवलछिपिच्छविलोकसततविलक्षा सखीवचनकल्पितहृदया सत्वरमुत्तिष्ठन्ती प्रणयपरवशावपुरुपविशति)

सख्यः—(सावहित्यस्मितम्) [2]देवि ! देवि ! विरहदुक्खासणविहुरीकया उट्ठिउं पि न समत्थीभूआसि ।

वीरधवलः—(सहर्षोल्लासम्)

व्याजेन नव्यपुलकस्फुटितस्य कार्श्य-
केयूरितस्य वलयप्रकरस्य देव्याः ।
देवः स्मरः शतमितानि शरासनानि
मां जेतुमुत्सुक इव प्रगुणीचकार ॥ ३८ ॥

(देवी सखीकरावलम्बनात्कथञ्चिदुत्थाय समुपसर्पति)

(देव्याः कार्श्यातिशयं विलोक्य) नूनममौर्वीवन्ध्यबन्धुरधन्वापि त्रिजगतीं विजित्य,

अधुना विजेतुकामो मामिव कामोऽयमुत्सुकः कामम् ।
अतिकृशतामनयदिमां मौर्वीमिव धनुषि निर्मातुम् ॥ ३९ ॥

(इत्युपसर्पति । देवी सत्रपातिरेकं विवलितग्रीवमास्ते)

(सस्मेरम्) अतिकृशमिदमङ्गं वीक्ष्य मे मा विलक्षी-
भवतु हृदयनाथः प्रेमसम्भ्रान्तरात्मा ।
स्वमिति विपुलवेणीलीलया गोपयन्ती
मयि विवलितकण्ठी कम्बुकण्ठी बभूव ॥ ४० ॥

(इति त्वरिततरपदप्रातमयनो गत्वा सहर्षं देव्याम्)

वपुरपचितरोचिस्तावकं देवि ! तादृग्
रमयति रमि चक्षुर्नित्यमप्यान्तरं मे ।
कृशमपि चिरकालादेनयोर्वीक्षितुं तत्
सुमुखि ! नयनयोः किं छद्मसद्यापि भाग्यम् ॥ ४१ ॥

---

१ देवि ! देवि ! तव विश्वभूतमदनं निजरूपेण निर्जयन् प्राप्तः कोऽपि कस्यापि प्राणवल्लभः ।
२ देवि ! देवि ! विरहदुःखासनविधुरीकृता उत्थातुमपि न समर्थीभूतासि ।

सख्यः—[1]देवि ! देवि ! पिक्ख ! पिक्ख ! तुह विपक्खनूपुरमयणं नि-
स्त्रेण निज्झिणंतो पत्तो कोवि कस्सवि पाणवल्लहो ।

(देवी दयितमुखमवलोक्य अविद्यावीरधवललिपिकृतविलोकनतनविज्झाति सखीवचनकल्पितहृदया सत्वरमुत्तिष्ठन्ती प्रलयपरवशवपुरुपविशति)

सख्यः—(सावहित्यस्मितम्) [2]देवि ! देवि ! विरहहुयासणविहुरीक-
उट्ठिदुं पि न समत्थीभूआसि ।

वीरधवलः—(सहर्षोल्लासम्)

व्याजेन नव्यपुलकस्फुटितस्य कार्श्य-
केयूरितस्य वलयप्रकरस्य देव्याः ।
देवः स्मरः शतमितानि शरासनानि
मां जेतुमुत्सुक इव प्रगुणीचकार ॥ ३८ ॥

(देवी सखीकरावलम्बनात्कथञ्चिदुत्थाय समुपसर्पति)

(देव्याः कार्श्यातिशयं विलोक्य) नूनममौर्वीवन्धवन्धुरधन्वापि त्रिजग-
विजित्य,

अधुना विजेतुकामो मामिव कामोऽयमुत्सुकः कामम् ।
अतिकृशतामनयदिमां मौर्वीमिव धनुपि निर्मातुम् ॥ ३९ ॥

(इत्युपसर्पति । देवी सत्रपातिरेकं विवलितग्रीवमास्ते)

(सखेदम्) अतिकृशमिदमङ्गं वीक्ष्य मे मा विलक्षी-
भवतु हृदयनाथः प्रेममग्नान्तरात्मा ।
स्वमिनि विपुलवेणीलीलया गोपयन्ती
मयि विवलितकण्ठी कम्बुकण्ठी बभूव ॥ ४० ॥

(इति त्वरिततरपदपातमग्रतो गत्वा सहर्षदैन्यम्)

वपुरपचितरोचिर्लावकं देवि ! तादृग्
रसयति रसि चक्षुर्नित्यमप्यान्तरं मे ।
कृतामपि चिरकालादेनयोर्वीक्षितुं तत्
सुमुखि ! नयनयोः किं छद्मनयापि भाग्यम् ॥ ४१ ॥

---

१ देवि ! देवि ! तव विपक्षनूपुरवदनं नितम्बेन निर्भरन् प्राप्तः कोऽपि कस्यापि प्राणवल्लभः
२ देवि ! देवि ! विरहहुताशनविधुरीकृता उत्थातुमपि न समर्थीभूतासि ।

तव मतिरधुनाऽसौ यत्र राज्यस्थितिं मे
कथमहमनृणः स्यामत्र मन्त्रिन्नमीषाम् ॥ ५१ ॥

यतः—सिद्धसिन्धुविशुद्धया तव बुद्ध्यैव मिथोविरोधवद्धसकलविरोधकुलया ममापि शौर्यं कमपि महिमानमानयन्त्याऽसुरचक्रचूडामणिरपि तथा त्रासितः सोऽपि हम्मीरवीरः यथा पुनरपि विक्रमेण नोपक्रमते ।

तेजःपालः—देव चुलुक्यकुलकमलकलहंस ! कंसविक्रमोऽपि मीलच्छ्रीकारः सन्धानपदवीमप्ययमधुनाऽधिरोपितो बुद्धिचातुर्यैरार्यस्य ।

वीरधवलः—(सहर्षोत्सुक्यं वस्तुपालं प्रति) कथमिव ? ।

वस्तुपालः—देव ! तस्मात्खलीपक्षितिपते राज्यस्थापनामयं प्रसादमासाद्य तत्प्रधानपुरुषेण वज्रदीननाम्ना पुरस्कृतं रदीकादीनामधेयं मीलच्छ्रीकारस्य गुरुद्वयं पाथोनिधिपथेन प्रवहणारूढमागच्छत् गुप्तचरमुखेभ्यो मत्त्वा द्रुतप्रेषितप्रचुरप्रवहणाधिरूढैः प्रवीरैर्वन्दीकृत्य स्तम्भतीर्थे धृतमभूत् । ततस्तन्मुक्त्यर्थं प्रेषितागतप्रधानपुरुषगतागतप्राचुर्येण आजन्मापि सन्धानमकारि मीलच्छ्रीकारेण ।

वीरधवलः—(सप्रमोदम्)

त्वमेव मे भुजद्वन्द्वं स्कन्धावारस्त्वमेव मे ।
त्वमेव मे महत्पुण्यं मन्त्रिराज ! द्विपञ्जये ॥ ५२ ॥

(इत्युपसर्पति)

तेजःपालः—देव ! पश्य ! पश्य !

हसतीवाग्रतः सौधरुचिसञ्चयलीलया ।
नृत्यतीव ध्वजभुजैः पुरीयं त्वयि वीक्षिते ॥ ५३ ॥

(इति पुरप्रवेशं नाटयन्ति)

वस्तुपालः—देव ! दिग्जयजागरूकशक्ते !

तेजोदिवाकरयशोरजनीकरश्री-
भिन्नाकृतिं पुरि निरीक्ष्य चिराद्भवन्तम् ।
तुल्यं मुखाम्बुजविलोचनकैरवाणि
लोकस्य पश्य कलयन्ति विकासकेलिम् ॥ ५४ ॥

तेजःपालः—देव सौभाग्यभाग्यनिधे !

> वीक्षाकुतूहलमिलत्तरुणीकटाक्ष-
> कान्तिच्छटाविशदभासि हृदि त्वदीये ।
> आनन्दिनः पुरजना विकचप्रसून-
> मालाधिरोपपुनरुक्तिममी सृजन्ति ॥ ५५ ॥

वस्तुपालः—देव वसुधासुधाकर !

> पर्वतेष्विव मञ्चेषु त्वत्कीर्त्तय इवाश्रिताः ।
> नृत्यन्ति दिव्यगौराङ्गयस्त्वय्यायाते जितद्विषि ॥ ५६ ॥

वीरधवलः—(तेजःपालं प्रति) सखे ! रिपुविजययशःकुसुमिताया मन[illegible] नामलिकायाः प्रत्यक्षफलमिवावलोकयामि पुरतः प्रथितरसालङ्करणनिजा[illegible] मनमहोत्सवमहार्घमिदं नरेन्द्रसदनम् ।

(इति [illegible] नाटयित्वा तुरङ्गादुत्तीर्य निबिडभक्तिभराक्रान्तस्वान्तस्तत्र[illegible] देव[illegible] [illegible] [illegible]गुणैरनणुभिः कुसुमैरभ्यर्चितं भगवन्तं भवानी[illegible] [illegible] समुन्मिषन्[illegible] स्तुतिमकरोत् ।)

> त्वन्मौलिगगनोर्मिभिस्त्वच्चूलाचन्द्रधामभिः ।
> त्वन्नमस्कारिणां नाथ ! तेजः कीर्तिश्च वर्धतः ॥ ५७ ॥
> यस्या यत्र जायेत भवक्षेत्राम्बुनम्रता ।
> न स्यात्त्रिविधसंसारतापवृत्तेः स भाजनम् ॥ ५८ ॥

([illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्रत्यक्षीभूय [illegible])

शम्भुः—वत्स ! भवत्सदनोन्मुखभावभक्तिनिरर्भरानिर्भरोऽहं किं ते [illegible] करोमि ? ।

वीरधवलः—[illegible] मम [illegible]वस्तुपाल-
तेजःपालश्च मन्त्रिपदमिवमवनिः [illegible] ।
[illegible] [illegible]
देवादिदेव[illegible] [illegible] ॥ ५९ ॥

[illegible] किमन्यत् [illegible] । तथापीदमस्तु—

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ।

वाणीवीणारवोद्यन्मधुमधुरगुणाः कोविदाः काव्यभङ्गी-
मङ्गीकुर्वन्तु सर्वे सुकृतमविरतं साधवः साधयन्तु ॥ ६० ॥

शम्भुः—एवमस्तु ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

पञ्चमोऽङ्कः

चन्द्रे चन्दनचर्चनव्यतिकरः पीयूषकुण्डे पयः-
प्रक्षेपः सरसीरुहे च सुमनोवासोऽयमाग्रथितः ।
श्रीमच्चण्डपगोत्रमण्डनमणे श्रीवस्तुपाल स्वयं
वाग्देव्या त्वयि कीर्तिते यदधुना मन्त्रिन् ! मया नाटकम् ॥ १ ॥
आकल्पं ककुभामुरस्त्वदसुहृद्दुष्कीर्तिभृङ्गप्रिया-
सम्पृक्तेव भवत्प्रशस्तिमयी मालेयमालम्बताम् ।
एतन्नाटककाव्यमण्डलमयी माला तु नित्यं सतां
कण्ठे क्रीडतु दुर्जनाननविभाभृङ्गाङ्गनासङ्गिनी ॥ २ ॥

इति श्रीहम्मीरमदमर्दनं नाम नाटकम् ।

संवत् १२८६ वर्षे आषाढवदि ९ रवौ हम्मीरमदमर्दनं नाम नाटकम् ।

APPENDIX I.

श्रीवस्तुपालतेजःपालप्रशस्तिः

श्रेयः श्रीमुनिसुव्रतः स तनुतां यो मन्दरागस्तले
तन्वानः कमठाधिनाथममृतोद्धारैकधौरेयकः ।
निर्मथ्यैनमधर्मकर्मलहरीपूरैरपारं भवा-
कूपारं पुरुषोत्तमाय न तमां दत्ते स्म कस्मै श्रियम् ॥ १ ॥
यस्मै रश्मिभरो गभीरिमगुणक्रान्तेन कल्लोलिनी-
कान्तेनाञ्जनपुञ्जमञ्जिमजयी शङ्के स्वकीयोऽर्पितः ।
यस्यैव क्रमसेवनाय च मुदा मुक्तोऽङ्गभूः कच्छपो
लेभे लाञ्छनतां स यच्छतु सतां श्रीसुव्रतो निर्वृतिम् ॥ २ ॥
आनन्दाय सुदर्शनाऽस्तु जगतां यस्या मुखेनाग्रतो
नम्राया मुनिसुव्रतक्रमनखादर्शप्रतिच्छन्दिना ।
आत्मद्वादशतां वहन्नहरहर्देवो हिमांशुर्महा-
कल्पानल्पपतङ्गपादवलितिरस्कारे चकारोद्यमम् ॥ ३ ॥
रक्षादक्षो दिवि दिविषदां कोऽपि सन्ध्यासमाधि
ध्यातुर्धातुश्चुलुकजलतः शौर्यराशिः पुरासीत् ।
प्रेङ्खत्खड्गप्रतिमितितया सम्मुखीनो बभूव
भ्रूसंरम्भप्रसदसुहृदो यस्य युद्धे य एव ॥ ४ ॥
वंशे विश्वत्रितयविदितः पर्वणां वेश्म तस्मा-
च्चौलुक्याख्यः समजनि समुन्मीलदौन्नत्यलीलः ।
तच्चूलाग्रस्मितसितयशश्चेलतानातिरेका-
देकच्छत्रामतनुत महीं मूलराजो महीन्द्रः ॥ ५ ॥
कृत्वाऽधः कच्छपं सिन्धुराजप्रक्षोभशोभितः ।
अमन्दरोचितभुजोऽप्यभवद्यः श्रियः प्रियः ॥ ६ ॥
कीर्त्तिस्तोमसुधाभृतानि वसुधाखण्डानि रेजुः सुधा-
कुण्डानीव नवत्रिविष्टपसदां स्थायीनि यस्मिन्विभौ ।

रक्षानागचतुष्किका इव सदा सेवासमायातपट्ट-
  धिवाद्राजकुलीयदक्षिणभुजव्याजेन येषां यशुः ॥ ७ ॥
तस्मादकल्मलमिलन्निजकीर्त्तिभूति-
  शुभ्रीकृतां निजमहोदहनाक्षिदीप्ताम्।
मूर्त्तिं हरस्य धरणौ रिपुराजमुण्डै-
  श्चामुण्डराज इति राजयति स्म राजा ॥ ८ ॥
यत्खड्गयष्टी हरसिद्धिसिद्धमपेव रेजे समराटवीषु ।
स्वल्पुस्मृतैः साहसिभिर्यशोम्भः फीतं निजाङ्गक्षतजेन यस्याम् ॥ ९ ॥
भूवल्लभस्तदनु वल्लभराजदेवः
  ख्यातः क्षितौ समिति यः स्मितविभ्रमाभिः ।
दग्धाग्रदामभिरपूजि सुराङ्गनाभिः
  शृङ्गारदैवतमिवेप्सितकान्तदाता ॥ १० ॥
स्वयं विनम्रेषु परेषु युद्धसिद्धैकचिन्तावचान्तनिद्रः ।
यः स्वमसङ्ग्रैरपि बाहुदण्डकण्डूतिनिर्भेदमुदं न भेजे ॥ ११ ॥

. . . . ॥ १२ ॥

सुरस्त्रीणां नेत्रं सृजति निजरूपादनिमिषं
  ध्रुवं तस्मिन् भस्मीकृतरिपुरभूद्भीमनृपतिः ।
यदुत्पाते जाते द्रुतधृतभियो भोजनृपते-
  करः क्षीरास्यं गीः करभसिलतायुक्तममुचत् ॥ १३ ॥
यद्दानोदकजातसिन्धुपटलैः कीर्त्तिप्रभापाण्डुभिः
  शत्रुस्त्रीजनसाञ्जनाश्रुसलिलस्रोतस्विनीभिः समम् ।
सम्भिन्नैव पदे पदे तनुमतामन्तः समन्तान्मुदं
  तन्वद्भिर्जितगाङ्गयामुनजलैर्धात्री पवित्रीकृता ॥ १४ ॥
क्रामन्ति स्म यथा यथाम्बरपथान् यात्रासु यत्रावनी-
  जैत्रे सर्पति दर्पतारतुरगक्षुण्णा रजोराजयः ।
पश्यन्तीव तथा तथा त्रिपथगातोयेऽपि विच्छायतां
  शङ्के कीर्त्तिरगाद्धवलधवला दूरेऽतिदूरादपि ॥ १५ ॥
तस्माद्विस्मारितरतिपतिः कामिनामङ्गधाम्ना
  नाम्ना कर्णः समजनि भुजाशालिनां मौलिरत्नम् ।

निन्द्यं बन्दिग्रहमपि निजं बहुमन्यन्त मन्ये
　धन्यम्मन्या रिपुयुवतयो यस्य रूपं निरूप्य ॥ १६ ॥
यदङ्गघटनोत्सृष्टैः परमाणुगणैरिव ।
विधिर्विधाय कन्दर्पं सदर्पां चामपि व्यधात् ॥ १७ ॥
सप्ततन्तुप्रपञ्चेन यस्तां कीर्त्तिपटीं व्यधात् ।
चतुर्दशापि विश्वानिच्छादयाञ्चक्रिरे यया ॥ १८ ॥
व्यजयत जयसिंहदेवभूपस्तदनु दिशस्त्रिदशप्रभुप्रभावः ।
यशसि यदसिपे नु दुग्धमुग्धैः श्रितमुडुभिर्दिवि दोहफेनसाम्यम् ॥ १९
तत्त्रैलोक्यनिभत्रिभूमिकगृहक्रोडस्फुरन्मालव-
　क्ष्माभृत्कीर्त्तिनितम्बिनीमुखपरिक्षेपाय पांसूत्करम् ।
लीलालुप्तजगद्द्वयं खरखुरोत्खातक्षमामण्डल-
　च्छिद्रौघैरुरगालयेऽपि तुरगा यस्य क्षणाचिक्षिपुः ॥ २० ॥
विश्वस्योपकृतिव्रतव्यतिकरैस्तैर्यद्यशस्तेजसोः
　सामान्यप्रतिपत्तिमप्यसुलभां लब्धेन्दुतीव्रद्युती
काङ्क्षन्तौ चिरनन्दितामिव तयोरायुःप्रवृद्ध्यौषधीं
　द्रष्टुं काञ्चन काञ्चनक्षितिधरोपान्तेऽपि तौ भ्राम्यतः ॥ २१ ॥
तत्कालं कलहे निहत्य किमपि प्रत्यायिताः शात्रवः
　स्वर्गस्त्रीपरिरम्भणेऽपि न मनःस्वास्थ्यं समासेदिरे ।
यं कल्पान्तकृतान्तचक्रकुहराकारस्फुरत्कार्मुकं
　पश्यन्तः प्रसरन्तमद्भुतभयावेशेन मीलद्दृशः ॥ २२ ॥
अवञ्चयन्नाशु कृपाणपातं विरोधिवीरानमनक्रियाभिः ।
यस्याङ्घ्रिपङ्केरुहबद्धवासां लक्ष्मीं न दक्षा रभसादगृह्णन् ॥ २३ ॥
स्वैरं प्रहृतैर्विपञ्चिरमरीभूतैः सुरीभिः समं
　गीतं प्रीतिरसैः स्वमेव दूषिते तस्मिन् यशः शृण्वति ।
क्ष्मां पाति स्म कुमारपालनृपतिर्यत्कीर्त्तिकान्तुष्पदं
　तद्वाष्पाञ्जनकज्जलं न कदलीवित्तं सवित्तोऽग्रहीत् ॥ २४ ॥
तेनं धर्मधुरीचकार महसाश्रीराजप्रासाद
　यागैः कुट्टिमप्रहादपि गुम्फकं स्मरध्वंसिनम् ।
इत्थं यस्य परिक्षतादिभिर्भूतो श्रृंगारदीनिर्मिते
　रामस्येव निरन्तरं नरपदात्पूर्वैर्दिवः पूरिताः ॥ २५ ॥

तादृग्दानपरम्पराभिरभितो निष्काश्य कालं कलिं
त्रेताद्वापरयोरहम्प्रथमिकाबद्धस्पृहं पश्यतोः ।
श्रेयश्चन्दनतो विशेषकविधिं कृत्वा यशोजाह्नवी-
पाथोभिः कृतिना स्वयं कृतयुगो येनाभिषिक्तः क्षितौ ॥ २६ ॥
अजयदजयपालभूमिपालः क्षितिमथ मन्मथमञ्जुलेन येन ।
त्रिपुररिपुरपि प्रसूनबाणैरिव विहितः सहसा यशःसमूहैः ॥ २७ ॥
अन्तर्यत्कीर्त्तिकासारं कृतस्नानस्य सर्वतः ।
लग्नफेनलवायन्ते तारागगनदन्तिनः ॥ २८ ॥
बालः श्रीमूलराजोऽथ विक्रीडन्समराङ्गणे ।
विपक्षनामलतानि समूलमुदमूलयत् ॥ २९ ॥
आपपे प्रसृतिसम्भ्रमेण यस्तेजसा रिपुयशःसुधारसः ।
तेन निर्गलितबिन्दुवृन्दवद् दोलते वियति तारकाततिः ॥ ३० ॥
भूमीभारमधो बभार भुजयोः श्रीभीमदेवो विभु-
र्दानारम्भविजृम्भमाणविभवप्रागल्भ्यगर्जद्यशाः ।
गीतो यत्तुलया विरोचनसुतः पातालवैतालिकै-
र्धीरोत्तालमनोभिरन्वहमहङ्कारं चकार स्मितः ॥ ३१ ॥
यदाननसरोजेन नित्यस्मेरेण निर्जितः ।
सकलङ्क इवाभ्रात् यद्यशोजलधौ विधुः ॥ ३२ ॥
अर्णोराजाङ्गजातं कलकलहमहाबाहुसिन्धुं चुलुक्यं
श्रीलावण्यप्रसादं स्वतनुज स निजश्रीसमुद्धारधुर्यम् ।
यस्य प्रत्येककाराप्रकलितभुजायुग्मशाली रिपूणां
कीलालैः पीतपात्रा इव समिति चतुर्बाहुताभेति चण्डा ॥ ३३ ॥

. . . . ॥ ३४ ॥

कीर्तिः श्रीभवतोऽस्ति [illegible]
परिमलितानि मार्गे रिपुगणं [illegible]
कामोऽयं कुरुते [illegible] ॥

सप्तलोकचरी सप्ततीर्थयात्रासमुद्भवा ।
गङ्गां जिगाय यत्कीर्त्तिर्विश्वत्रितयविस्तृताम् ॥ ४७ ॥

भैमीव नैषधमहीरमणस्य तस्य
कान्ता सती समजनिष्ट कुमारदेवी ।
यन्मानसे जिनपदाम्बुजभाजि शुद्ध-
पक्षद्वयः पतिरराजत राजहंसः ॥ ४८ ॥

श्रीमल्लदेव इति तत्तनुभूर्बभूव
यत्कीर्त्तिपूरशशिनो गगनाङ्कपीठे ।
स्पर्द्धोद्धुरं प्रकृतयोरिव साम्यदण्डं
स्वर्दण्डमेव विधिरन्तरधत्त हृष्टः ॥ ४९ ॥

विधेते हृद्यविद्यौ तदनु तदनुजौ धीनिधी वस्तुपाल-
स्तेजःपालश्च तेजस्तरणितरुणिमस्फूर्तिरोचिष्णुमूर्त्ती ।
श्रीमन्तौ निजश्रीकरणपदकृतव्यापृती प्रीतियोगा-
त्तुभ्यं दास्यामि विश्वं जयतु नयनयं धाम तन्मन्त्रमित्रम् ॥ ५० ॥

इत्युक्त्वा प्रीतिपूर्णोऽपि श्रीवीरधवलाय तौ ।
श्रीभीमभूभुजा दत्तौ वित्तमात्मप्रियात्मनः ॥ ५१ ॥

अन्ये केचन रोचमानमतयो मन्त्रीश्वरा भास्वरा
लप्स्यन्ते बत वस्तुपालसचिवाधीशेन साम्यं पुनः ।
सार्द्धं यल्लघुबन्धुनाऽपि दिविषद्वृन्दैकमान्यः स्वयं
सामान्यप्रतिपत्तिगौरवपदं वाचस्पतिर्वाञ्छति ॥ ५२ ॥

वीरश्रीवरधाम्नि वीरधवले सिंहारवान्मारवान्
जेतुं यातवति प्ररूढपुलकैरङ्कुरयन्नौरुपम् ।
यस्तीर्त्वा यदुसिंहसिंहणबलाम्भोधिं भुजक्रीडया
गर्जन्नर्जितवान् यशस्त्रिजगतीमुक्तालतामण्डनम् ॥ ५३ ॥

सम्पूर्णे भुवने यनेन रजसा श्रीतीर्थयात्रापरि-
स्पन्दिस्पन्दनवृन्दतारतुरगव्रातक्रमोत्पातिना ।
यत्कीर्त्तेः सह पांशुकेलिसुहृदो नन्दन्ति मन्दाकिनी-
दुग्धाम्भोधिविभावरीविभुकृपाकुम्भीन्द्रश्चादयः ॥ ५४ ॥

येनाऽकारि तमोनिकारि कलशालङ्कारि शत्रुञ्जय-
क्ष्माभृन्मण्डनमिन्द्रमण्डपमहो नाभेयभर्तुः पुरः ।

तेनैकां शुशुनीं दधद्विमगिरिः पार्श्वस्थपार्श्वप्रभु-
श्रीमन्नेमिनिकेतकेतनयुगाभोगेन निर्भर्त्सितः ॥ ५५ ॥
यः शत्रुञ्जयदोश्वरं जिनगृहश्रीताहारं स्खल-
त्ताराधोरणि तोरणं यदसृजत्तन्मूर्ध्नि लक्ष्मीः स्थिता ।
शङ्केऽभूदुदितद्विपक्षवदना नन्तुं समागच्छतो
नाभेयं प्रणिपत्य च प्रचलतो यस्यास्यवीक्षाशया ॥ ५६ ॥
श्रीशत्रुञ्जयशृङ्गसीम्नि सरसि प्राप्याम्बु यत्कारिते
नीचत्थाय सुधाकराय विबुधाः कुर्वन्ति नोपक्रमम् ।
इत्यूहं कृतिनोऽन्वहं विदधते कुन्दावदातद्युता
भास्वच्छाश्वतराकया जगति यत्कीर्त्या परीतेऽभितः ॥ ५७ ॥
येन व्यधाप्यत विधुद्युतिहारिवारो
श्रीपादलिप्तनगरीमुकुरस्तडागः ।
यद्यस्त्यगस्तिरिह कोऽपि तदेतु तस्या-
दोःक्षालनं मुहुरितीव महोर्मिभिर्यः ॥ ५८ ॥
अर्कपालितकग्रामे तेन तेनेऽद्भुतं सरः ।
यस्य निस्यन्दलेशेन पार्श्वे वहति वाहिनी ॥ ५९ ॥
येनोज्जयन्तगिरिमण्डननेमिचैत्ये
नाभेयपार्श्वजिनसद्मयुगं व्यधायि ।
अन्तःस्वयंवदिननाभिजनेमिनाथ-
श्रीमज्जिनेशगृहमप्युदधारि हारि ॥ ६० ॥
स्वर्गं यद्भुवनस्य तोरणशिरः पद्यापदैः प्रापय-
[illegible] पातालमूलं ययौ ।
सा यस्यांकरमन्दिरोदरयशस्तडागमध्यभू-
विश्रामव्यसनेन नूनमपि यत्कीर्तिर्मुहुर्गाहते ॥ ६१ ॥
[illegible]
[illegible] सदा सुदृशां [illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ६२ ॥
[illegible]
[illegible] ।

श्रीपादपद्मरजिनगुरुपदयुग्मदृष्ट्वा-
यो पापितरूपमिथ्यामिमपर्यवन्तु: ॥ ६३ ॥
तमेकदा परारोपमहिमिनस्वर्णकोष्वरः ।
धीतेजःपालमन्त्रीशो मुदा प्रयेन्द्र व्यजिज्ञपत् ॥ ६४ ॥
गुरुपदकमलमसृणितमौलिर्यात्राः पुनःपुरं प्रति सोऽहम् ।
मान्यगुरुबलनया जयसिंहसूरिविरचितस्य मदंग्र ॥ ६५ ॥
तेजःपाल कृपाङ्कपूर्वविमल मामपाद्यंतरव्रज ।
श्रीमदम्बरर्भास्तिना पदति त्वत्सम्मुखं मन्तुष्यन् ।
आजन्मावधि धंशापहितविद्या भ्रान्त्वाऽहमेवावि...
युक्ता सम्प्रति पुण्यपुण्ये भवतः श्रीवर्णपरिप्लुता ॥ ६६ ॥
इत्युपात्वा मम पक्षविशालितिमनालेन स्वयं दर्शिता-
स्तीर्थन्युमनपालित देवकुलिकाः कल्याणकूपमालताः ।
ताः श्रीश्रीपुरोऽपि यानिनिनिर्मिताः कल्याणादर्शवेश्मा
श्रीमत्नेमिरिव प्रभुर्यो विद्यते नानाः यामी यामदेव ॥ ६७ ॥
आवेद्दो देव पदेषु मुनेः स्वयंशत नागरा ।
देवद्वारानिनालक्ष नदहं करणे स्मात् ॥ ६८ ॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

दण्डास्तावदमी सुवर्णघटनाविभ्राजिनः केतन-
क्रीडत्किङ्किणिकारवव्यतिकरैः कुर्वन्तु गीतक्रमम् ॥ ७२ ॥
तेजःपालयशोविलासविशदश्रेणां दिशां कौतुक-
क्रीडामण्डपडम्बरं महदहो यावद्दधात्यम्बरम् ।
तावन्नूतनजातरूपजनितः सोऽयं समुत्तम्भन-
स्तम्भस्तोमसमानतां वितनुतामुद्दण्डदण्डव्रजः ॥ ७३ ॥
स्वस्तिश्री व्योमदेशादुदयननतनुभूकीर्त्तिरुर्वीतले श्री-
तेजःपालं प्रसन्ना वदति मतिमतां वन्द्य ! नन्द्या मदायुः ।
येन त्वत्क्लृप्तहेमध्वजविततभुजा दुःषमादाहदूनां
लिम्पन्तीं तां मुहुर्मामिह जिनगृहिकास्त्वद्यशश्चन्दनेन ॥ ७४ ॥
मोहो द्रोहधियाऽधिरोहति रसं श्रीपुञ्जहृत्पञ्जरे
क्षिप्तो यः कलिकालकेलिविधुरो दक्ष ! त्वया रक्षितः ।
श्रीसोमान्वयवार्द्धिवर्द्धनकलासोम ! स्वयं निर्मलो
धर्मः प्रत्युपकारकर्मठतया स त्वां क्षितौ रक्षतु ॥ ७५ ॥
श्रीवस्तुपाल ! तव चित्तवनप्ररूढः
सत्त्वोपकारमतिसारणिसिच्यमानः ।
सत्पत्रपुण्यकुसुमः फलदोऽस्तु तुभ्य-
मव्याजविश्वसुहृदे जिनधर्मवृक्षः ॥ ७६ ॥
श्रीसुव्रतपदाम्भोजमधुव्रातमधुव्रतः ।
एतां प्रशस्तिमस्तावां जयसिंहः कविर्व्यधात् ॥ ७७ ॥

APPENDIX II.

स्तुतिकाव्यानि

स्वस्तिश्री वस्तुपालाय बभौ यद्बुद्धिसुभ्रुवः ।
क्रोडीकृताम्बरं रौप्याञ्जनभाजनवद्यशः ॥ १ ॥

अन्तःक्षारं रिपूणां घनमपि कवलीकृत्य तृष्णातुरेव
त्वत्कीर्त्तिर्नाप तृप्तिं भुवि सचिव ! जवात्क्षीरनीराकरेऽपि ।
तस्मादाकाशनाकोरगनगरचरस्वर्धुनीपानहेतोः
सर्वत्रापि त्रिलोकीहितचरित ! चिरं सम्भ्रमाद्भ्रम्भ्रमीति ॥ २ ॥

भवद्भुजभुजङ्गोऽसौ वस्तुपाल ! द्विषां भिये ।
असिं दधाति फूत्कारविषोद्गारसहोदराम् ॥ ३ ॥

औषधीशसखः सत्यं वस्तुपालयशोभरः ।
येन प्रसर्पता पश्य विश्वं मुक्तामयं कृतम् ॥ ४ ॥

शेषद्वेषविधायिनीमपि भवत्कीर्त्तिं सुधासोदरां
श्रीमन्मन्त्रीश ! मुलस्फुरद्द्विपभिदे गायन्ति नागाङ्गनाः ।
शम्भुः स्यादविरोधिनीमपि पुनर्नित्योपरोधादिमां
देवीगांपपते विपाकुलगलश्यामत्वसंलुप्तये ॥ ५ ॥

कल्पद्रुमप्रसवावतंसमधुपीझङ्कारलब्धोपमाः
कामं कामगवीनवीनपयसां पानेन तारस्वराः ।
ताश्चिन्तामणिरश्मिभस्मिततमःस्तोमे सुमेरोर्गुहा-
गर्भे चण्डपगोत्रमण्डन ! भवद्गानानि देव्यो जगुः ॥ ६ ॥

देव ! त्वत्प्रतिपन्थिपार्थिवपुरीसौधाग्रभागादिव
प्राप्य व्योमविहारदुर्लभमपि प्रौढप्ररूढप्रभः ।
श्रीमच्चण्डपगोत्रमण्डन ! भवत्कीर्त्या जितो यामिनी-
जीवेशस्तनुते तृणं निजमुखे लक्ष्मच्छविच्छद्मना ॥ ७ ॥

गुणग्रामे रामे जितसितकरे सत्यपि निजे
स्वयं गृह्णासि त्वं परगुणमताद्दक्षमपि यत् ।
अयं लोभक्षोभश्चतुर ! चतुराम्भोधिरसना-
धनीशिक्षादक्ष ! स्फुरति किमु ते मन्त्रिमुकुट ! ॥ ८ ॥

मेनोन्झत्म्भुजेन त्रिपुररिपुरपि त्वत्प्रभुत्वप्रभावैः
शैलांगुल्यन्मुन्नेन त्रिदशसरिदपि स्वचरित्रप्रभावैः ।
प्रक्षेमल्लग्नेन प्रसभमगुभता लम्भिताः सप्रलज्जं
निर्मज्जन्ति स्म तस्मिन्सपदि तत्र गतास्तोयधौ वसुपाल ॥ ९ ॥
नत्वा भोगभुजां बिभर्ति वसुधामेव प्रभावाद्गुणां
रिन्दन्तीन्द्रकरत्नु तनि न विपुल् भवे न धात्रीमिमाम् ।
अन्वर्न्तरा भवद्गुनस्य हतिनो दृशे न विराजते
क्लिश्ने न विनता रुपाति न भरामेना क सागरे विभः ॥ १० ॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ११ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ १२ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १३ ॥

APPENDIX III

सुकृतकीर्तिकल्लोलिनी

चिन्तातीतफलप्रदः स दिशतु श्रेयांसि युगादिप्रभु-
  र्भेजुर्जन्मनि यस्य कल्पतरवः सर्वेऽप्युपादानताम् ।
नैत्थं चेत्कथमन्यथा वसुमतीमतिविप्रलब्ध्वर्थिनि
  श्रेयोर्थिष्वगुरौ न सांप्रतमी जग्मुर्जगच्छुपान् ॥ १ ॥
पायं पङ्कजजन्मवं कुमुदजन्मांहं नभःस्तोमयन्
  पुष्टिं सागरजनिरूपधिनां चन्द्राश्मयन् लोचनम् ।
पीयूषप्लवनिमग्ननिर्मलगवीसक्षालितक्ष्मातल-
  स्तापव्यापदपास्यतेऽस्तु जगतः श्रीमान्मृगाङ्को जिनः ॥ २ ॥
श्रीनेमिर्नवनीलनीरजरुचिः श्रेयांसि निःश्रेयस-
  श्रीविश्रान्तितनुस्तनोतु कृतिनां सौभाग्यभङ्गीगुरुः ।
यस्यः कज्जलकान्तिमा त्रिजगतीलीलावतीनेत्रयो-
  र्देहद्युतिपानचिह्नपदतामप्यापि विश्वातते ॥ ३ ॥
परमपदपुरप्रद्वारभूतो विभूत्यै
  स भवतु भवभाजां पार्श्वनाथो जिनेन्दुः ।
यदुपरि परिणामं तोरणस्रग्दलानां
  कलयति महहेतुर्भोगिनेतुः फणाली ॥ ४ ॥
छद्मोत्सेकितनीरभीरभिनभोगर्भं सगर्भीकृत-
  च्छायस्य च्छविभिः सुरस्य शिरसि स्वर्णद्युतिः शैशवे ।
धीक्ष्येव क्षणतः प्रदक्षिणविधिप्रह्वेषु वैमानिक-
  प्राग्भारेषु सुपर्वपर्वततुलां वीरः श्रयन्वः श्रिये ॥ ५ ॥
पुण्यैकहेतुं रसिनीरजन्मप्रभापटूपचितप्रभावैः ।
श्रीवर्द्धमानस्य जिनेश्वरस्य वाचं क्रमौ चक्रमपि स्मरामि ॥ ६ ॥
लीलासञ्चरणं च नूपुररणत्कारश्रियं च स्वयं
  बोद्धुं साधु निषेव्यते खगकुलोत्तंसेन हंसेन या ।
किञ्जल्कप्रसनप्रसक्तमनसस्तस्यैव हेतोः करे
  कुर्वाणा कमलं सदा भवतु सा ब्राह्मी परब्रह्मणे ॥ ७ ॥

जीयासुः कवयो नवोत्तमगुणग्रामाभिरामश्रियः
सर्वे शास्त्रतरङ्गिणीपरिवृढोल्लासैकचन्द्रोदयाः ।
येषां कीर्त्तिरुदारवैभवभवत्प्रौढप्रबन्धावली-
कल्लोला भुवनेषु पञ्चमपयोराशिश्रियं गाहते ॥ ८ ॥

राजा श्रीवनराज इत्यभिधया चापोत्कटः कोऽप्यभू-
द्गोत्रेण क्रियया च कश्चन वनावीरः समभ्युत्थितः ।
सूर्येणापि जितेन यस्य महसा बाल्येऽपि दोला-
तरुच्छाया नाम न नामिता दिशि दिशि क्रोधारुणं धावता ॥ ९ ॥

सूर्याचन्द्रमसौ कदाप्युदयतश्चेत्पश्चिमायां ततो
राज्यं स्यादिह सन्धयेति सुतया देशं समुद्राहयन् ।
येनास्यां दिशि वर्द्धमानमहसा राज्ञा च शूरेण च
प्रासेनाभ्युदयं महोदयपतिः पूर्णप्रतिज्ञः कृतः ॥ १० ॥

भूपा भुवोऽणहिलपाटकनामधेया
येन व्यधायि किल गूर्जरराजधानी ।
यत्रोदयन्नवनवाद्भुतभोगभाग्य-
श्रीणां नृणां बहुतृणं त्रिदशौकसोऽपि ॥ ११ ॥

एकाऽपि प्रमदा मदालसवपुर्यत्र प्रपापालिका
विश्राणा करकैरवेण करकं पूर्णं जलैरुज्ज्वलैः ।
रत्नस्तम्भभवन्निजप्रतिकृतिप्रान्ते कृतप्राञ्जलीन्
यूनो वीक्ष्य मृदुस्मितेन तनुते लज्जाविलक्षस्थितीन् ॥ १२ ॥

अस्मिन्नुन्नतवेश्ममौलिषु भवान् भावी सखेदः सखे
चक्रप्रस्खलनाकुलीकृतरथस्तस्मादितो गम्यताम् ।
भिन्नान्तस्तमसः सुवर्णकलशाश्चैत्यालिचूलाजुषः
सञ्ज्ञां चक्रुरधीरकेतनकरैर्यत्रेति मित्रं प्रति ॥ १३ ॥

स्फूर्जद्गूर्जरमण्डलावनिवधूवक्त्रोपमेऽस्मिन्पुरे
चैत्यं किञ्च विशेषकं व्यरचयत्पञ्चासराह्वं नृपः ।
यस्योच्चैःकलशश्चकास्ति रुचिभिः किञ्चिद्विभिन्नाम्बर-
द्युपामत्वच्यपदेशकेशपदवीसीमन्तसीमामणिः ॥ १४ ॥

धात्रीधुरीणभुजनिर्जितभोगिराजः
श्रीयोगराज इति भूरमणस्ततोऽभूत् ।
यस्य प्रतापतरणिस्तरवारिमेघ-
मूर्त्यन्तरेण नयकीर्तिजलं ववर्ष ॥ १५ ॥

आसीदीशो दोर्मदादित्यरत्नादित्यो रत्नादित्य इत्यस्य पट्टे ।
तीव्रं तेजो वह्निमह्नाय यस्याऽवर्षत्खड्गः शत्रुसंवर्त्तकाब्दः ॥ १६ ॥

जातः फणीन्द्रोऽङ्कुरवैरिसिंहः श्रीवैरिसिंहस्तदिलाविलासी ।
यत्कीर्तिकुल्या स्तुतिपैनवेन सिषेच लोकाननकाननेषु ॥ १७ ॥

श्रीक्षेमराज इति नन्दिरराज राजा येनाकृतेऽपि भुवने कृश एव शेषः ।
विस्मृत्य नृत्यदुरगीभरगीयमानतत्कीर्त्तिपानरसिको रसनं सुधायाः ॥ १८ ॥

राजा चामुण्डराजस्तद्भूमण्डलमण्डयत् ।
ससर्प विश्वे यस्याज्ञा नरेन्द्रैरप्यलङ्घिता ॥ १९ ॥

आहडस्तदजनि क्षितिनेता यस्य बाहुरिह नूतनराहुः ।
एककालगिलितौ रिपुतेजःकीर्त्तिसूर्यशशिनौ न मुमोच ॥ २० ॥

नम्रारीन्द्रमुखीमुखेन्दुविजयस्मेरक्रमाम्भोरुहः
श्रीभूमिर्भुवनैकभूषणमभूत्पट्टे विभुर्भूभटः ।
यत्कीर्त्तिर्गगनेऽपि पुष्पनिकरः स्वर्गेऽपि दुग्धोदधिः
क्ष्माखण्डेऽपि हरस्मितं विलसति श्वभ्रेऽपि चन्द्रप्रभा ॥२१॥

पीनश्रीर्भुजपन्नगोऽजनि यशोवार्द्धिर्जजृम्भे मुहुः
कम्पं खड्गलता ततान परितो जज्वाल तेजोऽनलः ।
यस्य क्षुण्णविपक्षवर्गवनितानिश्वासवातोर्मिभि-
र्जंतुः केतुचलाप्यभूदविचला चित्रं जयश्रीरसौ ॥ २२ ॥

स्वर्लोकः श्रयति स्म तस्य पदवीं चौलुक्यलक्ष्मीशिरो-
माणिक्यं हिमवद्विजिष्णुमहिमा श्रीमूलराजो नृपः ।
रेजे यस्य तमोरिपुस्त्रिपुरुषप्रासादकेतुच्छला-
दाकाशेऽपि विकासिकाशविशदा कीर्त्तिस्त्रिमार्गा नदी ॥२३ ॥

स्वक्रीतसिन्धुपतिलक्षसमुद्धतश्री-
कोटिर्यदीयतरवारिरवारितौजाः ।
कीर्त्याऽहसहिषि हरिं सुरदैत्यशेष-
क्षुब्धैकसिन्धुकलितैकमसिन्धिपं तम् ॥ २४ ॥

तेजःस्फूर्जितदीपदीपिनि सुधाशोभैर्यशोभिः शुभे
विश्वच्छद्मनि वाससद्मनि वशी भूमिं भुनक्ति स्म यः ।
शत्रुस्त्रीनयनोदबिन्दुजतृणस्तोमेन रोमाञ्चितां
सेनाभिः परिकम्पिनीं परिवृढो वोढा नवोढामिव ॥ २५ ॥
पाण्ड्यः पाखण्डिवेषं वहति न वहति व्रातसम्पातभीरुः
कीरः कर्णाटवीरस्त्यजनि रणभुवं व्याकुलो मालवेन्द्रः ।
वाच्यं किञ्चिन्न काञ्चीश्वरचरितमसावातुरः कस्तुरुष्कः
क्ष्माचक्राकान्तिभीमे प्रसरति सततं यत्प्रतापप्रभावे ॥ २६ ॥
भेजे तेजो गगनगहने यस्य पिङ्गस्फुलिङ्ग-
भ्रान्तिं बालारुणमणिरुचं प्राप कोऽस्त्यङ्गनायाम् ।
ईशो भासामपि दिवि दिवा किञ्च खद्योतपोत-
च्छायामायात्प्रतिनृपतिघटादुर्यशोदुर्दिनेषु ॥ २७ ॥
युद्धोड्डामरमण्डलाग्रदलितोद्दण्डारिमुण्डोन्नतिः
क्रीडाखण्डितकाण्डमण्डपसुरप्रत्यक्षदोर्डम्बरः ।
चण्डांशुद्युतिचण्डिमा तदभवच्चामुण्डराजः क्ष्मा-
जानिर्यस्य विभात्यखण्डविभुतापाखण्डमाखण्डलः ॥ २८ ॥
रोद . . . .
. . . . ।
क्षोणी चन्द्राश्मशालैरपि भुजगजगच्चन्द्रिकाचक्रवालैः
फुल्लत्काशप्रकाशैस्त्रिभुवनमभितो भाति यत्कीर्तिहासैः॥२९॥
मेरुश्चेत्परिकम्पते जलपतेर्मुञ्चन्ति चेद्वीचयो
मर्यादां श्रुतिमर्यमा त्यजति चेद्दुर्वी दिवं याति चेत् ।
तद्भज्येत परैरसाविति सतां सन्धां मुधा यो व्यधात्
सद्व्यक्षोभविघूर्णिनावनिरजःक्रूसेऽपि तत्तादृशे ॥ ३० ॥
सेलत्वङ्गपडङ्घ्रिवेल्लिनभुजावल्लिर्भुवो वल्लभः
श्रीमान्वल्लभराज इत्यजनि तयत्तेजसा ताडितम् ।
शीतं स्फीतमभूत्तमश्च जगतः प्रत्यर्थिसार्थंगतं
नेदं चेदिह कम्पकालिमगुणौ कस्मादकस्मादिमौ ॥ ३१ ॥
भ्रभ्रं सिन्धुरसुप्तगा वसुधगा भूमि भटौघैर्दिवं
सश्चिस्मिरजोभरेण पिदधे सोऽयं जगज्झम्पनः ।

[illegible]
[illegible] ॥ १२ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १३ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १४ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १५ ॥
[illegible]
[illegible] वेगात् ।
[illegible]
[illegible] ॥ १६ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १७ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १८ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १९ ॥

कान्ते कृष्णेऽभिभूते जगदयनपुषा वाहुना विग्रहेण
क्षिप्ते सूनावनङ्गे पितरि जलपतौ निर्जिते सैन्यपूरैः ।
वन्धौ दोषाकरे तु प्रथममपि मुखालोकभग्नप्रभावे
लक्ष्म्यास्तेनेह तेने हरणमुरुयशोदौत्यदत्तस्पृहायाः ॥ ४० ॥

मौक्तिकद्युतिजलोज्ज्वलमन्तर्मूर्ध्नि कुम्भयुगलं कलयद्भिः ।
योऽवरोधविधुरैर्मिलिताङ्गैर्वैरिभिः करिकुलैश्च सिषेवे ॥ ४१ ॥

अर्थिव्यर्थितदुःस्थदुर्विधिलिपिर्द्विट्कुम्भिकुम्भच्छिदा-
सिंहः श्रीजयसिंहदेवनृपतिः श्रीवेश्म तस्मादभूत् ।
सङ्ख्यासङ्ख्यहतावनीधवनवस्वर्वासिसन्तुष्टये
चक्रे यः क्रतुचक्रवालमवनीशक्रो न शक्रश्रिये ॥ ४२ ॥

पद्मा पद्ममपास्य पङ्कजनितं यस्यारिकेशावली-
रोलम्बप्रविरोलदङ्गुलिदलं भेजे कराम्भोरुहम् ।
शेषं वायुवशं विसृज्य सवलं दोर्नागमागादसिः
कृष्णोऽपि प्रियमेलकाभिधमभूत्तत्तीर्थमेतद्भुजः ॥ ४३ ॥

न्यस्यावश्यं शिरसि विरसं क्रन्दतां पादमेषां
राज्यं ग्राह्यं द्रुतमिति रणे यः प्रतिज्ञां प्रतेने ।
एतत्पादोपरि तु परितः स्वं परिन्यस्य मौलिं
प्रीतेरन्तः प्रतिनृपतिभिः प्रत्युत प्रापि लक्ष्मीः ॥ ४४ ॥

वाजभ्राजितवाजिराजिचरणक्षुण्णक्षमामण्डल-
प्रोद्यत्क्षोदकदम्बडम्बरपरिच्छन्नाम्बरे सङ्गरे ।
यत्कौक्षेयकदण्डखण्डितरिपुक्ष्मापालमालावृति-
व्यासक्ता न परं पुरन्दरपुरीनार्यः स्वकार्यक्षमाः ॥ ४५ ॥

शोषः सैष जयाय शोजलनिधौ शान्तिः प्रतापानले
शत्रूणां शिरसि च्युतेऽपि हसितं वृत्तं क्वचित्क्वचपि ।
सत्यं सद्रसद्गरस्य महिमा सोत्साहमन्यस्थिते-
र्यस्योर्ध्वः करवाल एष स कथं सिद्धो न सिद्धाधिपः ॥ ४६ ॥

विद्वोजसि गते भयादनिविडौजसि स्वर्गिरिं
तदीयदिशि यः स्फुरन्निह महोग्रदाःक्ष्माकृतौ ।

अरोपयदहो पयःपतितटेऽधुनाप्यन्वहं
ततोऽभ्युदयतो नवौ रविनिशाधवौ पल्लवौ ॥ ४७ ॥
रक्ष्यां रक्षितुमक्षमे दिशमपि श्यामे सदुःखे यमे
यद्भृत्यैरभिभूतदक्षिणककुब्भागैर्द्विषां भावितः ।
मा स्म ग्रासमहि दुःसहैरिति नताः पाराय वारांनिधे-
र्भेजुः सेतुमुखं ततः कपिभयाच्चुक्षोभ रक्षोभरः ॥ ४८ ॥
विल्लासाः पाशं निजतनुविनाशाय वरुणः
शुचा भेजे विभ्रत्यपरहरितो यस्य च यशः ।
किमन्यच्चन्द्रार्काविह दिशि गतौ यस्य च यशः-
प्रतापाभ्यामम्भःपतिपयसि दीनौ निपततः ॥ ४९ ॥
यस्मिन्नुत्तरदिग्गते चलचलच्चूर्णावलीभिः स्थली-
भूयं मेति नदीपतिर्द्दुलमयं मेरोः परेणागमत् ।
तेने किञ्च निकेतनं धनपतिः कैलासशैले सुख-
प्रायम्मन्यमना मनागपि न चासुव्रततटं शूलिनः ॥ ५० ॥
तेजोवह्निहुताष्टदिग्नृपसमिद्यज्ञानयूपोपमै-
र्नेदृक्षोऽपि पतिः क्षितेरिति दिशामूर्ध्वाङ्गुलीसन्निभैः ।
आलानप्रतिमैर्दिगीशकरिणां दिग्मण्डपोत्तम्भन-
स्तम्भस्तोमनिभैश्च यस्य विजयस्तम्भैर्दिगन्ता बभुः ॥ ५१ ॥
शार्ङ्गं शार्ङ्गधरस्य शैलरमणि शूलायुधस्य क्षिपं
वज्राग्रस्य रदं परभ्वदभृतः स्वर्लोकलीलाजये ।
उत्कर्षार्थितया विलम्बतु भटो विदर्भकधाम्ना यशो-
नाम्ना यस्य हृता जहार तु कुतो युग्यं जरद्रावणः ॥ ५२ ॥
अस्य त्रिपमविमस्य न मुदे श्लाघा जगज्जाङ्घिकी-
लङ्घ्यानामपिकष्टमष्टककुभां जैत्रायमैत्रायती ।
क्षोणीकम्पिनि धूलधूलिनि बले यस्याहितैर्विजृम्भरः
दीपो नाम ननाम धाम मुमुचे भानुर्नभोभूषणम् ॥ ५३ ॥
मान्त्रधामवशो भ्रमभोगिलोकः क्षितिं जपन् ।
येन सर्परदैत्येन्द्रः पुरीपरिसरे धृतः ॥ ५४ ॥
दृष्टोऽभून्मुशलध्वजः स्फुरत्प्रालम्बानेन जिष्णुः स्मय-
भ्राजिष्णुर्मुदितः समुद्रमथनो यस्योऽपि मुद्रासुरः ।

उत्क्षिप्ते किल वर्वरस्य शिरसि क्रूरस्य विश्वत्रयी-
जेतुर्येन तदा विधुन्तुदधिया भीतस्तु शीतद्युतिः ॥ ५९ ॥

सञ्जज्ञे नृपतिशतैः कृताङ्घ्रिसेवः क्ष्मापालस्तदनु कुमारपालदेवः ।
निर्वीराविभवमुचापि येन मुष्टा निर्वीरा रिपुवसुधा नितान्तपुष्टा ॥
सैन्यमकम्पितधराविधुरात्मकेषु पोतैरलङ्घ्यसलिलेषु सुर...
श्रीजैनचैत्यरचनेन शिलोच्चयेषु यस्याजनिष्ट चरणः शर...
यस्य सद्मनि सदा हयहेतोः खाद्यमुद्गवलयं दलयद्भिः
सिच्यते सुचिरसञ्चितशोकैर्वैरिभिर्नयनवारिभिरेव
दास्यवर्त्तिन इवास्य समुत्यश्वासनाशितृणासु
प्रातराशु सलिलेन यदीयद्वारभूमिषु रजः ...
अग्रे हम्मीरवीरश्चिरमजिरमहीपादपः
क्रीडाभृङ्गः कलिङ्गः सदनवदनगो
अन्ध्रः कर्णाटलाटौ ... सुर...
क्रोडस्तम्भाः स ...
कथ्यन्ते न महीभृतः
माहात्म्यं स्तुमहे ...
मर्यादामतिलङ्घयन् ...
ऽर्णोराजः स ...
दर्शं ...
... सनासना...
वित्रस्तस्य चमूचरैः
प्रस्वेदाम्बु जगाल ...
क्षीणत्वं दाक्षिणात्या
दुःस्वादश्रूणि हूणी
कुब्जाऽऽसीत्कन्यकुब्जा
वृन्दं खेदा...
कोदण्डं स्वकरे कुरुते
न्यस्तो वेत्ति नितम्बतो
युद्धक्षोणिषु दक्षिणः क्षि...
द्वाङ्मृत्युसहस्रचक्षुषि ...

नागेन्द्रस्तम्भः प्रबलजयकुम्भीन्द्रनमद्धि-
पर्दोर्दण्डद्विपदुर्धरपरिवृढैः पीतरदैः ।
हयोल्लासत्कांतार्पितनवरजसा सिन्धुपरिगां
स्वर्गंगास्य प्रीतामिति नमितः श्रीकृष्णपतिः ॥ ६५ ॥

पदं विजयसम्पदामजयपालदेवोऽभव-
त्रिपक्षपतिमृत्युमूर्तय बभूव भूपाङ्गजः ।
रराज गुरराजचक्रगति यानवृद्धिम्बित-
त्रिपादयविलोचनाम्बुजसहस्रनेत्राश्रितः ॥ ६६ ॥

यस्मिन्नश्नति देवमनोऽङ्कणभुवि भ्रान्तेऽपि मत्तद्विपे
नेत्रुनां नु नृपा व्ययावकल्पाः सेवामपर्याप्तया ।
श्रीकण्ठामतमानिमानपि पुनः प्रेक्ष्य द्विपो नापिवत्
द्रुतपदमात्मजगण्डतटनवर्षा कुर्पत्यवशामिव ॥ ६७ ॥

आजन्मप्राप्तहेतुप्रमसमदहदः कण्टकाः कण्टकश्रु-
द्रोणीपीठमृत्स्यपोऽपि स्थलकुपलशिलाभोगभुमाद्रुपोऽपि ।
अद्युटं नर्तयित्वा भूतपदमभवन्यस्य सेनाभटानां
निःस्वानध्यानजैः प्रत्यरतुरगभृतां पश्यतामप्यदृश्याः ॥ ६८ ॥

तमहतमहं यद्वा पथ्या समं न समानये
यदि तदवनीनेता नेति प्रणीतरणो रिपुः ।
किमपि न पुनः कर्तुं भर्तुः स यस्य दाशारुत-
श्रियतममुचत्साज्यं राज्यं सतामचलं वचः ॥ ६९ ॥

भूतं श्रीसिलतातः समजनि श्रीमूलराजो नृप-
स्तत्पट्टे करवेलिपल्लवलक्ष्मापालको बालकः ।
यस्मै दण्डमयप्रहर्षकृतये हम्मीरभूमीरुह-
प्रस्वेदमभयं समर्पितवती मातेव कौतुहलात् ॥ ७० ॥

सन्तापं यत्प्रतापस्य तुरुष्कैरसहिष्णुभिः ।
आपादमस्तकं चक्रे ध्रुवं वासोऽवगुण्ठनम् ॥ ७१ ॥

रिपुर्ग्रामग्रामभोधपरयनदीमातृकयशा
स्त्रिशार्माशो भीमः समभवदुदात्तस्तदनुजः ।
अलङ्घ्यार्धिस्तोमः पुर पु विभक्ताधिपु फल-
प्रदेषु प्रक्षेपं विरचयति दानैकरसिकः ॥ ७२ ॥

उत्क्षिप्ते किल वर्वरस्य शिरसि क्रूरस्य विश्वत्रयी-
जेतुर्येन तदा विधुन्तुदधिया भीतस्तु शीतद्युतिः ॥ ५५ ॥
सञ्जज्ञे नृपतिशतैः कृताङ्घ्रिसेवः क्ष्मापालस्तदनु कुमारपालदेवः ।
निर्वीराविभवमुचापि येन मुक्ता निर्वीरा रिपुवसुधा नितान्तपुष्टा ॥५६॥
सैन्यप्रकम्पितधराविधुरात्मकेषु पीनैरलङ्घ्यसलिलेषु धुनीचयेषु ।
श्रीजैनचैत्यरचनेन शिलोच्चयेषु यस्याजनिष्ट चरणः शरणं रिपूणाम् ॥५७॥
यस्य सद्मनि सदा हयहेषाः स्नापयन्त्रुवलयं दलयद्भिः ।
भिद्यते सुचिरसञ्चितशोकैर्वैरिभिर्निजगवारिभिरेव ॥ ५८ ॥
दारपरासिन इवास्य समुल्लसासनाशिततृणास्तु विपक्षाः ।
मन्दिरासु सलिलेन पट्टशालारभूमिषु रजः शमयन्ति ॥ ५९ ॥
अथ हम्मीरवीरचिरगतिरमर्षोपादपः पादपम-
कोडाभूद्भ्रः कलिङ्गः सदनपदनगो मेदपाटः कपाटः ।
अन्धः कर्णाटलाटौ कुम्भकुल्मासद्दगोडाद्दर्थोत्राः
कोटाकलनाः सभायामिति नृपतिकुलैरात्कुलैरावृतो यः ॥ ६० ॥
स्यन्ते न महाकुलः कति महीपालाः महीदोगरा
मारापमं भुमिद् नु हेतुनिगमार्जनस्य चेतोहरम् ।
नर्णाद्रामतिलद्दुगत् [illegible]दिर्नाथादितो
[illegible]: स जगाम [illegible]नागेषु भयोन्नतिः ॥ ६१ ॥
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] यस्य दुरोदा पुनि ।
[illegible] सह तथा [illegible] पुनः
[illegible] जगाम [illegible] तथा ॥ ६२ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ६३ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ६४ ॥

जगद्धन्यम्मन्यः प्रबलजलदुर्गार्जनमयै-
र्यदीयैरुच्चद्भिर्वलपरिवृढैः पौरुषहृदैः ।
इयोत्खातक्षोणीविततरजसा सिन्धुपरिखां
स्थलीकृत्य क्रीडासमिति शमितः कौङ्कणपतिः ॥ ६५ ॥

पदं विजयसम्पदामजयपालदेवोऽखिल-
क्षिपन्नृपतिमृत्युभूरथ बभूव भूवल्लभः ।
रराज सुरराजवज्जगति यस्तनूडम्बित-
प्रियाचयविलोचनाम्बुजसहस्रनेत्राश्रितः ॥ ६६ ॥

यस्मिन्पश्यति वेश्मनोऽङ्गणभुवि भ्रान्तेऽपि मत्तद्विपे
नेशुर्नाशु नृपा व्ययायकृपयः सेयामयव्रीडया ।
शोकश्यामतमानिमानपि पुनः प्रेक्ष्य द्विपो नापिबत्
दग्धक्ष्मारुहखण्डखण्डनविधौ कुर्वन्नवज्ञामिव ॥ ६७ ॥

आजन्मत्रासहेतुश्रमसमदहदः कण्टकाः कण्टकत्तु-
द्रोणीचीत्कृत्त्यचोऽपि स्खलदुपलशिलाभोगभुमाङ्घ्रयोऽपि ।
अद्वुठं नर्त्तयित्वा भृतपदमभवन्यस्य सेनाभटानां
निस्वानध्वानजैत्रत्वरतुरगभृतां पश्यतामप्यदृश्याः ॥ ६८ ॥

तमहृतमहं यद्धा यध्वा समं न समानये
यदि तदवर्नानेता नेति प्रणीतरणो रिपुः ।
किमपि न पुनः कर्तुं भर्तुः स यस्य शशाक त-
त्क्षिपतममुचत्साज्यं राज्यं सतामचलं वचः ॥ ६९ ॥

मूलं कीर्त्तिलतालतेः समजनि श्रीमूलराजो नृप-
स्तत्पट्टे करकेलिकन्दुककलक्ष्मापालको बालकः ।
यस्मै दण्डमखण्डहर्षकृतये हम्मीरभूमीरुह-
प्रस्वेदप्रभवं समर्पितवती मातेव कौतुहलात् ॥ ७० ॥

सन्तापं यत्प्रतापस्य तुरुष्कैरसहिष्णुभिः ।
आपादमस्तकं चक्रे ध्रुवं वासोऽवगुण्ठनम् ॥ ७१ ॥

रिपुस्त्रीनेत्राम्भोधरयनदीमातृकयशा
विशामीशो भीमः समभवदुदात्तलदनुजः ।
अलब्धाधिंस्तोमः पुर पु विभक्ताधिंषु फल-
प्रदेषु [प्रदेपं विरचयति दानैकरसिकः ॥ ७२ ॥

उत्क्षिप्ते किल वर्बरस्य शिरसि क्रूरस्य विश्वत्रयी-
जेतुर्येन तदा विधुन्तुदधिया भीतस्तु शीतद्युतिः ॥ ५५ ॥
सञ्जज्ञे नृपतिशतैः कृताङ्घ्रिसेवः क्ष्मापालस्तदनु कुमारपालदेवः ।
निर्वीराविभवमुचापि येन मुष्टा निर्वीरा रिपुवसुधा नितान्तपुष्टा ॥५६॥
सैन्यप्रकम्पितधराविधुरात्मकेषु पोतैरलङ्घ्यसलिलेषु धुनीधवेषु ।
श्रीजैनचैत्यरचनेन शिलोच्चयेषु यस्याजनिष्ट चरणः शरणं रिपूणाम् ॥५७॥
यस्य सद्मनि सदा हयहेतोः खाद्यमुज्ज्वलयं दलपङ्क्तिः ।
सिच्यते सुचिरसञ्चितशोकैर्वैरिभिर्नयनवारिभिरेव ॥ ५८ ॥
दास्यवर्त्तिन इवास्य समुत्थश्वासनाशिततृणासु विपक्षाः ।
प्रातराशु सलिलेन यदीयद्वारभूमिषु रजः स्थगयन्ति ॥ ५९ ॥
अग्रे हम्मीरवीरश्चिरमजिरमहीपादपः पादपद्म-
क्रीडाभृङ्गः कलिङ्गः सदनवदनगो मेदपाटः कपाटः ।
अन्ध्रः कर्णाटलाटौ कुरुमरुमुरलावङ्गगौडाङ्गचौडाः
क्रोडस्तम्भाः सभायामिति नृपतिकुलैराकुलैरावृतो यः ॥ ६० ॥
कथ्यन्ते न महीभृतः कति महीपांसो महीशेश्वरा
माहात्म्यं स्तुमहे तु हेतुनिगमादेतस्य चेतोहरम् ।
मर्यादामतिलङ्घयन् रसलसद्वाहिनीवाहितो
ऽर्णोराजः स जगाम जाङ्गलमहीभागेषु भग्नोन्नतिः ॥ ६१ ॥
दर्शं दर्शमसह्यदर्शनकचं कल्पान्तशिल्पान्तक-
प्रक्रीडद्रसनासनाभिमसितो यत्खड्गखेलां युधि ।
विभ्रस्तस्य चमूचरैः सह तथा प्राग्विद्वलक्ष्मा भुजः
प्रस्वेदाम्बु जगाल जाङ्गलभुवोऽभूवन्नृपा यथा ॥ ६२ ॥
क्षीणत्वं दाक्षिणात्या व्यरचयदमुचन्मालवी बाल्यवीक्षा-
कुम्भादश्रूणि हूणा शुचमभित दधौ जाङ्गली नाङ्गलीलाम् ।
कुन्ताऽस्मीन्कर्णकुन्ता शिरसि सुनवरान्कौङ्कणा कङ्कणानां
वृन्दं खेदाद्रिगौडावनिभृति चलिते पार्थिवे यत्र गौर्जे ॥ ६३ ॥
कोदण्डं स्वकरे करोति कुरुते मन्त्रं गलत्कुङ्कुम-
म्लानो वेत्ति निनम्यतो न यमनं कारां न धारांपिनः ।
युद्धश्रोणिषु दक्षिणः क्षितिपतिर्निर्क्षोददक्षोदग-
द्युद्धर्मत्सुमहद्वयथ्युषि गुरुर्गेमिन् धनुर्गुर्विति ॥ ६४ ॥

जगदन्यम्मन्यः प्रबलजलदुर्गार्जनमयै-
र्यदीयैरश्वद्भिर्बलपरिवृढैः पौरुषपदैः ।
हयोत्खातक्षोणीविततरजसा सिन्धुपरिखां
स्थलीकृत्य क्रीडासमिति शमितः सौड्डपतिः ॥ ६५ ॥

पदं विजयसम्पदामजयपालदेवोऽखिल-
क्षितिपतिमृत्युभूरथ बभूव भूपद्रुमः ।
रराज सुरराजवज्जगति यस्तदुद्भिम्बित-
प्रियाक्षयविलोचनाम्बुजसहस्रनेत्राश्रितः ॥ ६६ ॥

यस्मिन्पश्यति वेश्मनोऽङ्गणभुवि प्रान्तेऽपि मत्तद्विपे
नेशुर्नाशु नृपा व्यपायकृपया सेवामयर्यादया ।
शोकश्यामतमानिमानपि पुनः प्रेक्ष्य द्विपो नाविपत्
दग्धक्ष्माभृद्वपदुस्खण्डनविधौ कुर्वन्नवज्ञामिव ॥ ६७ ॥

आजन्मग्रासहेतुभ्रमसमदहदः कण्ठ्याः कण्ठपाडु-
द्रोणीपीतकृत्यथोऽपि स्खलदुपलशिलाभोगभुग्नाङ्घ्रयोऽपि ।
अक्षुण्णं नर्तयित्वा भृतपदमभवन्यस्य सेनाश्वानां
निस्त्यानस्थानजेत्रस्यरतुरगभृतां पद्धतामप्यदृप्याः ॥ ६८ ॥

समहतमहं यद्वा पथ्या शमं न समानये
यदि तवचर्नानेता नेति प्रणीतरणो रिपुः ।
किमपि न पुनः कर्तुं भर्तुः स यस्य दशाक न-
क्षिपतमनुपत्याऽयं राज्यं समामचलं वचः ॥ ६९ ॥

मूलं कीर्तिलताततेः समजनि श्रीमूलराजो नृप-
स्तत्पट्टे कलवेश्चिकनृकबलक्ष्मापालको बालकः ।
यस्मै दण्डमगरणदहर्षतनये हम्मीरभूमीभृ-
त्प्रावेदनमयं समर्पितवती मातेव श्रीनुहरत् ॥ ७० ॥

सन्तापं यत्प्रतापस्य गुर्जरेश्वरहिण्डुभिः ।
आपादमस्तकं दधे ध्रुवं दाहोऽवगुण्ठनम् ॥ ७१ ॥

रिपुस्त्रीनेत्राम्भोपदरघर्दामानुकदला
विलासान्तो भ्रमः समभवद्दासलदनुजः ।
अमरूपार्पितोऽम्भः पुर पु क्षितरुचार्पिषु पल-
क्षिरक्षति हार्दैश्चरहिताः ॥ ७२ ॥

संलीनानामनुतटवनं तीरविश्रान्तनीर-
स्त्रीतुल्यानां यदरिसुदृशां दिक्षु रेजुर्मुखानि ।
उत्कल्लोलः सह बहुविधैरेव रत्नाकरोऽयं
राज्ञो रत्नान्यतनुत बहिः सोमनामानि मन्ये ॥ ७३ ॥
धाम्नां धाम कुमारपालधरणीपालप्रसादास्पदं
चौलुक्यो धवलाङ्गभूर्गुरुमतिः श्रीभीमपल्लीपतिः ।
अर्णोराजनृपो न्यधत्त नृपतिं मामेतदीयः पिता
मत्त्वैवं लवणप्रसादनृपतौ क्ष्माभारमेष न्यधात् ॥ ७४ ॥
यत्खड्गदण्डयमुनाम्भसि मेदपाट-
चन्द्रावतीपुरपती त्रिदिवाय मग्नौ ।
चक्राम चक्रमवनेरथ पूर्णमर्णो-
राजस्य तस्य तनयो लवणप्रसादः ॥ ७५ ॥
धारारण्यविलङ्घनैरतिघनै रीणाप्यरीणामहो
राजिर्वाजिविजित्वरत्वरगतिर्वित्रस्य यस्याहवे ।
स्वामात्यक्रमकर्ममर्मररवानाकर्णयन्ती गता
प्राणत्राणवनावनावपि भिया मिथ्या न विश्राम्यति ॥ ७६ ॥
कोपाग्निज्वलितास्तटस्थवलवत्फूत्कारविस्फारिता
निर्भग्नाध्वरणेन काचकुतपप्राया निकाया द्विषाम् ।
तद्दुष्कीर्त्तिमिपद्रवन्नवमपीचक्रेण चक्रेऽम्बरं
श्यामं यस्य यशःपयोभिरभितः प्रक्षालितं निर्मलैः ॥ ७७ ॥
किं वर्ण्यो लवणप्रसादनृपतिः पाणौ कृपाणच्छलं
कालं बालमहो महोभरजितादादाय शूरादपि ।
यो मुष्टिग्रहलालितं प्रतिपदं कोपारुणः कम्पयन्
दिग्नेता रिपुमुण्डमोदकचयैरुच्चैरुचं नीतवान् ॥ ७८ ॥
नताशेषद्वेषिक्षितिपकृतपूजः प्रतिपदं
तनूजस्तस्यास्ते भुजगजगदीशद्युतियशाः ।
अधीशो धीराणां धवलकुलधौरेयधवलः
श्रियां सौधं धीमान् धवलचरितो वीरधवलः ॥ ७९ ॥
देशोऽरण्यप्रदेशो नगरमगरसा कन्दरा मन्दिराली
तूली धूलीनिवेशस्तृणभृतकबरीधानमेवोपधानम् ।

कायच्छायाऽनुगत्री प्रतिदिनमशनं कन्दमूलं दुकूलं
वल्कं दारिद्र्यकल्कं सचिव इति शुचिर्यद्विषां राज्यलक्ष्मीः ॥८०॥

न किं स हरितुल्यतास्तुतिषु लज्जते यज्जितै-
ररातिनिवहैर्महागिरिगुहागृहैकस्पृहैः ।
विजित्य मृगवैरिणो निजपुरे नियुक्ताः स्वयं
गृहोपवनभूरुहां विरचयन्ति रक्षां किल ॥ ८१ ॥

दूरं दुर्ललितेन यस्य महसा शङ्केऽम्बरं त्याजिता
कीर्त्तिर्वैरमहीभृतां तव भवद्वैलक्ष्यकृष्णच्छविः ।
गूढक्ष्माधरकुञ्जपुञ्जसदनोत्सङ्गे तमश्छद्मना
चक्रे नाशविनाशमेव रुदतीवाष्पोपमैर्निर्झरैः ॥ ८२ ॥

अन्तर्व्योमस्रवन्तीमधुरमधु विधुच्छद्मशुभ्रच्छदं दिक्-
पत्रं नक्षत्रलक्षच्छलजलकणिकं भानुमञ्जापरागम् ।
भ्रान्तध्वान्तद्विरेफव्रजमजरगिरिव्याजकिञ्जल्कमेत-
ल्लीलां नीलाम्बुजस्य श्रयति विपदहो यद्यशस्तोयराशौ ॥८३॥

अमासताद्दशागुणां युवतिं नितम्ब-
स्तम्बस्तनस्तवकभारभृतोऽहसन् याः ।
प्रासासु यस्य पृतनासु पुरे रिपूणां
तास्त्रासकालललसिता हसितास्तथाऽपि ॥ ८४ ॥

प्रतिदिनमपि रौद्रैर्यस्य तप्तः प्रतापै-
रिति समिति समेतः सम्प्रविष्टोऽसिदण्डे ।
जिगमिषुररिवर्गः स्वर्गमग्रे तडागं
हिममगमिव मेने भानुमानन्दमग्नः ॥ ८५ ॥

यस्य न्यक्षितचापचापलचलद्धाराधरोर्मीनय-
व्यस्तग्रस्तसमस्तसैनिकजनव्यालोकशोकाकुलाः ।
खेदस्वेदमयं पयःकणगणं भाले दधुर्भीरुषु
व्यक्तं मौक्तिकपट्टबन्धनमिव प्रत्यर्थिपृथ्वीभुजः ॥ ८६ ॥

युद्धे युद्धेषु यस्मिन् रिपुनृपनिकरः केदारव्योमकेश-
ब्रह्मादीनां पदाब्जैरपि मनसि धृते रक्षितो न क्षतेन्यः ।
रक्षत्यात्मानमात्मक्रमकमलयुगमासेवनात्तादा-
देवाभ्यो देवतान्यः क्वचिदिव भुवने नाधिकोऽभून्नवाद्यैः ॥८७॥

यत्खड्गक्षतकुम्भिकुम्भविगलत्कीलालकल्लोलिनी-
पङ्क्तिर्वैरकयशोमहीरुहमहो निर्मूलयन्ती द्विपाम् ।
तेषामेवमहोदयानलभरं शान्तिं नयन्ती ययौ
मुक्तामण्डलमण्डिताम्बुधिमगात्तेनैव रत्नाकरः ॥ ८८ ॥
यद्दोर्मण्डलकुण्डलीकृतधनुःप्रोड्डीनकाण्डावलि-
न्यासत्रासपराः परं प्रियतमा नेशुर्द्विषां वक्षसः ।
तासामप्युरसो रसोत्तरलसद्दुःखातुराणामयं
कन्दर्पः करकोटिकुट्टनदराद्दूरेण तूर्णं ययौ ॥ ८९ ॥
प्रत्याकारच्छलगुरुदरीनिःसृतः श्यामकान्तिः
सर्पन्सर्पश्रियमकलयद्यस्य पाणौ कृपाणः ।
यं व्यालोक्य प्रसृमरयशोराशिनिर्मोकभाजं
द्वेषिक्षोणीपरिवृढमहोदीपकः प्राप शान्तिम् ॥ ९० ॥
युद्धपर्वणि कदापि न दृष्टं यस्य पृष्ठमसुहृन्निकुरम्बैः ।
सप्रतिज्ञमिव वीक्षितुमुच्चैस्तैश्चिरादनुचरत्वमभाजि ॥ ९१ ॥
कुण्डलप्रतिमितस्वभुजाभ्यां यश्चतुर्भुज इव प्रतिभाति ।
चारुचक्रमनुबन्धि दधानो बाणयुद्धजितकामविपक्षः ॥ ९२ ॥
यत्पदाम्बुजयुगं रणधूलीधूसरं चिकुरमार्जनिकाभिः ।
मार्जयन्ति विनता रिपुनार्यः श्रीनिकेतमिव हस्तधृताभिः ॥ ९३ ॥
यद्दानप्रभवप्रभूतकनकप्राग्भारसारस्फुर-
न्नेपथ्यप्रचयं प्रकम्पितरुचः प्रेक्ष्य द्विजातिप्रियाः ।
विन्ध्योल्लासभयाद्घटोद्भवमुनेर्योग्योऽप्युपेतो न य-
ल्लोपामुद्रिकया तिरस्कृतिगिरा तस्मादुपालभ्यते ॥ ९४ ॥
यस्मिन्दाननिदानकाञ्चनचयस्मेरोत्करे कर्णिको-
त्तालस्तालदलं न वाञ्छति जनः प्राणप्रियाप्रीतये ।
तस्मान्मूलपथेऽखिले फलगलन्मैरेयसिक्तोल्लस-
त्तृष्णाभिलूणराज एष समभूत्तथ्याभिधानस्ततः ॥ ९५ ॥
भ्रूभङ्गिप्रतिबिम्बतोरणदलं प्रौढप्रतापोच्चल-
त्स्योर्दीपमदभ्रशुभ्रयशसा लिप्तं सुधास्पर्द्धिना ।
पद्मासद्म विभाति वीरधवलक्षोणीशसम्राट् पुरो
युद्धकुण्डविरोधिरोधिपरिणयाविष्कारणाराजलम् ॥ ९६ ॥

उपार्जि विभुनाऽद्भुता चतुरता च येना वशं
क सम्प्रति महामना पुनभरे भवेयं सुर्ना ।
अनेन सद्दिनरिति स्फुटसभाजनैर्भोजनैः
धियामिति सभाजनैः शुचिविचारमूले यथः ॥ ९७ ॥
वंशोऽयं प्रथितोन्नतिः प्रभवति प्रान्याट इत्याह्वया
पुण्यः पुण्यकुमारसेन शुचिना संप्रेक्ष्यलेककियः ।
दिव्यामम्बरलक्ष्मिर्यां सुचरितप्रासादमासादयन्
पांसि पेशनवांशुकेन नमुते यः स्पर्धिनीसर्द्धिनाम् ॥ ९८ ॥
अन्विष्टो यदि तत्कृतो गुरुगुणप्रोद्विर्जिल्लस्तत्कृत-
स्तेजस्वी यदि धामतां हृदि गतश्चूडामणिप्रेत्कृतः ।
वंशेऽस्मिन्नजनिष्ट विष्टपनमस्यराति र्कीर्तिप्रभा-
शुभ्रो मौक्तिकरत्नवद्भवनपर्यामस्थितमण्डपः ॥ ९९ ॥
मण्डनप्रसाद इति तस्य सुनस्ततोऽभू-
त्सत्कीर्तिभिर्धवलितेऽम्बरभित्तिभागे ।
हेलो लसी लिपिरयस्य रथाङ्गबन्धोः
कीदारयः प्रकटमेकरथाङ्कशोभी ॥ १०० ॥
समजनि जिनसेवानित्यहेवाकवृत्तिः
प्रगुणगुणगणश्रीस्तस्य कान्ता जयश्रीः ।
जगति घनतमोभिः कश्मले मानसान्तः
किल विलसति यस्याः शुद्धहंसो विवेकः ॥ १०१ ॥
माधुर्यधुर्यमधुलोभगुणैकशोभ-
निष्कम्पसम्पदलिनीनलिनीवनश्रीः ।
सूरस्ततस्तनुभवोऽनुभवोपभुक्त-
भाग्यप्रभावविभवो नरभूर्बभूव ॥ १०२ ॥
स श्रीमानुदयानलोज्ज्वलरुचिर्मैत्र्यं दधानो जने
शूरः सूरतमः समुच्चयभिदाशूरः कथं वर्ण्यते ।
अन्योन्यव्यतिषङ्गसङ्गतरुचिर्व्योमस्थले पल्वले
तेजःकीर्तिमिषेण चक्रमिथुनं संयोजयमास यः ॥ १०३ ॥
भ्राता वातायन इव प्रियां तस्य निःसीमकीर्ति-
स्तोमः सोमः समजनि जनालोकनीयः कनीयान् ।

देवो देवेष्विव जिनपतिर्मानसे मानसेका-
यस्यावश्यं नृपतिषु पतिः सिद्धराजो रराज ॥ १०४ ॥
विश्वानन्दकरः सदा गुरुरुचिर्जीमूतपूतोन्नतिः
सोमः कोऽपि पवित्रचित्रविकसद्देवेशधर्मोन्नतिः ।
चक्रे मार्गणपाणिशुक्तिकुहरे यः स्वातिवृष्टिव्रजै-
र्मुक्तैर्मौक्तिकनिर्मलं शुचि यशो दिक्कामिनीभूषणम् ॥ १०५ ॥
एतस्य विकसद्धर्मारामस्याजनि वल्लभा ।
सीता भूतनयाप्येषा न कुशीलवलन्मतिः ॥ १०६ ॥
आशाराज इति व्यराजयदथ क्ष्माखण्डमाखण्डल-
क्रीडासिन्धुरपश्यतोहरयशःस्तोमेन पुत्रस्तयोः ।
श्रीमान्सोमसमुद्भवो निजभवेऽम्भोधौ गिरीशान्गुरू-
न्सेतूकृत्य तिरोदधे स्वकुलजाहङ्कारसुष्णग्लुतः ॥ १०७ ॥
यस्तीर्थानां मकरमकरोल्लोकनिर्माणकर्मा-
लङ्कर्माणो विधिरधिगतः सोऽम्बुजन्माङ्गजन्मा ।
आभ्यामुच्चैस्तदपि विजितं यो विचिन्त्येति चित्ते
भक्तिं धीमानकृत जननीपादयोरादरेण ॥ १०८ ॥
दत्तालोकेऽर्थिलोके सुरसुरभिरिव भ्राजते यस्य वाणी
चेतोवृत्तिश्च चिन्तामणिरिव फलदः कल्पशाखीव पाणिः ।
स्तुत्योऽसौ कस्य न स्यादमरगिरिसमः सूरसोमप्रसर्प-
त्तेजःपुञ्जमिनश्रीर्लसितसितयशोदम्भजम्भारिकुम्भी ॥ १०९ ॥
तस्य प्रिया मुदमधत्त पिनाकपाणेर्देवी कुमारजननीव कुमारदेवी ।
इन्दुः सदा रिपुरजीयत पङ्कजश्रीसर्वस्वदानमुदितेन मुखेन यस्याः ॥११०॥
कान्तस्वान्तसरोवरैकवरला कल्पद्रुकल्पाङ्गज-
श्रेणीनन्दनभूमिरद्भुतमतिक्षीरोदचन्द्रद्युतिः ।
शश्वद्विम्बविनाशतत्परिभयाधःकारभार्गारर्था
या मुक्ताफलनिर्मलद्युतिगुणाभिव्यक्तिशुक्तिर्बभौ ॥ १११ ॥
चत्वारस्तनया नयाहृतिरसाः कंसारिदोर्विक्रमा
गोदावर्ष इवोज्ज्वला दुहितरः सप्त प्रसूतास्तयोः ।
आत्मछायादधानां यदीयवदनैर्लेभे सुधार्दाधिति-
र्वेधरपर्द्ध इवानिशं कमलालोकेदाप्रागन्मोदयन् ॥ ११२ ॥

लावण्याङ्ग इति श्रुतिव्यतिकरैः सत्याभिधानोऽभवत्
शङ्के शङ्करकोपविभ्रमभरादासीदनङ्गः स्मरः ।
सर्वाङ्गं सुभगोऽयमित्यनिमिषश्रेण्येव बाल्ये हृतः
त्यक्त्वा भूवलयं सुरेन्द्रसदसि क्रीडातलिं निर्ममौ ॥ ११३ ॥

मल्लदेव इति देवनाधिपश्रीरभूत्तदनुभूर्विभूतिभूः ।
धर्मकर्मधिषणावशो यशोराशिदासितसितद्युतिद्युतिः ॥ ११४ ॥

रक्तः सद्गतिभाग्भाजि चरणे स्मेरास्यपङ्केरुह-
गर्भोडन्यपरमेष्ठिवाहनतया प्राप्तः प्रतिष्ठां पराम् ।
खेलन्निर्मलमानसेन समयं क्वापि श्रयन्पङ्किले
विश्वे राजति राजहंस इव यः संशुद्धपक्षद्वयः ॥ ११५ ॥

आस्ते तस्य सुधारहस्यकवितानिष्ठः कनिष्ठः कृती
बन्धुर्बन्धुरबुद्धिवैभवधुरः श्रीवस्तुपालाभिधः ।
ज्ञानाम्भोरुहकोटरे भ्रमरतां सारङ्गसाम्यं यशः-
सोमे शौरितुलां च यस्य महिमक्षीरोदधौ स्वं दधौ ॥ ११६ ॥

हस्ताग्रन्यस्तसारस्वतरससरसनप्रासमाहात्म्यलक्ष्मी-
स्तेजःपालस्ततोऽसौ जयति वसुभरैः पूरयन्दक्षिणाशाम् ।
यद्बुद्धिः कल्पितोद्यद्विपगहनपरक्षोणिभृद्बुद्धिसम्प-
च्छ्रोपामुद्राधिपश्च स्फुरति लसदिनस्फारसञ्चारहेतुः ॥ ११७ ॥

तदिमं मौलिषु मौलिं कुरुषे गुरुरेश ! सकलसचिवानाम् ।
क्षितिधव ! तत्तव दोष्णोर्विष्णोरिव भवति विश्रामः ॥ ११८ ॥

श्रुत्वेति मुदितहृदयः पुण्यप्रागल्भ्यलभ्यसभ्यगिरम् ।
अनयोरनयोज्झितयोर्धरणिधवं व्यधित धरणिधवः ॥ ११९ ॥

सोऽयं प्रख्यातकीर्त्तिः सुजनजनमनःपद्मबोधप्रभामा
श्रीतेजःपालनामा स्फुरति मतिलतास्थानकल्पवृक्षः ।
पाठारम्भाय लक्ष्म्या दुहितुरिव दधत्पट्टिकां पर्णपर्णां
मुक्तादम्भेन गम्भीरिमगरिमगुणैर्यः पयोराशिरासीत् ॥ १२० ॥

दिग्याम्योत्सर्पवीरधवलक्षोणीधवाभ्यामिमं
प्राज्यं राज्यरथस्य भारमभितः स्कन्धे दधद्धेलया ।
भाति भ्रातरि दक्षिणे समगुणे श्रीवस्तुपालः कथं
न श्लाघ्यः स्वयमश्वराजतनुजः कामं स धामस्थितिः ॥ १२१ ॥

यत्कीर्त्तिप्रसरैः परस्परपरिस्पर्द्धोर्ध्वचर्धिष्णुभि-
दूरं दारितमेतदम्बरमिह भ्रष्टं भुवो मण्डले ।
राशीभावचरिष्णुमीनमकराद्याकीर्णमर्णःपति-
व्याजादञ्जनमञ्जुलच्छवि न कैः प्रत्यक्षमुत्प्रेक्ष्यते ॥ १२२ ॥

नीता वशं विषमवारिगुणेन बाहु-
स्तम्भे धृता कनकशृङ्खलिकाभियोगात् ।
श्रीर्येन सिन्धुरवधूरिव भूरि वर्ष-
दानप्रमोदितघनोदितमार्गणालिः ॥ १२३ ॥

धाम्नि स्वर्धामशैलं प्रियवचसि सुधामानने यामिनीशं
कण्ठे वैकुण्ठशङ्खं भुजशिखरयुगे जम्भजित्कुम्भिकुम्भौ ।
पुण्योत्पन्नस्य यस्य स्वयमसमचमत्कारिरूपस्य पाणौ
प्रत्यक्षं कल्पवृक्षं जगति जनयतश्चातुरी भातु धातुः ॥ १२४ ॥

लावण्यद्रवकूपरूपसुभगे निःशेषचेतस्विना-
मन्तर्वासिनि वाग्वशंवदमधौ राजप्रसादोज्ज्वले ।
एतस्मिन्सुमनोमनोरमगुणैर्विद्वं च विश्वत्रयं
यद्यद्धर्चेति सोऽपि सम्प्रति पदभ्रष्टो मनोभूरभूत् ॥ १२५ ॥

अम्भोदभ्रमभाजि दुर्जनजने श्यामायमानश्रुतौ
तन्वाने भुवनेषु दुस्तमनःस्तोमं कुकीर्त्तिच्छलात् ।
लभ्योचभ्रमराममार्गणमुखव्यातश्रुतिद्वारत-
स्तूर्णं मानसमानशे सुमनसां हंसोज्ज्वलैर्यद्गुणैः ॥ १२६ ॥

मूलस्थूलहरित्करिस्थिरपदं शुभ्रप्रभं भूमिभृद्-
दम्भस्तम्भभरं नभःसुरसरिद्वाजध्वजभ्राजिनम् ।
उत्तुङ्गं जगतीतलेऽतुल्यशःप्रासादमासाद्य य-
श्चिन्तातीतफलप्रदोऽयनिजने देवोऽस्तु सेयोन्मुखे ॥ १२७ ॥

इन्दुर्बिन्दुरपां सुरेश्वरसरित् डिण्डीरपिण्डः पति-
र्भासां विद्रुमकन्दलो विभु नभः श्रीवत्सलक्ष्मा किल ।
कैलासस्त्रिदशेभशम्भुहिमवत्थापोऽस्तु मुक्ताफल-
स्तोमः कोमलवालुकाऽस्य च यशःक्षीरोदधौ कौमुदी ॥ १२८ ॥

गर्जन्निर्जरकुञ्जरं सुरनिनि शौडोर्मिभिर्नृत्यति
क्षीरार्णौ कलहंसिकाकलकलैर्गङ्गाजले गायति ।

श्यामाकामुकपारिपार्श्वकयुतो विश्वत्रयीसम्मद-
क्रीडानाटकसूत्रधारपदवीं यत्कीर्त्तिपूरो ययौ ॥ १२९ ॥

उद्भूतप्रतिभाद्भुतस्य मतिमचन्द्रस्य चिद्रूपता-
माहात्म्यं स्तुमहे किमस्य निखिलग्रन्थाब्धिमन्थात्मनः ।
दुःस्थानां प्रतिभूभृतीव विदधौ भालस्थलस्थापिता
दृक्पातैर्विततैव येन कविता कापि त्रिलोकीकवेः ॥ १३० ॥

यत्कीर्त्तेः स्वैरमैरावणमदसमदभ्रान्तभृङ्गालिगीतैः
स्फूर्जद्गर्जानिनादस्फुरदुरुसुरजोह्लासितापाः सितायाः ।
नित्यं नृत्तं सृजन्त्याः शिरसि सुरगिरेश्चारुचारीप्रचार-
स्पष्टभ्रष्टहारावलिगलितमणिभ्रान्तिमायान्ति ताराः ॥ १३१ ॥

अस्मद्बोधैकमित्रं त्वमसि निशि शशी क्रीडया पीडयेन्नः
शङ्के पङ्केरुहैः श्रीरिति गदितुमिव प्रीतियुक्ता नियुक्ता ।
तत्मास्या यस्य नाम्नः कुपित इव करो दानशोभी यशोभि-
र्भूत्यैश्चक्रे तथेन्दुं त्रिजगति स यथा लक्ष्यते नेक्षितोऽपि ॥१३२॥

जाता कृष्णपदात्प्रिया जलनिधेर्दुष्कर्मभिर्निम्नगा
वह्वेवं परिभाव्य यत्किल दधौ झम्पां पुरा वैभवे ।
तन्मन्येऽस्य कराग्रसम्भूतजनिर्भूत्वा गुणश्रेयसी
कीर्त्तिः ख्यातिमवाप्य काप्यभिनवा गङ्गेयमुज्जृम्भते ॥ १३३ ॥

भर्तुर्वेपमयं विधाय कितवः कोऽप्येति मामुन्मना-
स्तेनामुं विजये ! निवारय यतो मे नीलकण्ठः प्रियः ।
जल्पन्तीति सती यदीययशसा शुभ्रीकृते सर्वत-
स्त्रैलोक्येऽपि पिनाकिना सशपथं प्रत्यायिता पार्वती ॥ १३४ ॥

क्षीराब्धिर्लुठति क्षितौ फणिपतिः स्फारस्फुरत्स्फूत्कृति-
र्गङ्गा निम्नमुखी करोत्यलिवधूलोकैरवंके रवम् ।
अन्तःसन्ततमङ्कपङ्कमिपतश्चन्द्रोऽपि तद्रोपित-
म्लानिर्दानिचरस्य यस्य यशसा तूर्णं हृते वैभवैः ॥ १३५ ॥

प्रतीता नीतीनामुपरि परिपाकेन रमते
मतिर्देवे सेवा सकलकरणैकान्तकरणम् ।
अहो यस्यावश्यं शठरिपुहठप्राणहरणं
रणं दीने दानं सपदि विपदेकक्षयलयः ॥ १३६ ॥

कोपाटोपपरैः परैश्चलचमूरङ्गत्तुरङ्गक्षत-
क्षोणिक्षोदवशादशोषि जलधिर्यैः स्तम्भतीर्थे पुरे।
स्वेदाम्भस्तदिनोघट्टाघट्टनया श्रीवस्तुपालस्फुर-
त्तेजस्तिग्मगभस्तिना प्रतनुभिस्तैरेव सम्पूरितः ॥ १३७ ॥
यः प्रत्यर्थिक्षितिपतिकरिच्छेदभेदस्विशक्ति-
र्मुक्तागौरैरवनिवलयं कीर्त्तिपूरैरपूरि।
तं वल्गन्तं युधि विधुरयामास सङ्ग्रामसिंहं
निस्त्रिंशो यत्करपरिचितः कृष्णसारोऽपि चित्रम् ॥ १३८ ॥
ख्यातः सङ्ग्रामसिंहो वा शङ्खो वा सिन्धुराजभूः।
संयुध्य भज्यमानोऽस्य युद्धे सत्याभिधोऽभवत् ॥ १३९ ॥
भग्नः शङ्ख इति स्वैरैर्दिविषदामाक्षिप्य लक्ष्मीमुखं
लक्ष्मीशः किल शङ्खलक्ष्मणि करे चिक्षेप चक्षुश्चलम्।
कीर्त्या लुप्तमवीक्ष्य शङ्खममलं यस्य स्वयं विस्मयं
गच्छन्कश्मलसिन्धुराजतनुभूकीर्त्या कृतार्थीकृतः ॥ १४० ॥
असौ कीर्त्तीः स्वका मन्त्री कामं त्रीणि जगन्त्यनु।
वस्तुपालोऽरिसामन्तयशःसामन्तकोऽक्षिपत् ॥ १४१ ॥
पद्माभिरामहस्तेन महस्तेन प्रतन्वता।
रविणेव तमःस्तोमः समस्तो महता हृतः ॥ १४२ ॥
संयोजितेन मणिमण्डितशातकुम्भ-
कुम्भत्विषा शुचिनखेन करद्वयेन।
मौलिस्थितेन जिननाथसनाथमध्य-
प्रासादवदिनमुखे क्षणमीक्ष्यते यः ॥ १४३ ॥
मालिन्यं मुमुचे जगत्रयपशुचेरैन्द्रमन्दाकिनी-
सम्पर्कादपि यत्र दुर्दमतमःसम्यन्धबन्धूकृतम्।
आकाशेन तदप्यमुच्यत चिरं यत्तीर्थयात्रारजः-
स्नात्रा द्रद्रपतदात्वनिर्मलमिलत्कीर्त्तिद्युतिद्योतिना ॥ १४४ ॥
मा भून्मद्भवनेऽपि शुस्तरतमःस्तोमस्तथा मा स्म भू-
न्नेत्रेऽपि शुसदां सदा विकसिते सम्मीलनं मर्त्यवत्।
इत्युद्गामिरजःसमुच्चयभयाद्दम्भोलिपाणिर्मही-
मम्भोभृद्भिरसीषिचत्प्रतिदिनं यत्तीर्थयात्रोद्यमे ॥ १४५ ॥

यद्दिक्कुम्भिकुलाद्रिकोलकमठव्यालेश्वराः खेचराः
कष्टादेव दधुस्तलं तदवनेर्विष्णुश्चतुर्भिर्भुजैः ।
खड्गाङ्केन भुजेन वीरधवलो मुद्राङ्गुलीलीलया
तेजःपालकरस्तदेव सबलः ख्यातो बलिभ्योऽप्यसौ ॥ १४६ ॥

सङ्घोऽधिरोहन्निह रैवताद्रौ यन्त्रापथस्थानतपोधनानाम् ।
ददौ यदौचित्यधियाऽपि किञ्चित् कालेन नीतं करतां तदेतैः ॥ १४७ ॥

यात्रापर्वणि रैवतक्षितिधरे प्राप्तोऽत्र मन्त्रीश्वर-
स्तेजःपाल इदं निशम्य जनतोऽथाहूय तांस्तापसान् ।
सार्द्धं द्रम्मसहस्रयुग्ममुचितं दत्त्वोत्तमर्णव्रजा-
त्तद्ग्रामं परिमोचयन्करममुं सन्त्याजयामासिवान् ॥ १४८ ॥
(युग्मम्)

किञ्चैतेन गुणैः शशाङ्कशुचिभिः कृष्टः सुराष्ट्रापतिः
पित्रोः पुण्यकृते जिनेश्वरकरं श्रीभीमसिंहोऽमुचत् ।
तीर्थारक्षकहेतवे तु कृतिना देयादितो दापिता
सेयं पञ्चशती सुराष्ट्रपतये तस्मै पुराभ्यर्थनम् ॥ १४९ ॥

बभूव गोश्रीकगुरुर्गरीयानेपामशेषागमपारदृश्वा ।
नागेन्द्रगच्छे स महेन्द्रसूरिर्मैन्द्रनागेन्द्रयशा मुनीन्द्रः ॥ १५० ॥

कर्मसाक्षिभयतापपीडितं क्रीडितं शमरसाम्बुपल्वले ।
क्षालिताखिलमदं स्म दन्तियथं स्पजन्ति नन्दु यदमलालयः॥१५१॥

पन्था ग्रन्थाटवीनां मुनिरजनि ततः कोऽपि कल्याणवल्ल्याः
कन्दः कन्दर्पदर्पद्रुमवनदहनभ्रान्तिकृत् शान्तिसूरिः ।
मत्यमधुव्रतपुष्पार्णवनपलहरीपल्पजल्पेन यस्मिन्
जल्पाके कोविदेशे मतिमकृत कृती को विदेशे न गन्तुम् ॥१५२॥

आनन्दचन्द्रामरचन्द्रसूरी तत्पट्टलक्ष्मीमुखभूषणाभौ ।
अन्तःस्फुरद्रत्नसपत्नभूतगुणाकमाम्भोजनभावभूतान् ॥ १५३ ॥

दन्तौ धर्ममतङ्गजस्य दुरितक्षोणीरुहच्छेदने
गच्छव्योमतलस्य सोमतरणी मोहान्धकारव्यये ।
सम्यक्त्वक्षितिपस्य दुर्दमरिपुध्वंसे भुजौ शासना-
रण्यस्थौ प्रतिवादिकुम्भिदलने यौ व्याघ्रसिंहौ स्मृतौ ॥ १५४ ॥

श्रीमांस्ततोऽजनि मुनिः स तदीयपट्ट-
श्रीपट्टबन्धमुकुटो हरिभद्रसूरिः ।

एकत्र सोमशतपत्रगुणौ मुखाग्रे
शश्वद्विबोधमधुरौ समवासयद्यः ॥ १५५ ॥
नृणां यत्पदपद्मयोर्भुवि भवत्यौन्नत्यहेतुर्नति-
र्भालन्यस्तरजोव्रजो वितनुते सर्वैकपर्दोदयम् ।
आधत्ते च नखेन्दुदीधितिभरः पद्माकरोल्लासनं
स्तौमि श्रीहरिभद्रसूरिसुगुरोस्तस्याद्भुतं वैभवम् ॥ १५६ ॥
जयति विजयसेनसूरिरूरीकृतसुकृतस्तदयं तदीयपट्टे ।
जितजगदपि मन्मथो न यस्य व्यधित तनुप्रतिपन्थिनोऽपि तापम् ॥१५७
इन्दुः पत्रावलम्बं व्यधित कुवलये दुर्मदात्मा प्रपेदे
गर्जत्पर्जन्यदन्ती व्यतनुत जगति स्तम्भभावं फणीन्द्रः ।
चिक्षेप क्षीरसिन्धुर्दिशि विदिशि तृणैः संयुतं पारिजातं
यस्योद्दामप्रमाणैर्यशसि विसृमरे ते तु सन्तोऽप्यसन्तः ॥ १५८ ॥
यस्मादभ्युदयं भजेन्ननु जनो धर्मस्य तस्याप्यसौ
दूराद्दूरतरं चरत्यनुदिनं संवर्द्धमानः श्रिया ।
दुर्दैवव्ययमानवैभवभरस्तादृक्षलक्ष्मीकृते
तस्यैवाभिमुखं हि धावति सुधाभानुर्यथा भास्वतः ॥ १५९ ॥
दोषोन्मुद्रणमुद्रितेऽपि दिवसारम्भस्मितेऽपि स्थिते
भाग्याम्भोरुहि निर्विशेषितमनःसन्तोषपोषस्थितिः ।
अन्तःसन्ततधर्मनिर्मलमधुस्वादे रतानादरः
साधुर्माधुकरीं बिभर्ति विरलो वृत्तिं जनः कश्चन ॥ १६० ॥
आयुर्वायुहतोर्मिचञ्चलमिमा पूर्भिर्भ्रमत्कम्बुव-
त्कम्बुमत्रवदम्बुबुद्बुदवलक्ष्मीलयोऽप्यन्वहम् ।
मर्त्यो बुद्बुदबिन्दुभेदरुगवरोपोऽपि दोषादिक-
क्रूरग्राहनिधौ कुकर्मजलधौ साक्षादिव मज्जते ॥ १६१ ॥
ईदृक्पुण्यदेशविशदध्यानाधिकल्पच्छटा-
स्तेजःपल्लवितानुजानुभविनः श्रीरम्यपालः कृती ।
नुत्राद्धर्मरतान्मनःसुमनसां धर्मद्रुहां दोरुपां
धर्मध्यानरतारतां स्थापितुं प्रतिभमागुणगम् ॥ १६२ ॥
[illegible] दुरितान्मोक्षो नवं कुमार-
[illegible] ।

यस्यैनःप्रतिदन्तिनाशसुभगः प्रेक्षागृहद्वस्थने-
गर्जद्विश्वजयो जयत्यनुदिनं धर्मद्विपो भूतले ॥ १६३ ॥
स्तम्भनपुररैवतगिरिदेवलचैत्ये प्रपञ्चिते येन ।
शत्रुञ्जयजिनपुरतस्तीर्थत्रयगतिफलं कुरुतः ॥ १६४ ॥
शत्रुञ्जये भयपयोधितरार्थतीर्थे
येनेन्द्रमण्डपमखण्डपदं व्यधायि ।
तस्माद्गुरुःकरधृताद्भुतकुम्भशक्त्या
मौल्यां तमोजलमयन्ति जना जिनाग्रे ॥ १६५ ॥
अस्मिन्नाभिभुवः प्रभोस्तनुभवश्चक्री स चक्रे पुरा
चैत्यं श्रीभरतः परे तु सगरक्ष्मापालमुख्या व्यधुः ।
देवो दाशरथिः पृथासुतपतिः प्राग्वाटभूर्जावडिः
शैलादित्यनृपः स वाग्भटमहामन्त्री च तस्योद्धृतिम् ॥ १६६ ॥
व्यातन्वत्प्रमरैन्द्रमण्डपमयं श्रीरैवतस्तम्भना-
लङ्कारप्रभुनेमिपार्श्वसहितं तीर्थेऽत्र शत्रुञ्जये ।
प्राग्वाटान्वयवार्धिवर्द्धनविधुर्धीधाममन्त्रीशिता
श्लाघ्यः सङ्घपतिः सतां विजयते श्रीवस्तुपालोऽधुना ॥ १६७ ॥
(युग्मम्)
किं चित्रं यदि वत्सवत्सलतया स्वच्छाश्ममूर्तिच्छला-
दश्याग्रपट्टलमण्डपे सुरपुरादभ्याययुः पूर्वजाः ।
एतस्य प्रतिपन्नसूनुपदवीभाजोऽपि येनाद्भुत-
प्रीत्यावासमिह व्यधाद्विधिपुरं त्यक्त्वाऽपि वाग्देवता ॥ १६८ ॥
पृष्ठे काञ्चनपट्टिकं जिनपते राज्यस्य भामण्डल-
श्रीतुल्यं पुरतोऽपि सत्यपुरभूवीरावतारं मुदा ।
कुम्भान्पञ्च च पक्षपातकलमखण्डद्युतीन्मण्डपे
श्रीशत्रुञ्जयदन्तिदानदवचक्रे तडागं च यः ॥ १६९ ॥
चक्रे च यो धवलके विमलाद्रिचैत्यं
पञ्चासरं च पुरि गूर्जरकर्णिकायाम् ।
तत्केतुकैतवकरव्यपनर्त्तनेन
शुभ्रप्रभां नभसि नर्तयति स्म कीर्तिम् ॥ १७० ॥
प्रतिष्ठाप्य च मन्त्रीशस्तीर्थेशं मुनिसुव्रतम् ।

योऽम्भायतारतीर्थस्य मन्दिरं विदधे कृती ॥ १७१ ॥
ग्रामे शासनदत्ते च विदधे योऽर्कपालिते ।
तडागं सागराकारममात्यः प्रपया सह ॥ १७२ ॥
व्याजात्पौषधशालानां नासत्यकृष्चिनेष्टितः ।
यः पापौषधशालानां श्रेणिं श्रीमानकारयत् ॥ १७३ ॥
येन स्तम्भनकाधिदैवतजिनप्रासादमुत्कृत्य तं
तत्तेन किमपि प्रपाद्यमपि द्वेतांशुशुभ्रप्रभम् ।
पत्पश्यन्ति पुरो जिनेश्वरपदानुध्यानपात्राघना
धीमन्तो निजमूर्त्तिकीर्त्तिसुकृतश्रद्धयाडम्बरम् ॥ १७४ ॥
श्रीमालवेन्द्रसुभटेन सुवर्णकुम्भा-
नुत्तारितान्पुनरपि क्षितिपालमन्त्री ।
श्रीवैद्यनाथसुरसद्मनि दर्भवत्या-
मेकोनविंशतिमपि प्रसभं व्यधत्त ॥ १७५ ॥
तत्रैव वीरधवलक्षितिवल्लभस्य
मूर्त्तिस्तदीयसुदृशोऽपि च जैत्रदेव्याः ।
स्वीयानुजस्य च निजस्य च मल्लदेव-
मन्त्रीश्वरस्य च चकार स भूपमन्त्री ॥ १७६ ॥
नृत्यन्त्या व्योमरङ्गे क्रमकटकझणत्कारतारं स्रुगङ्गा-
रङ्गत्काङ्गनादं सचिवकुलपतेर्वस्तुपालस्य कीर्त्तेः ।
खेदप्रस्वेदबिन्दुश्रियमियमयते पद्धतिस्तारकाणां
यावत्तावत्पताकाञ्चलचलनविधिं चैत्यमाला विधत्ताम् ॥ १७७ ॥
इमामकृत सद्गुरोर्विजयसेनसूरिप्रभोः
क्रमाम्बुजरजोमृजा विमलमानसोल्लासभृत् ।
प्रशस्तिमुदयप्रभः प्रभवदद्भुतप्रातिभ-
प्रभावभरभासुरः सुकृतकीर्त्तिकल्लोलिनीम् ॥ १७८ ॥
प्रसादादादिनाथस्य यक्षस्य च कपर्दिनः ।
वस्तुपालान्वयस्यास्तु प्रशस्तिः स्वस्तिशालिनी ॥ १७९ ॥

समाप्ता सुकृतकीर्त्तिकल्लोलिनीसञ्ज्ञकेयं प्रशस्तिः ।
कृतिरियं पण्डितपुण्डरीकश्रीमदुदयप्रभस्य ।

NOTES.

P. 1. l. 12. भीमेश्वर—The god of the Bhimeśa temple in Cambay on the occasion of whose festive procession the present drama was first acted.

Vastupâla erected a golden flag-staff and knob for this temple.

cf. कल्याणध्वजदण्डं च यः कार्तस्वरभास्वरम् । भीमेशवेश्मनः शृङ्गे स्वप्रतापमिव न्यधात् ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित्र. IV-720.

श्रीस्तम्भतीर्थनगरे स्वयमाचकार भीमेशवेश्मनि च काञ्चनकेतुकुम्भौ ।
मूर्तेव कीर्तिरनिशं यदवैजयन्ती नर्नर्ति यत्र दिवि देवनदी जयन्ती ॥

सुकृतसङ्कीर्तन I-3.

P. 1. l. 15 जयन्तसिंह or जैत्रसिंह—for whose delectation the present drama was first staged at Cambay, was the only son of Vastupâla by his first wife Lalitâdevî. He was governor of Cambay from Samvat 1279 forward.

cf. महामात्यश्रीवस्तुपालस्यात्मजे मह॰ श्रीललितादेवीकुक्षिसरोवरराजहंसायमाने मह॰ श्रीजयन्तसिंहे सं॰ ७९ पूर्वं श्रीस्तम्भतीर्थमुद्राव्यापारान् व्यापृण्वति सति Mt. Girnar inscription.

In Someśvara's Mt. Âbu praśasti, we find the following about him.

दयिता ललितादेवी तनयमजीजनयमाप सचिवेन्द्रात् । नाम्ना जयन्तसिंहं जयन्तमिन्द्रात्पुलोमपुत्रीव ॥४४॥

यः शैशवे विनयवेदिणि बोधवन्ध्ये धत्ते नयं च विनयं च गुणोदयं च ।
सोऽयं मनोभवपराभवभागरूपो न कं मनसि चुम्बति जैत्रसिंहः ॥

श्रीवस्तुपालपुत्रः कल्याणमयं जयन्तसिंहोऽस्तु । कामादधिकं रूपं निरूप्यते यस्य दानं च ॥

As to his liberalities *cf.*

गिरावत्र वर्को श्रीजैत्रसिंहोऽपि सर्वतः । यथा हेमाम्बुदस्याति लेभे कविसमर्पितान् ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित्र VI-613.

He had two sons Pratâpasiṃha and his younger brother whose name is not known.

For the religious merit of Pratâpasiṃha and his younger brother Vastupâla erected two Devâkulikâs in the Kumâravihâra at Cambay.

cf. पौत्रप्रतापसिंहस्य तद्भ्रातुश्च कनीयसः । कुमारदेवकुलिके मेदसे द्वे चकार सः ।

After the death of Vastupâla, Visaladeva attracted with his valour, made Jaitrasiṃha the governor of Petlad.

cf. पेटलापुरैश्वर्ये विसलिस्तव मन्त्रिणे । पवतस्युपवीतः सर्वोऽस्याप्तो रतः ॥

It was at his instance that Bâlachandrasûri composed his Vasantavilâsa. He outlived his uncle Tejahpâla who lived 10 years after Vastupâla. For the memory of his uncle, Jaitrasiṃha erected a temple with a resthouse, an almshouse and a tank at Chandronmânapara (Chanasma ?)

cf. तत्र श्रीतेजःपालेन गजाश्वरचनान्वितम्। सतोरणजिनाधीशमन्दिरं मन्त्रिपुंगवः ॥ ९२ ॥
स्वर्णचरं तथा धर्मशालासत्रालयद्वयम्। [illegible] ॥ ९३ ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित. VIII-592-93

P. 2. l. 20 जयसिंहसूरि The author of the drama should not be confused with Jayasiṃha Sûri of Krishṇagaccha and author of Kumârapâlakâvya and Nyâyatât-paryadîpikâ commentary on Nyâyasâra and the spiritual grand father of Nayachandra Sûri the author of Hammîramahâkâvya and who composed his Kumârapâlacharitra in samvat 1422. Our author was pupil of Vîrasûri and was the high-priest of the famous Tîrtha of Munisuvratasvâmî at Broach. Tejaḥpâla once went on a pilgrimage to Broach to pay his respects to Munisuvratasvâmî. Jayasinha Sûri at this time recited a poem wherein he requested him to replace bamboo staffs of 25 Devakulikâs by golden ones. The request was granted. See author's वस्तुपालतेजःपालप्रशस्ति 63-69

[illegible] ॥ ९७ ॥
[illegible] ॥ ९८ ॥
[illegible] ॥ ९९ ॥
[illegible] ॥ १०० ॥
[illegible]
[illegible] ॥ १०१ ॥
[illegible] ॥ १०२ ॥
[illegible] ॥ १०३ ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित VII.

The present drama too seems to owe its origin to the same gift.

P. 4. l. 13 [illegible] The relations between Vîradhavala and Tejaḥpâla were those of friends.

cf. [illegible]

Mt. Âbu Praśasti 64.

[illegible]

P. 5. l. 23 [illegible]

cf. [illegible]
[illegible]

[illegible] V-211

P. 7. l. 21 [illegible]

[illegible]

also

अथ भद्रेश्वरे वेलाकूले कोलेवराभिणि । श्रीपतिश्रेणिसङ्कीर्णे स्वर्गस्थितिविजित्वरे ॥ ६६ ॥
पराक्रमगुणेनोर्म्यामपरः किल भार्गवः । भीमसिंहः प्रतीहारकुलकाननमण्डनम् ॥ ६७ ॥
नृपोऽस्ति शासितानेकसामन्तविस्फुटः । श्रीकोशसैन्यसम्पत्त्या तृणवद्गणयन्परान् ॥ ६८ ॥
वीरमानी महादानी लङ्कायामिव रावणः । समुद्रपरिखाविष्टदुर्गदुर्गमसंस्थितिः ॥ ६९ ॥
चतुर्भिः कलापकम् ॥

अन्यदेत्यादिशद्वीरधवलस्तं क्षितीश्वरम् । भूयास्त्वं सेवकोऽस्माकं सङ्ग्रामे वाऽतिथिर्भव ॥ ७० ॥
सोऽपि प्रत्यादिशत्तस्मै तथैव व्यथितोऽधिकम् । यतः प्रदीयते यादृक् तादृगेवात्र लभ्यते ॥ ७१ ॥
ततो गौर्जरभूमीशो दिगीशोन्नमविक्रमान् । क्रमेणामेलयद्भूपान्भीमसिंहजिगीषया ॥ ७२ ॥
भद्रेश्वरमहीजानिः सज्जीकृत्य निजं बलम् । देशसीमानमाक्रम्य तस्थौ वज्रार्गलोपमः ॥ ७३ ॥
इतो मरुस्थलीमाल्यस्थलीतिलकसन्निभे । जाबालिनगरे स्वर्णगिरिशृङ्गारकारिणि ॥ ७४ ॥
राज्ञः समरसिंहस्य पुत्रः क्षत्रग्रामणीः । श्रीमानुदयसिंहोऽस्ति प्रथितः पृथिवीपतिः ॥ ७५ ॥
चाहुमानकुलाकाशे यस्मिंस्तपति भास्वति । लोके दोषान्धकारस्य नावकाशोऽभवत्क्वचित् ॥ ७६ ॥
सहोदरास्त्रयस्तस्य प्रतापस्थितिशालिनः । प्रासरेखाः प्रवीरेषु विख्याताः क्ष्माभृतां पुरि ॥ ७७ ॥
सामन्तपालभूपालः प्रथमः पार्थविक्रमः । द्वितीयोऽनन्तपालश्च कलावानिव सत्कलः ॥ ७८ ॥
त्रिलोकसिंहनामान्यो मान्यश्चासीन्मनस्विनाम् । स्वौजसा गणयन्त्येते त्रयोऽपि तृणवज्जगत् ॥ ७९ ॥
त्रिभिर्विशेषकम् ॥

मासमात्रे प्रयाणाय ज्येष्ठभ्रात्रार्पितेऽप्यमी । महेच्छत्वादकुर्वाणा अपि स्वहृदये धृतिम् ॥ ८० ॥
कल्पस्थापि न जीवितमैश्वर्यं नाप्यते यदाभिमतम् । लोकस्तथाप्यकार्यं कुरुते कार्यं समुद्दिश्य ॥ ८१ ॥
इति एवं स्मरन्तोऽन्तर्न्यायधर्मवतां नयः । स्वबन्धुवधजं पापं न चिकीर्षन्ति कर्हिचित् ॥ ८२ ॥
समाने सोदरत्वे तु महातेजोबलोज्ज्वले । राजसेवकभावोऽयं दुःसहो हि मनस्विनाम् ॥ ८३ ॥
अवृत्तिभयमन्त्यानां मध्यानां मरणाद्भयम् । उत्तमानां च मर्त्यानामपमानात्परं भयम् ॥ ८४ ॥
वरं विदेशगमनं वरं काननसेवनम् । मध्ये स्वजनवर्गस्य नापमानेन वर्तनम् ॥ ८५ ॥
इति चिन्ताभृतस्ते तु त्रयोऽप्यल्पपरिच्छदाः । बन्धुराज्यं परित्यज्य पङ्काम्भ इव चातकाः ॥ ८६ ॥
श्रीवीरधवलोपास्तिं स्वमनोऽभीष्टदायिनीम् । चिकीर्षवः समाजग्मुर्धवलक्कपुरे तदा ॥ ८७ ॥
युग्मम् ॥

तत्र श्रीवस्तुपालस्य वैभवं श्रुतपूर्विणः । ते पूर्वं प्रापुरावासं व्यवहारैकवेदिनः ॥ ८८ ॥
दृष्ट्वा राजकुमारांस्तान्कुमारस्फारतेजसः । निजगेहाङ्गणे प्राप्तान्सर्वाङ्गशुभगरिष्ठतान् ॥ ८९ ॥
आसनादिविधिं भृत्यैः कारयित्वा सगौरवम् । बभाषे धीसखाधीश एवं सस्नेहमानसः ॥ ९० ॥
युग्मम् ॥

पुण्यवन्तो भवन्तोऽत्र कुतः स्थानात्समागताः । किं प्रयोजनमुद्दिश्य भुवः क्षत्रियोत्तमाः ॥ ९१ ॥
विनये राजपुत्रेभ्य इति सूक्तस्य सत्यताम् । नयन्तो नम्रमूर्धानोऽधिकं ते मन्त्रिणः पुरः ॥ ९२ ॥
स्वरूपं भ्रातृभूपस्य निरूप्य निखिलं निजम् । यथास्थितजवा प्रोचुरेवं भूपाङ्गजास्ततः ॥ ९३ ॥
भुजविक्रमशालित्वं सर्वाङ्गीणगुणोदयम् । श्रुत्वा भवन्तं कौतुकसम्भ्रमश्रीरुत्स्मरन् ॥ ९४ ॥
त्वदङ्घ्रिकमलोपास्तिं वयं कर्तुमिहागताः । श्रीवीरधवलस्वामिसेवाकल्पलताश्रिताः ॥ ९५ ॥
इत्याकर्ण्य वचः कर्ण्यं तेषां मन्त्रिपुरन्दरः । प्रसन्नमनाः प्रोचे वत्सलोऽन्तर्नरेश्वरः ॥ ९६ ॥
कल्पाद्रिरभूत्य नृपस्यास्य धुरन्धरः । यदूर्ध्वं मे पदं मत्वा राजानोऽपीह दुर्लभाः ॥ ९७ ॥

ततो नानाविधैर्भोज्यैर्भोजयित्वा सगौरवम् । सन्तोष्य च विशेषेण दिव्यवस्त्रविभूषणैः ॥ ९८ ॥
कर्पूरपूरसम्मिश्रताम्बूलार्पणपूर्वकम् । हेमरत्नमयीस्तेषां स ददौ यमदंष्ट्रिकाः ॥ ९९ ॥

युग्मम् ॥

आययौ सार्थनाकार्य ततस्तान्नृपनन्दनान् । सर्वार्थनन्दनो मन्त्री चौलुक्यनृपपर्षदि ॥ ४०० ॥
नरेन्द्रं ते नमस्कृत्य भक्तिपूर्वमथावदन् । वस्तुपालमहामात्यं स्वरूपं स्वं यथास्थितम् ॥ १ ॥
आकर्ण्य च जगादैवं प्रमोदी मेदिनीपतिः । दन्तद्युतिसुधासारैः सिञ्चंस्तान्भूभुजोऽङ्गजान् ॥ २ ॥
अद्य प्राचीनपुण्यानां प्ररोहः समभून्मम । युष्मदंघ्रिरजोराजिर्द्युनाति यदङ्गणम् ॥ ३ ॥
स एव दिवसः श्लाघ्यः सैव वेला प्रशस्यते । गृहस्थस्य गृहे यत्र कश्चित्कार्यार्थमाभवेत् ॥ ४ ॥
परं शौण्डीरशृङ्गारकारिणां पृथिवीभुजाम् । कीदृशी भवतां वृत्तिः कर्तव्येति निगद्यताम् ॥ ५ ॥
वृत्तिः शतसहस्राणां त्रितयं त्रितयं पृथक् । द्रम्माणां दीयतां देव ! वदन्ति स्म तदेति ते ॥ ६ ॥
तदुक्तं नृपतिः श्रुत्वा कृपणश्रेणिशेखरः । तान्वीरव्रतसम्भोगे प्रम्लानवदनाम्बुजः ॥ ७ ॥
इयद्भिर्भक्तदीनारैर्भवन्ति कतमो भटाः । सङ्गृहीतास्ततो यूयमधिकं किं करिष्यथ ॥ ८ ॥
पूर्वमेव नृपा नूनं ममैवं दूरितव्ययाः । कमर्थं खलु पुष्णाति भुज्यमानहतोऽधुना ॥ ९ ॥
तदन्यत्र नृपस्थाने यूयं यात यथारुचि । इत्युक्त्वा भूपतिस्तेषां ताम्बूलं विससर्ज तान् ॥ १० ॥
अत्रान्तरे महीपालं वस्तुपालोऽभ्यधादिति । महान्तो नैव मुच्यन्ते स्वामिन्नेते मनस्विनः ॥ ११ ॥
धनं न बहु मन्तव्यं यतः पुण्यप्रभावतः । पदे पदे भवेल्लक्ष्मीः पद्मा सत्पुरुषाश्रयात् ॥ १२ ॥
दृष्टा—द्रुमान्तरीव मेघाः नैकानानुसारि दधति छायाम् । उत्कर्षं हि समर्थां भवन्ति महतां महीपाल ॥ १३ ॥
[illegible] । लोकस्वगणाग्रणीः । नादरं नृपतिश्चक्रे म[illegible] तेष्वहो ॥ १४ ॥
[illegible] पुष्करांशि मुक्त्वा मुक्ताफलोज्ज्वलाः । नीडकमाश्रितस्त्रासः कृतशकामोदराः ॥ १५ ॥
[illegible] । यातं गौर्जरेन्द्रस्य शिशिपुः [illegible] ॥ १६ ॥
[illegible] पुरु[illegible] श्रुत्वा श्री[illegible] । [illegible] त्रिपुरा भीमभूपतिः ॥ १७ ॥
[illegible] पदे पदे । [illegible] ॥ १८ ॥
[illegible] स्वामिकार्यविधायिभिः । [illegible] ॥ १९ ॥
[illegible] । [illegible] चौलुक्यनृपाले महं [illegible] ॥ २० ॥

(युग्मम्)

[illegible] ॥ २१ ॥
[illegible] ।
[illegible] । २२ ॥
[illegible] ॥ २३ ॥
[illegible] ॥ २४ ॥
[illegible] ॥ २५ ॥
[illegible] ॥ २६ ॥
[illegible] ॥ २७ ॥
[illegible] ॥ २८ ॥

([illegible])

इत्युक्तो भूभुजा तेन गत्वा वृत्तान्तमादितः । वैतालिकः समाचख्यौ भटेश्वरनरेशितुः ॥ २९ ॥
अथ प्रयाणसामग्रीं समग्रां रणकर्मणे । निर्माय तत्क्षणादेव नृदेवस्तुलुकात्मजः ॥ ३० ॥
महामुहूर्तवेलायां महत्याडम्बरे पुरः । निधाय गजमारूढः प्रौढैः परिवृढैः समम् ॥ ३१ ॥
गजानीकहयानीकरथानीकपदातिभिः । राज्यकार्यकृतोत्साहैः सर्वतः परिवारितः ॥ ३२ ॥
श्रीभवराजपुत्राभ्यामुभाभ्यां पार्श्वयोर्द्वयोः । स्थिताभ्यां विक्रमन्यायमूर्तिभ्यामिव शोभितः ॥ ३३ ॥
श्वेतातपत्रसंशोभी चामराभ्यां विराजितः । शकुनेषु प्रसन्नेषु जयवादानुवादिषु ॥ ३४ ॥
पद्मग्रामाभिधे ग्रामे सङ्ग्रामोत्सवकौतुकी । श्रीवीरधवलः प्रापत् क्रमाद्ग्रामाधिपैर्वृतः ॥ ३५ ॥
(पञ्चभिः कुलकम्)
भीमसिंहोऽपि तत्रागाद्बहुमानभटोत्कटः । नागेन्द्र विगलन्मिदं गजजातोघनिःस्वनैः ॥ ३६ ॥
ताभ्यां प्रविष्टिवस्तत्र संग्रामश्रिदिनान्तरे । भूपानां दीर्घदर्शित्वं पदायविहिताग्रहम् ॥ ३७ ॥
दीयन्ते तत्र दानानि दुरितव्रातशान्तये । दीनानाथद्विजादिभ्यः सानन्दैः सुभटोत्तमैः ॥ ३८ ॥
सिंहनादा विधीयन्ते वृषस्कन्धैर्नृपात्मजैः । सङ्ग्रामाधिष्ठातृदेवीनां नानापूजोत्सवैः सह ॥ ३९ ॥
नित्यं नृत्यन्ति पात्राणि रसपात्राणि सर्वतः । प्रबन्धा वीरसम्बन्धा निबध्यन्ते च पण्डितैः ॥ ४० ॥
निःस्वानप्रसृताघोषवृन्दध्वानप्रतिध्वनिः । पृथिवीं पूरयामास महाशीर्वादपूर्वकम् ॥ ४१ ॥
उत्कण्ठा समभूद्योद्धुं योधानां वागगोचरा । नेदीयानिह बाहूनामाहवो हि महामहः ॥ ४२ ॥
दुर्विगाहां चरैर्ज्ञात्वा प्रत्यर्थिप्रतनापगाम् । सङ्ग्रामदिवसादर्वाङ्मन्त्री भूपं व्यजिज्ञपत् ॥ ४३ ॥
देव ! कार्पण्यदोषेण युष्माभिर्नाहताः पुरा । तेजस्विनो महावीर्या मारवा ये भयातुराः ॥ ४४ ॥
मिलिताः कलितोत्साहास्ते परस्मिन्दले ततः । तद्बलाभिर्भयो भीमसिंहो गर्जति निर्भरम् ॥ ४५ ॥
श्रुत्वेति मन्त्रिराजोक्तं स्माह श्रीराणकेश्वरः । अलं कातरलीलाभिर्वक्तुरिष्यति ॥ ४६ ॥
जये वा युधि मृत्यौ वा लाभ एव महीभुजाम् । जये जयश्रियः प्राप्तिर्मृतौ च त्रिदशश्रियः ॥ ४७ ॥
उदरंभरिताधारी यो जीवत्यवनीपतिः । पराभवपदं यायात्मबाधा अपि स कस्मात् ॥ ४८ ॥
भुवो चिन्ता भवेत्तस्य भूभुजो रणसीमनि । राज्यभारधुरीणा यस्य न स्युः सुमन्त्रिणः ॥ ४९ ॥
अथोवाच महामात्यश्चातुर्यैकबृहस्पतिः । देवे कार्मुकपाणौ तु परेऽत्रास्तु के परे ॥ ५० ॥
यतः—कोलः केलिमलङ्करोतु करिणः क्रीडन्तु कान्तारतः कान्तारे वरकासराः सरभसं गर्जन्त्विह स्वेच्छया ।
अभ्यस्यन्तु भयोज्झिताश्च हरिणा भूयोऽपि झम्पागतिं कान्तारान्तरमत्तदन्तिदलनश्रान्तश्च कण्ठीरवः ॥ ५१ ॥
भवदीयबले देव ! कोटीयान्बवसम्भवः । अेहुल्ट धविन्लेो जयत्येकोऽपि तावकम् ॥ ५२ ॥
द्वितीयः सोमवर्माऽस्ति वीरश्रीकुलचन्द्रमाः । तृतीयक्षितिजनमेशा धेयवर्माऽस्ति वीरस्ट ॥ ५३ ॥
देवस्तु वर्णनीयः किं साक्षात्कलियुगार्जुनः । एकोऽप्यनेकमल्लाति सङ्ग्रामे योऽरिमानवे ॥ ५४ ॥
जायमानासु वार्तासु तयोरेवं परस्परम् । प्रणम्य वसुपाभीर्थ कारवालोऽभ्यधादिति ॥ ५५ ॥
कोऽप्येकः पुरुषः स्वामिन्द्वारि तिष्ठति कारितः । ईदृग्नो महीनाथदर्शनं विधवाञ्छनम् ॥ ५६ ॥
निर्देशो देवपादानां कीदृशो मम वर्तते । समानय द्रुतं मे प्रेक्षितदिदृक्षुः ॥ ५७ ॥
तदादेशात्समागम्य सोऽवदत्प्रतिपूर्वकम् । स्वामिन्सामन्तपालादेशप्रधानमन्त्रिभिः ॥ ५८ ॥
षड्भिः सामन्तैः समं प्रीत्या भवास्त्वया । वैराग्यं रणयोग्यं कामं रव क्षितीश्वर ! ॥ ५९ ॥
भवितासि समेऽस्माकं त्वमेव प्रथमोऽतिथिः । कुमारसिंहाद्य सिंहास्तेऽर्जनी सोऽप्रति ॥ ६० ॥
(विशेषकम्)

तदुक्तं चुलुकस्वामी विधाय श्रवणातिथिम् । दत्वा यथोचितं दानं तमुवाच स्मिताननः ॥ ६१ ॥
प्रातरेव रणे प्रातर्यूयं जानीत मामपि । सर्वेषामपि तत्रैव दृश्यते भुजसौष्ठवम् ॥ ६२ ॥
तेषामपि त्वयाख्येय एवं सन्देशको मम । सोऽपि गत्वा समाचख्यौ तेभ्यस्तद्भूपभाषितम् ॥ ६३ ॥
समभ्याप्य सामग्री राजादेशाद्बलद्वये । रजन्यामेव राजन्यैर्निर्ममे रणकर्मणे ॥ ६४ ॥
अथोदिते जगत्कर्मसाक्षिणि द्वादशात्मनि । उभयोः सैन्ययोस्तुल्यं दध्वान रणदुन्दुभिः ॥ ६५ ॥
तद्ध्वानश्रवणोद्भूतभुजकण्डूकरालिताः । योद्धुं संयमयामासुस्तत्कालं वीरपुङ्गवाः ॥ ६६ ॥
प्रातःकृत्यं समाधाय श्रीवीरधवलः प्रभुः । सर्वारिष्टशान्तये दानं ददानो मार्गणव्रजे ॥ ६७ ॥
धन्यादित्य इवाम्रेभ्यो लक्षसङ्ख्यैर्नृपैर्वृतः । गीयमानगुणग्राम आजगाम रणावनिम् ॥ ६८ ॥
(युग्मम्)

जेहुलप्रमुखा वीरा हयारूढा महौजसः । नरेन्द्रं परिवव्रुस्ते विविधायुधपाणयः ॥ ६९ ॥
कृत्वा प्राभातिकीं पूजां सौवर्णकवचाङ्कितौ । महत्वावायुधश्रेणिमश्वराजात्मजौ जवात् ॥ ७० ॥
मन्त्रिराजौ रणक्षोणिं प्राप्य जात्याश्वसंस्थितौ । राजश्रीचौलुक्यचन्द्रस्य पार्श्वयोस्तस्थतुः स्थिरम् ॥ ७१ ॥
(युग्मम्)

भीमोऽपि भीमवद्भीमः सीमा निःशेषदोष्मताम् । श्रेयःस्थानं ददद्दानं याचकेषु पदे पदे ॥ ७२ ॥
युतो राजन्यचक्रेण चक्रपाणिरिवोल्बणः । रणक्षोणिमलञ्चक्रे वक्रेक्षणविभीषणः ॥ ७३ ॥
(युग्मम्)

तदा सामन्तपालाद्याः सोदराः शक्रसोदराः । स्वकीयद्म्मलक्षाणि गृहीत्वा भीमभूपतेः ॥ ७४ ॥
निधायाव्ययकोशेषु पात्रेषु विविधेष्वपि । नानायुधधृतः कुन्तपाणयः कवचोज्ज्वलाः ॥ ७५ ॥
प्रसरैर्गरुडाकारधारिणो जात्यवाजिनः । आरुह्यासह्यधामान आजिसीमानमाययुः ॥ ७६ ॥
(त्रिभिर्विशेषकम्)

रणतूर्यैर्गजव्यूहबृंहणैर्हयहेषितैः । वीरकोटीरहुङ्कारैः शब्दाद्वैतं तदाऽजनि ॥ ७७ ॥
नामग्राहं गुणग्राहं वंशग्राहं च बन्दिनः । व्यधुर्जयजयारावं प्रतिवीरमतल्लिकाः ॥ ७८ ॥
कोमलस्तुमुलारम्भो जयश्रीवरणोपमः । मिथः स्वस्वामिसन्त्योरी तयोऽभूद्बलयोस्तयोः ॥ ७९ ॥
प्रावर्तन्त महायोधा योद्धुं क्रोधान्धहृदयः । मर्मणि क्रूरकर्माणः प्रहरन्तः परस्परम् ॥ ८० ॥
गलद्रुधिरधाराभिर्वपूंषि विदधुर्भटाः । कुङ्कुमद्रवरक्तानि परिधुः स्वःश्रियै किल ॥ ८१ ॥
शरैरेभिर्नष्टदीपे वीरास्तेनुरकाशमण्डले । अन्योन्यं भानुसन्तापसंहारस्य विधित्सया ॥ ८२ ॥
तद्धूर्योपान्धकाराभे रजोभिर्विस्तृतैस्तदा । दुःखभावादिवाम्भोज म्लाननानि दिगङ्गनाः ॥ ८३ ॥
अथाजनि जगत्साक्षी स्फारकान्तिमण्डलः । निहताः शतशो योधाः शस्त्रपातार्दिता भुवि ॥ ८४ ॥
भूमण्डलमिवालोक्य विच्छायं स्ववलं तदा । सावधानोऽभवद्वीरधवलः प्रेरयन्भटान् ॥ ८५ ॥
तस्थुः स्वस्वामिरक्षार्थं दत्ता दशवधाधिकम् । मन्त्र्यादिद्विगुणादाम्भः कुर्वन्तः शस्त्रुर्दिनम् ॥ ८६ ॥
अत्रान्तरे तिरस्कृत्य भटात्पदं बलोत्कटाः । मारवास्ते महावीरभैरवा भटपाणयः ॥ ८७ ॥
अवोचन्नृपमिषि प्राप्तं श्रीवीरधवलप्रभुम् । अमी यदि त्वमौ देवः सावधानो भवाधुना ॥ ८८ ॥
रक्षणीयस्त्वया स्वात्मा यतन्तो योद्धुं वीरोत्तर । तदनेः स्वीकृत्य योधा अपि त्वां पालयन्तु मोः ॥ ८९ ॥
(त्रिभिर्विशेषकम्)

श्रीवीरधवलः स्मारं किं सुधाङ्कं विकासयेत् । किमेव स्वदोःस्थाम मद्दिर्हि प्रकाशयेत् ॥ १० ॥
तेन दर्पोऽभवत्तोरं युद्धं घोषान्धबाधुकाम । भुवि महारकेषाणां निर्गुर्मदुःखादय ॥ ११ ॥
स्वः—दुर्पेऽपि न कोदण्डं किं पुनर्निशितैः शरैः । युद्धे विजयसन्देह, प्रधानपुरुषधर ॥ १२ ॥
नानायुद्धनुमार्ग्येषु मन्त्रीन्द्रदिवे तथा । यन्नतो निकटस्थेषु यत्र स्वपि निजं नृपम् ॥ १३ ॥
दुर्व्यवर्ष तदा भाव्ययमे श्रीदुःस्थभूभुज । प्रहत्य प्रकटीभूय तैर्वदन्निति द्रुतम् ॥ १४ ॥
एवं इन्द्रो यथ देव । स्वामेकं किन्तु वीरकम् । अस्मानिभ तदास्यादि त्वया दत्तं स्वराणिना ॥१५॥
अहर्यात्स्मुंमन्ताभिः भाव्यतं तरुरर्थिय । जीवन्मुक्तोऽसि यदि त्वं बहूनामुदरम्भरि ॥ १६ ॥
यथा तथा न हन्तव्यो नृपमानुवत्सक. । अस्तंगते रवौ यस्मादिदं तमसि मज्जति ॥ १७ ॥
....

....

स्व:—कन्यास्य सुभटस्यापि स्वोऽसेव तदीयताम् । ते वीरधवलं वेगाद्भूपीठेऽपादलोठनन् ॥ १०० ॥
अथोरखद्दं वाजिरत्नमादाय ते गताः । सन्त्यायां च भटाः सर्वे विरेमू रणकर्मणः ॥ १ ॥
उत्थाप्य नृपतिं लब्धसंज्ञा मन्त्रिवराहदयः । मसानुपारक प्रापुः सचिन्ताः स्वचमूगताः ॥ २ ॥
जितकाशी निजावास भीमसिंहोऽपि जग्मिवान् । सभं सामन्तपालाद्यैः प्रमोदद्विगुणप्रभैः ॥ ३ ॥
तमन्ता विवदन्तेऽथ भीमसिंहभटा मिथः । श्रीवीरधवलोऽस्माभिरस्माभिर्भुवि पातितः ॥ ४ ॥
मारवासैं भटाः प्रोचुर्युष्माभिर्यदि पातितः । वादारम्भिशानं तदा किञ्चित्प्रदर्श्यताम् ॥ ५ ॥
एवं भटविधौ वादे भटानां कोटिमागते । भानीत दर्शयामासुरत्नं ते भीमभूभुजः ॥ ६ ॥
उभेःश्रवःसमाकारं स्वर्णपर्याणशालिनम् । वल्गुवल्गामनोहारं रत्नमालाविभूषितम् ॥ ७ ॥
श्रीवीरुखनयोधीनावेक्षोरामिभिवावरम् । तदुरखद्दं वाजिरत्नं सर्वलक्षणान्वितम् ॥ ८ ॥
वीक्ष्य भद्रेश्वरस्वामी कामीव युवतीमुखम् । तुतोषैव सुधावृष्टि वचोभ्याशाभिनिर्भमे ॥ ९ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

विग्रहोभयपक्षेषु न्यस्ता श्रीर्नृपसूनुषु । अनेकधा कल्पवत्र गृध्नाने दानवत्सुकम् ॥ १० ॥
उदपादि नृपैः सर्वैर्मल्लवीर्यैर्जितम् । प्रमाणे इव एवात्र श्रीवीरधवलासनम् ॥ ११ ॥

नयेन नेता विनयेन शिष्यः शीलेन नारी प्रशमेन लिङ्गी ।
श्रीदायदायेन भटः प्रचण्डो धर्मेण जन्तुश्च सदा विभाति ॥ १२ ॥

एवं भीमबले वार्त्तासुधास्वादं वितन्वताम् । विशामाप्यशमत्वेषां क्षणवत्पार्थिवीभुजाम् ॥ १३ ॥
राज्ञो किञ्चित्प्रतीकारैः सज्जीभूतोऽपि विशाहवी । गौर्जराधिपतिः मातृभिरोल सूतकीलया ॥ १४ ॥
ज्ञात्वा ध्वीकयितुं तादृग् श्रीवीरधवलमहीभुजः । प्रतीहारनरेन्द्राय विज्ञप्तिं मन्त्रिणो व्यधुः ॥ १५ ॥
अभूदः चतयन्त्यार्द्रविशेषान्मन्त्रिसम्पदा । राजभिरवमूलोऽयं देवादेशश्च भूपतिः ॥ १६ ॥
ततो राजामुना सार्धं नाकपालोपमश्रिया । विरोधो नायतो भेदकरः कस्यापि दृश्यते ॥ १७ ॥
स्वः—अनुचितकर्मारम्भः स्वजनविरोधो बलीयसा स्पर्धा । प्रमदाजनविश्वासो मृत्युद्वाराणि चत्वारि ॥ १८ ॥
आगन्तुकबलं प्राप्य भव्यान्यद्युचितद् । नाहङ्कृतिः सतां कर्तुं युज्यते जनगर्हिता ॥ १९ ॥
तदनेन समं सन्धिः कर्तव्यो देव साम्प्रतम् । आलोक्य स्वयं सम्यग्युक्तायुक्तविचारणाम् ॥ २० ॥
सत्यं मन्त्रिवचो मत्वा सन्धिं भीमोऽप्यमन्यत । द्विषोऽपदेशपीयूषं भाति को हि जिहासति ॥ २१ ॥
परं भयङ्करत्वेनाकारि सङ्ग्रामभरः । अन्यत्तुर्वन्तिनृप अभिकीर्त्तन्त्वन्यदेव हि ॥ २२ ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

. . . .

[illegible]
[illegible]
[illegible]

([illegible])

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

([illegible])

[illegible] ॥ २५ ॥

[illegible] II

cf. also अथान्यदा पद्मग्रामसङ्ग्रामे [illegible] श्रीवीरधवल[illegible]देवयोः श्रीवीरधवलपत्नी [illegible] जयतलदेवी सन्निधिविधानहेतवे जनकं प्रति श्रीशोभनदेवमुपागता । किं चैष्यन्मद्भेवः संप्रेषणं कारयामि तेनाभिहिता । वीरचूडामणेः पत्युः श्रीवीरधवलस्याप्रतिमयोधपत्नी सा पितुर्नितान्तशङ्कया नूनं भूतलेऽप्य-न्यादृशमि, तुरगपृष्ठाधिरूढे तस्मिन्वीरधवले न कोऽपि सुभटो यस्तत्सन्मुखे स्थास्यतीति व्याहृत्य स्वसदनमवगत्य प्रतस्थे । अथ तस्मिन्समरसंरम्भे प्रहारव्यथाव्याकुले श्रीवीरधवले धुरन्धरमण्डलेशितुः,

यः पद्मग्रामसङ्ग्रामभूमौ भीमपराक्रमः । धावैः पलाय सञ्जातेरश्वो न तु गर्जतः ॥

इति किञ्चिदन्तर्भग्ने समस्तसुभटवर्गे एक एवायं पतिः पतित इति सकलं निजबन्धुसाहाय्यं [illegible]-मादः समस्तानपि रिपून् लीलयैव समूलकाषं कषितवान् । इत्यनेकविंशतिक्षतः सत्त्वगुणरोचिष्णुः रणक्षेत्रे पितुरग्रे पतितः ।